

UZBEKISTANSKE
BAJKE

BISERI

29

UZBEKISTANSKE NARODNE BAJKE

Prevela s ruskog:

Danica Jakšić

Ilustracije:

Ljubica Tošković

Naslovna strana:

Božidar Kocmut

NARODNA KNJIGA

BEOGRAD 1963

DRAGI ČITAOČE

Svi se sećamo ove divne edicije ovih prelepih knjiga, nažalost ove knjige polako tonu u zaborav i uništenje.

Često se ove knjige mogu naći na uništene , bačene ,bez omota... Šteta je uništiti nešto što ti je činilo detinjstvo srećno i bezbrižno !

Cilj obrade ove knjige nije piraterija ili umnožavanje ove knjige, naprotiv, moja želja je da se ova edicija knjiga spasi od zaborava.

Dragi čitaoče, nadam se da će te ova knjiga vratiti u detinjstvo i učini te srećnim kao što je mene , jer teška vremena su pred nama...

N.V 2020

KAŠMIRSKI ČAROBNAK

Bio jedan šah i imao kćer lepoticu. U nju se zaljubi sin nekog siromašnog seljaka. Seljak nije oklevao, već posla prosce u carski dvor.

Car se nasmeja i začudi kako se to siromah usudio da zaprosi njegovu kćer, pa odgovori:

— Pristajem! Daću mu svoju kćer ako on izuči zanat koji ne postoji na svetu.

Siromah reši da nauči svoga sina raznim zanatima. Prvo ga odvede jednom Kašmircu, čuvenom u tom gradu po svojoj veštini, i ostavi sina da kod njega uči. Međutim, Kašmirac nikoga nije ničemu učio, već je svoje učenike morio glađu tako da bi oni naposljetku umrli.

Kašmirac je imao kćer čarobnicu. Kad ona vide siromahovog sina, zavole ga i, pošto ga sakri, stade ga krišom od oca učiti svim veštinama koje je Kašmirac znao.

Posle izvesnog vremena dođe siromah po svoga sina.

Siromahov sin vrati se kući i ispriča ocu šta je naučio. Siromah ga pohvali i s tugom reče:

— Čestitao bih ti, priredio bih gozbu i pozvao prijatelje, ali, avaj, u kući nemam ni kašiku brašna, ni pregršt pirinča. Potpuno sam osiromašio.

I mladić je bio naučio kod kćeri kašmirskog čarobnjaka, pored raznih zanata, još i svakojake čarolije.

— Ne žalosti se, oče — reče on — ja ću se sada pretvoriti u besnog konja, a ti me odvedi na pijacu i prodaj za hiljadu zlatnika. Tako ćemo imati od čega da živimo.

Dok je mladić izlazio iz kuće, spazi ga kroz prozor kašmirski čarobnjak, razgnevi se i odluči da ga prvom prilikom ubije.

Mladić izgovori nekakve magijske reči i pretvori se u jahaćeg konja. Siromah ga odvede na pijacu i prodade carskim konjušarima. Kad se starac vrati kući, zateče svoga sina kod kuće. Siromah se začudi i veoma obradova.

— Dobro bi bilo kada bismo imali novaca i kupili malo zemlje — reče on.

— Dobro — odgovori mladić.

Narednog pazarnog dana mladić se pretvori u veliku kamilu. Siromah povede kamilu na pijacu da je proda.

Kašmirac ugleda kamilu i odmah se doseti da je to mladić. Kupi on kamilu i povede je kući.

— Donesi nož — naredi svojoj kćeri.

Ali se i kći doseti šta je posredi, jer i ona beše čarobnica.

— Oče, ne znam kud se zaturio nož. Ja ću pridržati kamilu, a vi, molim vas, pogledajte gde je nož.

Otac dade kćeri da pridrži kamilu, a on pođe po nož. Devojka ispusti uzde. Mladić izgovori opet one magijske reči, pretvori se u goluba i odlete.

Kašmirac se pretvori u jastreba i polete za mladićem, ali čim ga dostiže, mladić se pretvori u žabu i pade u vodu. Kašmirac se tad pretvori u čaplju i stade kljunom da pretražuje vodu. Malo je trebalo pa da zgrabi žabu, kad se ona pretvori u prepelicu i odlete. Starac se pretvori u sokola i polete za njom. Umalo da stigne prepelicu, kad ona ulete u dvorsku baštu i pretvori se u rascvetanu ružu. A kako u bašti beše mnogo rascvetanih ruža, Kašmirac nikako ne mogade da pogodi koja je od njih siromahov sin. Ne razmišljajući dugo, Kašmirac se pretvori u slavuja i zapeva.

Na slavujev glas princeza iziđe u baštu i opčinjena lepotom ruže, u koju se beše pretvorio mladić, ubra je i odnese svome ocu — šahu.

Kašmirac se pretvori u muzičara i zasvira na rubabi(*) zanosnu melodiju. Melodija se dopade šahu i on pohvali muzičara i njegovu veštinu. Tada lukavi Kašmirac zamoli šaha da mu, kao nagradu, da ružu iz svojih ruku.

Ali šah ne htjede da da ružu. Kašmirac zamoli još jedanput, i šah mu opet ne htjede dati.

Kada Kašmirac zamoli po treći put, šah se naljuti i baci ružu na zemlju, a ona se sva rasu u zrnevlje.

Kašmirac se onog časa pretvori u kokošku i stade kljucati zrnevlje. Kokoška brzo pokupi sve zrnevlje, osim jednog zrneta koje se zaturilo ispod carskog prestola.

To zrnce se pretvori u veliku mačku koja se baci na kokošku i pojede je celu celcatu, a zatim se ta mačka pretvori u siromahovog sina. Mladić se diže i pokloni šahu.

Zadivi se šah takvoj neverovatnoj veštini siromahovog sina i pristade da da princezu.

Četrdeset dana i četrdeset noći trajala je gozba kakva na svetu do tad nije bila priređena. Tako se siromahovom sinu ispuni želja.

KARASOČ-PERI(*)

Nekada davno, zemljom Šom upravljao je jedan šah. Mnogo svakojakog blaga sakupio je on u svojoj carskoj blagajni, ali mu ono ne donese sreću. Uvek je bio tužan i žalostan, jer nije imao dece. Njegovi dvorani, u želji da ga rasonode, često su ga vodili u lov.

Pošao tako jedanput šah sa svojim dvoranima u planinu u lov na jelene. Odjednom se nebo stuši, munje stadoše da sevaju i kiša da lije. Šah se sa svojom svitom skloni od nevremena u jednu pećinu.

Uđe on u pećinu i spazi dvogodišnju devojčicu kako po zemlji puzi i klati se na slabačkim nožicama. „Otkud je ovde dospela?” pomisli šah i začudi se. Dvorani se takođe iznenadiše i, u čudu, odmahnuše glavom. A šah htjede da dozna istinu i naredi jednom vojniku:

— Idi i ispitaj!

Vojnik pođe za devojčicom duboko u pećinu i ugleda jednu mladu ženu kako onesvešćena leži, a lice joj krvlju obliveno, ruke u ranama, i odeća poderana. Vojnik je uze na ruke i odnese šahu. Kad žena dođe k sebi, otvori oči i vide da svud oko nje stoje ljudi.

Stade šah da ispituje ženu šta joj se dogodilo. A ona samo ječi.

U tom ječanju ispriča da je ona pastirova žena, da su ih razbojnici napali, pastira ubili, a nju u pećini našli, mučili i kinjili.

Tada ona zaplaka i povika:

— Gde je moje crnokoso detence? Gde je moja kćerkica Karasoč?

Donesoše ženi devojčicu, ali ona već beše izgubila svest — širom otvorila svoje krupne crne oči, gleda, a ništa ne shvata. Nesrećna majka privi na svoje okrvavljene grudi kćer i tako izdahnu.

Šah se sažali na jedno siroče i povede ga sa sobom U grad.

Prodoše dani, meseci, godine. Karasoč napuni trinaest godina. Završi školu i stade da dalje uči kod čuvenih mudraca.

Kada navrši šesnaest godina, u čitavoj zemlji ne beše mudraca koji bi znao više od nje. Glas o njenoj lepoti i umu pronese se po celoj zemlji. Zbog toga što je devojčica razne nauke i zanate naučila i zbog njenog neobičnog uma i lepote, ljudi je prozvaše Kzrasoč—peri. Tako ćemo je i mi u našoj bajci nazivati.

Ubrzo je šah, pre no što bi sa svojim vezirima razna pitanja rešavao, prvo tražio savet od K rasoč—peri. I uvek bi ispadalo tako da su veziri prihvatili njen savet.

Jedanput stiže neki čovek iz zemlje Kašmira. On beše poznat kao moćni čarobnjak. Karasoč-Peri ga pozva u dvorac i upita:

— Kakva je korist od vašeg čarobnjaštva?

A čarobnjak se stade oholo hvaliti:

— Ja sam svojim vradžbinama nekoliko ljudi zauvek u pse i mačke pretvorio, nekoliko naselja spalio i pepeo na vetru razvejavao, nekoliko nerazdvojnih prijatelja posvađao, tako da su oni postali neprijatelji.

Karasoč-Peri pogleda gnevno čarobnjaka i reče:

— A jeste li ikad neko dobro, korisno delo ljudima učinili?

Ona tim pitanjem tako zbuni čarobnjaka da on ustade, pokloni joj se i reče:

— Više od hiljadu puta sam u svom životu imao prilike da sa šahovima i begovima razgovore vodim, ali ovakvo pitanje prvi put sam od vas čuo.

Da bi prodrila i u tajne vradžbine, Karasoč-Peri stade da uči kod čarobnjaka. Učila je dve godine, i tada joj čarobnjak reče:

— Princezo, naučio sam vas svemu što sam i sam znao, više vas nemam čemu naučiti.

Tada skide sa svoga srednjeg prsta prsten, dade ga Karasoč-Peri i reče:

— Sve čarolije, sve tajne kojima sam v s učio, u ovom su prstenu. Okrenite ga udesno i začujete jedan glas. Naredite mu što želite i sve će vaše želje biti ispunjene. Ako, pak, prsten okrenete ulevo, sve će opet postati kao i pre. A ako prsten ne okrenete, sve što je stvoreno po vašoj želji

ostaće zanavek tako. A ako prsten izgubite, sve što ste naučili od mene, sve čarolije i tajne će propasti.

Rekavši to, stavi prsten na ruku Karasoch-Peri i ode.

Kad Karasoch-Peri navrši osamnaest godina, postade još mudrija i još lepša. Glas o njoj proneo se po raznim zemljama: šahovi, hanovi, begovi stadoše joj slati proslave, a da je ni videli nisu. Dogodi se tako da je sedam šahova sa raznih krajeva sveta u isto vreme odlučilo da se oženi Karasoch-Peri, ako ne milom, a ono silom. I tako oni krenuše u pohod na njenu zemlju.

Kada stanovnici države Šom saznadoše to, obuze ih strah. „Šta će se desiti?” mišljahu oni. „Karasoch-Peri se može udati samo za jednog šaha, a ostalih šest šahova će povesti rat, naše će gradove porušiti, ljude pobiti!”

Sedam šahova napisao sedam poslanica i poslao ih po svojim glasnicima počinu Karasoch-Peri. U svakoj poslanici je stajalo:

„Dajte mi Karasoch-Peri za ženu; ako ne dadnete, prestonicu države Šom ću razoriti, u prah i pepeo pretvoriti.”

Pročita šah jednu poslanicu za drugom i stade mu se sve u glavi okretati. Saznao svoje vesjire, ali oni ne behu u stanju da mu kažu nijednu pametnu reč. Tada šah uze sve poslanice i pođe kod Karasoch-Peri. Kada je devojka pročitala poslanice sedam careva, stade se smejati:

— Mudri šahu, — reče ona — oni su došli k vama kao hadžije, u goste, a vi ih ne dočekujete, već ih držite van grada. To nije lepo. Treba ih sve večeras u dvorac pozvati i primiti kao goste.

Na svaku poslanicu ona napisala odgovor, dala pisma šahu u ruke i reče:

— Glasnicima predajte moj pozdrav, ova im pisma uručite i recite da ih svojim šahovima predaju.

Šah uze njene poruke i predade ih glasnicima.

Uveče ceo dvorac bejaše ukrašen, vatre upaljene, mihmanhana zastrta svilenim ćilimima, po njoj pokrivači od baršuna i meki jastuci pobacani.

U mihmanhani sedi sedam šahova i čekaju Karasoch-Peri. Karasoch-Peri uđe sa svojim sluškinjama i pokloni se.

— Dobro došli dragi gosti! — reče i podiže zar3 sa lica.

Kad šahovi videše kako je ona lepa, pamet izgubiše i ne bejahu u stanju ni reći da izuste, ćute kao zaliveni.

U dvorcu postade sasvim tiho i Karasoč-Peri reče gostima:

— Vaše poslanice sam s radošću pročitala. Svaki od vas me moli da za njega pođem. Ali to nije moguće. Zato pođite i posavetujte se između sebe koji od vas će biti moj muž, pa mi onda to saopštite. Ako se ni sami ne možete složiti, tada ću vam ja postaviti jedan uslov. Onaj koji taj uslov ispuni, biće moj muž. Uslov ću vam kasnije reći.

Karasoč-Peri ode, a gosti se okupiše.

Karasoč-Peri se vrati u svoje odaje, okrete prsten i tog trena se začu neki glas:

— Čekam tvoje naređenje.

Tada Karasoč-Peri naredi da se u dvorcu odmah stvore dve stotine lavova i da na svakom lavu bude po jedan naoružani vojnik.

— Naređenje je izvršeno — odgovori glas.

Šahovi se stadoše jedan za drugim podizati. Lica im nekako kisela, kao da su limun pojeli, a izgled zbunjen — kao da su lubenicu ispustili.

Tek što šahovi iziđoše u dvorište, začuše strašnu riku lavova, na kojima su sedeli vojnici naoružani kopljima i mačevima. Kada videše lavove i vojnike, srca im se slediše. Pojuriše što ih noge nose natrag u dvorac, padoše pred noge Karasoč-Peri i stadoše je moliti:

— Oh, princezo! Mi smo vaši gosti, pomozite nam da se živi i zdravi vratimo, da vaš dvorac napustimo.

Kad Karasoč-Peri iziđe iz dvorca, ugleda postrojene vojnike na lavovima koji je pozdravljahu. Karasoč-Peri prođe sa svojim dvorkinjama pokraj vojnika, a za njom podoše carevi, ni živi ni mrtvi. Otprati tako Karasoč-Peri careve i vrati se u dvorac.

Sutradan u zoru posla šah glasnike c[^]revima da dozna šta su rešili. Glasnici, međutim, nikoga ne nađoše. Šahovi su se, izgleda, uplašili toliko da su, krišom jedan od drugog, noću, kao zečevi pobjegli sa celom svojom svitom u svoje zemlje.

Iz dana u dan sve je više prosaca stizalo Karasoč-Peri; to behu carevići, begovi, ali ona nikog nije primala, tako da su oni bili prinuđeni da se vrate svojim kućama.

Jedanput dođe šah kod Karasoč-Peri i kroz suze joj reče:

— O sunce mojih očiju, pametnice moja, sažali se na starost moju, dopusti mojim očima da uživaju u tebi i svzdbu tvoju da vide. Evo, i sada su ti prosioći od raznih carevića i drugih uvaženih ljudi stigli — izaberi jednoga od njih, nemoj moj savet prenebreći.

Karasoč-Peri dugo razmišljaše, pa najzdd reče: — Oče, pričekajte još tri dana.

Tada šah zamoli prosioce da još tri dana sačekaju u dvorcu.

Trećeg dana Karasoč-Peri reče da se svi oni koji se nalaze u dvorcu skupe kraj reke nedaleko od brdašceta Kirkkiz.

Uveče se dvorani uputiše brdašcetu, kad imaju šta i da vide: na reci gore svetiljke, brežuljak prepun cveća, niz brežuljak potočići teku, ptice pevaju. Veziri ne mogahu ništa da shvate, te jedan drugog pitahu:

— Šta je ovo, je li to san ili java?

Odjednom se začuše glasovi:

— Gledajte! Gledajte!

Svetiljke se jedna za drugom ugasiše i reka utonu u tamu. Ljude obuze nekakav strah, ali u taj čas se začu muzika i devojke zapevaše vesele pesme. Na samom vrhu brežuljka pojavi se, osvetljena buktinjama, Karasoč-Peri. Ona se pokloni svima prisutnima i reče:

— Poći ću za onoga ko se na ova; brežuljak popne i mene s njega skine.

Muzika zasniva, devojke počеше da igraju, okružiše Karasoč-Peri i zajedno s prestolom podigoše je u vazduh. Mladići svi poleteše ka vrhu brežuljka. Ali čim bi se koji od njih vrhu približio, odmah bi pao i natrag se otkotrljao. Kad bi se tako jedanput skotrljo, nije imao hrabrosti da se ponovo penje.

Ostavimo malo Karasoč-Peri na vrhu brežuljka njenim drugaricama; i čujmo nešto drugo.

Zemljom Rum upravljao je surovi car koji je bio čuven po tome što je ljude mučio, smrću kažnjavao, tamnice bacaio da tamo trunu. Pošto je čuo za lepotu Karasoč-Peri, htjede i on da se njome oženi. Sakupi vojsku, pođe u pohod, i kada ni njemu, kao ni ostalima, ne uspe da dobije Karasoč-Peri, vrati se i nemade hrabrosti da drugi put pođe.

Tada on prinudi slikare da mu naslikaju portret Karasoč-Peri i stavi taj portret u svoju carsku blagajnu. Taj car imadaše sedamnaestogodišnjeg sina

— carevića Kadiru.

Šetao se tako jedanput Kadir sa svojim prijateljem Nadirom po dvorcu, pa svrati u carsku blagajnu. Tamo on ugleda portret Karasoch-Peri i, opčinjen njenom lepotom, izgubi svest. A kad dođe k sebi, car ga upita:

— Oh, svetlosti očiju mojih, reci, šta se desilo s tobom? Ispričaj mi!

Carević Kadir lagano otvori oči, pokaza na portret i reče:

— O, roditelju moj! Ko je ova princeza? Pohitaj te mi ispričaj gde ona živi.

Car stade sina da umiruje:

— Ovaj portret smo mi nasledili od svojih predaka. Zašto da misliš o tome da je nekada živela ovako lepa žena, i uzalud sebe da mučiš. A ako želiš da se oženiš, ja ću ti naći devojkicu još lepšu od ove.

Tako slaga car svoga sina i ode u svoje odaje.

A Kadir je iz dana u dan bivao sve tužniji i nesrećniji. Najzad on saznade od dvorana da je to portret Karasoch-Peri, da je ona čarobnica i da će se udati samo za onog ko otkrije tajnu njenih čarolija.

Carević Kadir pođe tada šahu i zamoli ga da ga pusti u zemlju Karasoch-Peri, kako bi on njene čarolije otkrio. Međutim, car je znao da će njegov sin jamačno propasti i da se kući neće vratiti samo ako bude otišao u zemlju Šom, i ne htede mu dopustiti. Tada se Kadir zakle da će otići i ako mu car to ne dozvoli.

Car morade da da svoj pristanak i naredi da se sakupi karavan od dve hiljade ljudi.

Ali mu Kadir reče:

— Nije mi potrebna ni vojska ni oružje. A ako baš ne želite da idem sam, pustite sa mnom moga prijatelja Nadira.

A Nadir beše sin dadilje koja je podizala Kadiru. Njegov otac bio je učen čovek, uvažen, ali umre kad Nadiru beše tek godina i po dana. Car je znao da je Nadir mudar, razuman mladić, te se složi da njih dvojica zajedno krenu.

Mati zagrlila Nadira i reče mu:

— Daću ti tri saveta, a ti ih dobro upamti. Prvi moj savet je: nikoga ne obmanuj, drugi savet: nikome nemoj bol pričiniti, treći savet: kada dođeš u

kakav grad, prvo pođi starcima da se posavetuješ, a tek posle pristupi onome što si naumio!

Tako Kadir i Nadir krenuše na put. Dugo su išli, mnogo prošli, stepe gazili, reke prelazili, planine prolazili i posle nekoliko dana dođoše, najzad, u zemlju Šom, u kojoj žive Karasoč-Peri. Prođoše kroz gradske kapije i, po savetu Nadirovom, zaustaviše se na kraju grada kod grnčara Kabula.

Grnčar Kabul bio je poznat po svojoj veštini, putovao je i sam po raznim zemljama i voleo je da goste primi. Primi on mladiće i upita ih ko su i odakle su.

Pogleda czević Kadir Nadira, a Nadir reče:

— Mi smo iz grada Ruma, putujemo iz grada u grad da vidimo kako to izgleda putovati. Odavno smo već otišli iz svog rodnog grada, u mnogim mestima smo boravili, i, evo, dođosmo danas i u vaš grad, i udostojiste nas vašim razgovorom. A kuda ćemo, u koji grad dalje krenuti, to ni sami ne znamo.

Grnčar Kabul se malo osmehnu i reče svojim gostima:

— Svaki čovek kada polazi na put ima pred sobom nekakav cilj. Ili ide da trguje, ili da blago stiče, ili kakav zanat da izuči. Događa se da čovek ostavlja svoj rodni grad i kada je nečim nezadovoljan.

A Nadir mu na to odgovori:

— A mi putujemo jer hoćemo ljudi da postanemo.

Čuvši to, grnčar Kabul ne postavljaše više nikakva pitanja, nego ovako reče:

— Istinu kažete, dragi gosti. Vašu zemlju Rum tamnicom nazivaju. Priča se da zlodelima vaših hanova i begova granica nema, da kod vas despote mudre ljude u tamnice bacaju, na vešala šalju. Postojao je u vašoj zemlji jedan mudar čovek po imenu Zahid. Narod ga je voleo jer se on digao protiv zlodela vašeg cara. I vaš car je pre osamnaest godina zbog toga na vešala poslao, a ženu njegovu načinio sluškinjom svoga sina.

Kada carević Kadir ču šta grnčar Kabul o njegovom ocu, caru Ruma, priča, obuze ga stid, pognu glavu i ne smeđe ni da pogleda Nadira, jer onaj obešeni, koga spomenu Kabul, ne beše niko drugi do Nadirov otac — mudrac Zahid. Grnčar Kabul primeti da su se njegovi gosti namrgodili i prestade da priča o rumskom caru.

— A u našoj zemlji je sasvim drukčije. Naša princeza Karasoč-Peri je jednostavna, pravična, i ljudi kod nas lakše žive, svi su zadovoljni i veseli. Ona je ukinula i vešala i tamnice. Nauka i zanati kod nas cvetaju. Neka nam samo poživi dugo godina naša Karasoč-Peri i neka joj sudbina dadne dostojnog muža!

Reče to grnčar Kabul i ustade. Nadir se takođe diže da domaćina isprati iz sobe. A carevića Kadira obuze tuga i u njegovoj duši se pojavi mržnja prema ocu. Nadir mu priđe i predloži mu:

— Diži se, hajdemo grad da razgledamo!

Izidoše oni na ulicu. A na ulici narod se tiska i svi idu na onu stranu gde se sunce rađa. Mladići pođoše sa ostalim narodom.

Nisu dugo išli i dođoše do jedne velike reke. A tamo laki povetarac pirka i miris cveća širi. A taj miris beše tako prijatan da je i onome koga je neka teška muka pritisla od tog mirisa na duši lakše bivalo.

Na reci se okupilo mnogo sveta, pa ipak tišina beše takva da se ni reč nije čula. Svi behu uprli svoje poglede na vrh brežuljka.

Kadir i Nadir stadoše u gomilu i poglede upraviše ka vrhu brežuljka. Odjednom, na brežuljku zasvira muzika i ljudi, koji su kao opčinjeni mirno stajali i brežuljak posmatrali, pokrenuše se i pođoše k njemu.

Na vrhu brežuljka devojke su na sa zovima svirale. Odjednom ljudi stadoše da pljeskaju — među devojkaama pojavi se Karasoč-Peri. Skide ona sa lica feredžu i pogleda narod. Čim je ugleda, carević Kadir pade na zemlju bez svesti. Nadir ga podiže i iznese iz gomile u stranu.

Uveče Kadir i Nadir seđahu u kolibi grnčara Kabula i razgovarahu s njegovim prijateljima. Kada im Nadir sve ispriča, jedan od njih reče:

— Izvinite, dragi goste, ali vi ste zaista dostojni da postanete zet našeg hana. Kada bih znao da će me šah primiti, sam bih pošao da zaprosim za vas Karasoč-Peri.

— Ne bolje bi bilo da vi k samoj Karasoč-Peri pođete — posavetova ga drugi.

— Što da ide, kad do nje ne može doći — odgovori prvi.

— Neko ne može, a neko i može: postavice lestvice, pa će se popeti.

Njega njegovi prijatelji iz šale nazvaše lestvicom, i svi se tome nasmejaše.

A Nadir htede da razgovor navede na drugo i upita:

— A ko beše poslednji učitelj Karasoč-Peri?

Svi začutaše, i tek će nešto kasnije jedan starac reći Nadiru:

— Koliko je meni poznato, njen poslednji učitelj beše mudrac Akram. Sada je on u dubokoj starosti, na ulicu ne izlazi, sedi u svojoj kući i čita razne knjige.

Nadir zamoli starca da ga odvede tom mudracu. Tako oni dođoše u malu skromnu kuću. Na vratima ih dočeka devedesetogodišnji mudrac sa velikom belom bradom. Starac mu predstavi Nadira, reč-dve progovori i ode. Mudrac pogleda Nadira i reče:

— Ti sine, verovatno, nešto čekaš od mene, nečemu se nadaš? Pitaj, ako budem umeo — reći ću ti.

A Nadir mu odgovori:

— Ja treba da pomognem svome vernom prijatelju. Ali stvar je veoma teška i složena. Stoga sam ja k vama došao, u nadi da ćete mi svojim savetom pomoći.

Mudrac se osmehnu i reče:

— Verovatno je u pitanju Karasoč-Peri?

— Pogodili ste — odgovori Nadir, dižući se.

— Odmah se vidi da si ti pametan i razuman mladić, — reče mudrac — šta ti ja mogu savetovati? Do petnaeste godine Karasoč-Peri je učila kod mene. A zatim je počela da uči kod kašmirskog čarobnjaka. Posle dve godine ni on je nije imao više čemu učiti, te je otišao. Mislim da se do brežuljka može doći kroz pećinu, a ulaz u nju trebalo bi da je negde na reci, daleko od brežuljka.

Kada je Nadir sve to saznao od mudraca, vrati se u kolibu grnčara Kabula.

Ljudi, okupljeni na obali reke porkaj brežuljka, obično su se razilazili kućama predveče. A Nadir se skloni u stranu i sakri iza jednog drveta. Kada sunce zađe, odjednom se ispod jednog lokvanja pojavi nekakva devojka i pođe ka dvorcu. Posle kraćeg vremena ona se vrati, uđe u vodu, zapliva tri puta oko cveta i iščeze. Tada Nadir uđe u vodu, zapliva ka tom lokvanju, tri

puta ga obiđe, zagnjuri se i spazi ulaz u pećinu. Primeti da se devojka spusti niz četrdeset stepenica i tada je izgubi iz vida.

Pokuša Nadir da uđe u pećinu, ali čim na prvu stepenicu stupi podiže se nekakva galama i suknu plamen. Skide on brže-bolje nogu sa stepenice i sve se utiša, plamen nestade. Tada on pokuša da odmah na drugu stepenicu stupi — i ništa se ne dogodi. Onda on treću stepenicu preskoči, stupi na četvrtu, petu preskoči, na šestu stupi. Tako siđe na samo dno pećine. Tada ugleda druge stepenice koje su vodile ka vrhu. Na vrhu stajahu dva lava, tako strašna izgleda kao da će tog trenutka skočiti na njega. On pokuša da stavi nogu na prvu stepenicu — a lavovi se odmah pomeriše. On brže-bolje stavi nogu na drugu stepenicu, a lavovi se još više razjariše, a kada on stavi nogu na treću stepenicu, lavovi se umiriše. Nadir shvati da treba dve stepenice da preskoči, i tek na treću da stupi.

Tada se on vrati u kuću grnčara Kabula i ujutru se uputi u dvorac da zamoli šaha za dozvolu da otkrije tajnu.

Šah mu dozvoli i posla glasnika da objavi po čitavom gradu:

— Danas želi jedan novoprispeli mladić da se popne na vrh brežuljka i da siđe zajedno sa Karasoč-Peri.

Kraj reke se okupi mnogo sveta. Dođe i šah sa svojim vezirima. Nadir pođe ka reci. A narod, pritajivši dah, stade da posmatra šta će se desiti. Nadir zapliva tri puta oko cveta i nestade. Ljudima se ote povik. Neko uzviknu: „Udavio se”, a neko: „Zemlja ga progutala”. A Nadir zdrav i čitav pope se na vrh brežuljka. Kada se pope, vide da je čitav brežuljak pokriven raznobojnim kamenjem. On stade na žuti kamen, a zemlja pod njim zadrhta. Stavi nogu na zeleni kamen brežuljak se zatrese, zanjihla. Kad stavi nogu na crveni kamen — ništa se ne dogodi, te tako on stade da korača po crvenom kamenju i dođe do kapije. A na kapiji je visio veliki katanac i na njemu napisano: „Ej, mladiću Nadire, ti koji si tajnu saznao! Kada otvoriš kapiju, ne ulazi, i tada ću te ja primiti!”

Tek što Nadir zakorači prema kapiji, kad ga nešto silno gurnu u grudi i ne pusti ga. Nadir skupi svu svoju snagu i grunu na kapiju, ali ga ona nevidljiva sila odbaci na veliki kamen. Nadir se uhvati za kamen da se ne bi otkotrljao i u tom trenu kapija zatutnja i otvori se. Nadir pođe ka vrhu brežuljka.

A ljudi u podnožju čekali su kada će Nadir da se pojavi. Sve ih je obuzelo uzbuđenje. Grnčar Kabul i njegovi prijatelji stadoše čak i suze

prolivati, kad odjednom spaziše Nadira na vrhu brežuljka. Svi od radosti stadoše rukama da pljeskaju.

Nadir siđe ka reci, priđe šahu i pokloni se. Šah poljubi u čelo Nadira i dade glasniku naređenje da objavi da će započeti svadbena gozba,

Tada ga Nadir zamoli:

— Gospodaru! Nemojte još gozbu započinjati, Karasoč-Peri želi da mi zada tri pitanja. Ako na njih odgovorim, tada gozba može početi.

— Kakva sad pitanja? — začudi se šah. — Nikakva pitanja nije pominjala kada je postavljala uslove. Odmah ćemo započeti gozbu.

Ali Nadir moljaše šaha tako uporno da ovaj morade da pristane.

Svi ugledni ljudi iz grada sakupiše se u dvorcu da čuju pitanja i odgovore.

Nadiru priđe jedna od dvorkinja Karasoč-Peri, predade mu zrno bisera i reče:

— Karasoč-Peri čeka odgovor od tebe.

Nadir zamoli da mu donesu kutijicu bisera. Razgleda on bisere i izabra isto onakvo zrno kao ono što mu je Karasoč-Peri poslala.

Predade on biser devojci i reče:

— Evo mog odgovora!

Devojka odnese princezi oba zrna bisera, ova se osmehnu i reče:

— Odnesi ih natrag mladiću, neka odgovori na drugo pitanje.

Devojka donese natrag Nadiru bisere. Tada on izabra u kutijici najlepší biser, predade devojci sva tri bisera i reče:

— Evo odgovora!

Predade devojka ovaj odgovor Karasoč-Peri, a ona uze stupu, istuca veliko zrno bisera, sasu prašak u čanče, pomeša ga sa šećerom i posla Nadiru:

— Neka odgovori na treće pitanje!

Nadir nali hladne vode u čanče, izmeša kašičicom i posla čanče natrag Karasoč-Peri.

Kada dobi odgovor, Karasoč-Peri uzviknu:

— Mudar je Nadir! Odgovorio je na sva moja pitanja!

I svi se u dvorcu obradovaše. A Karasoč-Peri objasni tada tako da svi čuju:

— Kada sam prvi put poslala Nadiru biser, htela sam time da kažem kakvog sam ja roda i pitala sam: „A ti, ko si?” On mi je poslao isto takvo zrno bisera, znači, odgovorio mi je da je i on učen i ugledan čovek. Kada sam mu natrag poslala oba zrna bisera, pitala sam ga: „Ima li na svetu nešto više od ljubavi?” On mi je poslao veliko zrno bisera, što znači da iznad ljubavi može samo da bude rođeno dete. Treći put sam pomešala u čančetu šećer sa biserom i pitala šta može da razdvoji zadovoljstvo i lepotu. On je nasuo hladne vode i time odgovorio da ih ništa osim hladne smrti ne može razdvojiti.

Priđe tada Karasoč-Peri Nadiru i pokloni se. A Nadir se obrati šahu:

— I ja imam dve molbe da uputim Karasoč-Peri. Ako dopustite, neka ih ona ispuni pre nego što gozba počne. Te molbe su za mene veoma važne.

Šah pogleda Karasoč-Peri, a ona samo klimnu glavom.

— Ja sam jedinac, — reče Nadir — nemam ni braće ni sestara, a ni oca nemam. Zato vas molim da me Karasoč-Peri prihvati kao brata. I tada ću ja, kao brat, predložiti sestri svojoj dostojnog mladoženju i sam ću svadbenu gozbu otvoriti.

Svi se zaprepastiše, sa Karasoč-Peri oči ne skidaju. A Karasoč-Peri pognu glavu i zamisli se. Malo posle reče:

— O divni mladiću, Nadire! Mnogo si nevolja iskusio u svome životu, daj meni, tvojoj nejakoj sestri, makar malo one ljubavi i odanosti koju gajiš prema svome prijatelju.

Okrenu se prisutnima i nastavi;

— Danas sam ja brata stekla, on će me štititi, i sada mi nikakve čarolije više nisu potrebne.

Skide Karasoč-Peri sa ruke svoj čarobni prsten i slomi ga. U tom trenu sve cveće i prozračno kamenje na obali reke i na brežuljku iščeznu kao da je u zemlju propalo.

— Sada moja sudbina zavisi od moga brata — reče Karasoč-Peri. — Ako on smatra da je njegov prijatelj meni dostojan mladoženja, ja pristajem.

— Druga molba, — reče Nadir — dajte, gospodaru, moju dragu sestru Karasoč-Peri za ženu careviću Kadiru, sinu rumskog šaha

Šah odmah pristade, karnaji zasviraše i otpoče svadbena gozba.

Dok se oni vesele, da čujemo šta se za to vreme radilo u Hindustanu. Do hindustanskog šaha doprli su glasovi da je nekakav mladić rešio tajnu Karasoč-Peri, ali nije hteo njome da se oženi i da je ona, u besu, slomila svoj čzrobni prsten i od tuge pošla za nekakvog došljaka.

Kad sve to ču, hindustanski šah razrogači oči U čudu i besu. Još istog dana naredi da se skupi hiljadu slonova, dozva hiljadu ratnik', dade im mačeve, štitove, posadi ih na slonove i n redi:

— Sada ću grad Šom sa zemljom spraviti, šaha ću zarobiti, a Karasoč-Peri ću načiniti svojom robinjom.

I povede svoju vojsku u pohod na Šom.

A u Šomu gozba beše u najvećem jeku. Šahovi glasnici doneše vest da hindustanska vojska ide na njih. Narod se poče pripremati za borbu, a Nadir sakupi sto kamila, natovari slamu na njih, vojnici ih uzjahaše i pođoše u susret neprijatelju. Tek što su se slonovi približili, Nadir naredi:

— Zapalite slamu i trubite u karnaje.

Vojnici tako i učiniše, a slonovi se uplašiše od dima i jeke karnaja, te se razbežaše na sve strane, a ratnici popadzše sa njih. Hindustanskom šahu ostade samo osamdeset ratnika, te on bi primoran da se bekstvom spasava.

Hindustanski šah se od stida uvuče u jednu pećinu i naredi da mu niko ne izlazi pred oči.

Jedna starica, uprkos naređenju, priđe i reče mu:

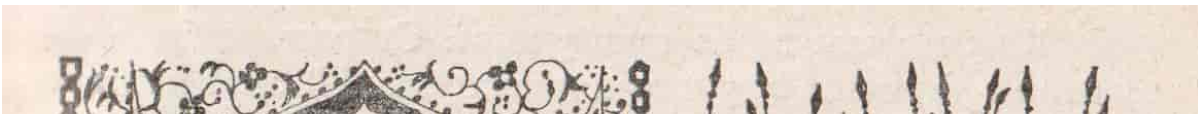
— Padišahu moj, dižite se i vraćajte se na svoj presto. Ja ću vam dovesti Karasoč-Peri.

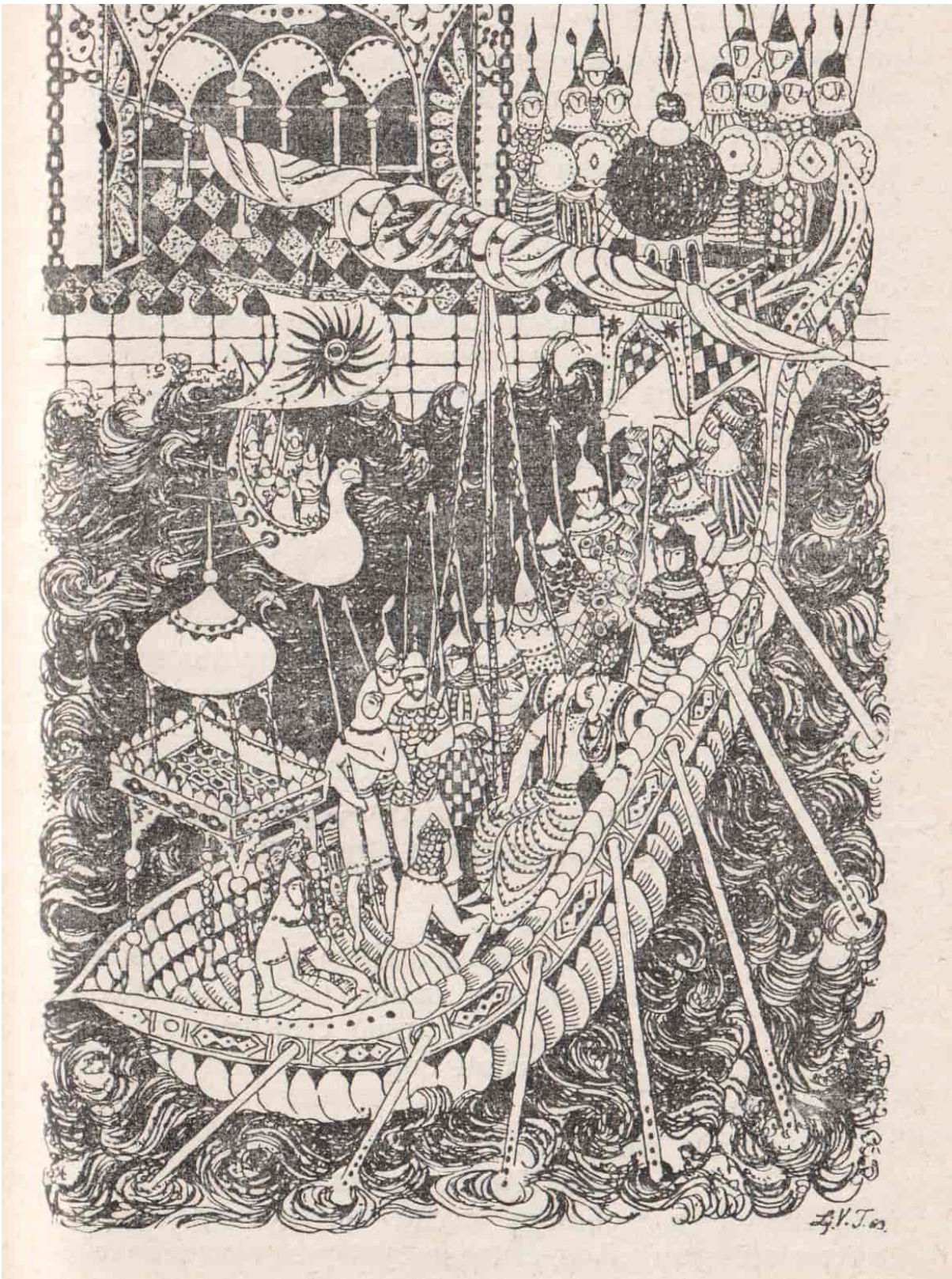
A šah joj odgovori:

— Ako mi odista dovedeš Karasoč-Peri, ja ću ti dati pola blaga iz moje riznice.

Starica mu na to odgovori:

— Dajte mi čamac i dvadeset odvažnih ratnika. Naredite da nam se spremi hrane za tri meseca, a ostalo je moje. Šah naredi da se tako učini. Starica i dvadeset ratnika ukrcaše se u čamac i kernuše. Posle nekoliko dana stigoše oni do dvorca Karasoč-Peri.

Tada starica naredi:

— Ja ću poći u dvorac, a vi se sakrijte i čekajte me. Nemojte izlaziti iz čamca, nemojte se ni maći s mesta. Kada ja budem povikala: „Vreme je skupo” — zgrabite devojkicu i poterajte čamac što brže možete.

Proslavljao se poslednji dan svadbene gozbe. Narod se veselio, a devojkice povedoše Karasoch-Peri u amam, pre no što će je odvesti njenom mladoženji. Odnekud se među njima stvori nekakava žena, pevala je, igrala, sve uveseljavala i uvuče se zatim u amam.

Ispred amama muzika svira, devojkice pesme pevaju, igraju, čekaju kada će se Karasoch-Peri i ona žena pojaviti iz amama, a njih nikako nema, pa nema. Naposletku jedna devojkica proviri u amam, a kad tamo — amam prazan, a zadnji zid izbijen.

Ona žena plesačica ne beše niko drugi do starica koju je hindustanski šah poslao. Vojnici su odmah zgrabili devojkicu i čamcem je odveli hindustanskom šahu.

A šah, od radosti, veliku gozbu priredi.

Dvorkinje dovedoše Karasoch-Peri šahu, a on je posadi pored sebe na zlatni presto. Ona pogleda šaha i reče:

— O, gospodaru vasseljene, pre no što vaša žena postanem, ispuniti mi želju. Neka u čast današnjeg praznika nijedan čovek u vašoj zemlji ne podnosi nikakve patnje i muke, neka niko suze ne roni, neka se svim siromasima dugovi oproste, a svi sužnji iz tamnice puste.

Šah malo razmisli i izdade naređenje.

— Druto, — reče Karasoch-Peri — tolika stoleća prodoše a da obični ljudi ne mogahu da uđu u carski dvorac. Dopustite da makar za vreme svadbene gozbe vrata vašeg dvorca budu otvorena za sve siromahe i prosjake.

Šah pristade i na ovo.

— A sad, moja poslednja molba — reče Karasoch-Peri. — Iako mene nikada nije dotakla muška ruka, ipak sam ja bila zaručena s jednim mladićem. A po našem običaju, ako je devojkica bila zaručena, mora da sačeka četrdeset dana da prođe i tek posle toga da se zaruči s drugim. Iako to nije kratak rok, ja sam dužna da poštujem običaje svoga naroda. A da bi to vreme što pre prošlo, naredite da svadbena gozba traje četrdeset dana.

Šah i na ovo pristade.

Tada se Karasoč-Peri diže i ode s dvorkinjama u svoje odaje. A u dvorcu započe gozba koja je trebalo da traje četrdeset dana i četrdeset noći.

Hindustanski šah imadaše sedamnaestogodišnju kćer, lepoticu i veoma mudru, po imenu Dilnauaz. Čitave dane ona je provodila pored Karasoč-Peri, razgovarala s njom, služila je, zabavljala.

Iako Dilnauaz beše razumna i dovitljiva, jedno ipak ne beše u stanju da shvati. Svake večeri u dvorac dolazaše nekakav čovek, pokriven crnom feredžom preko lica. Seo bi pod jedan dud, ni sa kim ne bi ni reči prozborio, a jelo koje bi pred njega stavili ne bi ni dotakao, ništa nije tražio, a na pitanja nije odgovarao. Sedeo bi pod drvetom, plakao, i zatim odlazio. Jedanput ga Dilnauaz povede u stranu i upita ga:

— Ko ste vi? Kakva vas zla sila muči? Ispričajte mi, možda ću ja moći da olakšam vaš bol?

A čovek u crnom netremice je posmatrao Dilnauaz, i bez reči otišao. Dilnauazi beše žao toga čoveka i ona ga zavole.

Ako on ne bi stigao u uobičajeno vreme, ona bi ga s nestrpljenjem očekivala, noću ne bi spavala. Stalno je na njega mislila, u licu se izmenila, ubledela. Primeti to Karasoč-Peri i reče joj:

— Šta je to s tobom, sestrice? Šta te to tako uznemirava? Zašto si tako oslabila?

Tada joj Dilnauaz ispriča sve: i za čoveka u crnom i to da se ona u njega zaljubila. Karasoč-Peri porazmisli malo i reče joj:

— Kada on sutra dođe, ti ga upitaj: „Koliko vas je bilo kada ste otišli iz Ruma, koliko vas je bilo u gradu Šomu, a koliko vas je u Hindustanu?” I dođi da mi kažeš šta je odgovorio.

Sutradan Dilnauaz s nestrpljenjem očekivaše čoveka u crnom, a kad on dođe, pozva ga u stranu i upita:

— O, mladi čoveče koga pritiskuje velika tuga, recite mi koliko vas je bilo kada ste otišli iz Ruma, koliko u gradu Šomu, a koliko vas je sada, u našem gradu?

Mladić joj kroz suze odgovori:

— O, princezo! Prisiljavajući me da odgovorim lišavate me mogućnosti da odem iz vašeg grada. Mnogo sam ja nesreća video u svom životu, a vi ste se tako sažalili na mene da sam odlučio da ostanem u vašem gradu. Iz Ruma smo otišli dvojica, u Šomu nas je bilo troje, a ovde sam ja sam. A šta

to znači, to bih vam mogao ispričati tek kasnije. Kada bih mogao da ostanem preko noći u dvorcu, ispričao bih vam sve.

Dilnauaz ga sakri u vrt, u venjak, a zatim ode kod Karasoč-Peri. Kada je Karasoč-Peri ugleda, zapita je:

— Dakle? Jesi li donela odgovor?

— On je rekao ovo — reče Dilnauaz. — „Iz Ruma smo otišli dvojica, u Šomu nas beše troje, a ovde sam ja sam.“

I Dilnauaz ispriča da je ona tog mladića sakrila u venjak.

Te noći Karasoč-Peri kradom dođe do venjaka. Pogleda kroz otvor i vide mladića u crnom. Ona odmah poznađe u njemu Nadira. Čim su Karasoč-Peri oteli, on je odmah pošao da je traži u Hindustanu.

Karasoč-Peri beše već trideset devet dana provela kod hindustanskog šaha. Uoči svadbe ona mu napisa ovakvo pismo:

„Gospodaru! Sutra se završava rok koji sam ja odredila i nastupa dan kada oboje nas treba da ostvarimo svoje snove. Kada budem postala vaša žena, više neću smeti da napuštam ovaj dvorac. A ja bih veoma želela da vidim vaš grad. Zato vas molim da mi dopustite da večeras projašem sa svojim dvorkinjama kroz ulice.“

Kada šah pročita pismo, naredi:

— Neka joj bude, ako već želi!

I tada naredi da te večeri nijedan muškarac ne sme da izađe na ulicu. Osedlaše konje, dvorkinje se spremiše i čekahu kada će se Karasoč-Peri pojaviti. A Karasoč-Peri reče:

— Još je suviše rano. Mogle bismo malo da prodremamo.

Sve legoše i zaspase. Tada se Karasoč-Peri tiho diže, zaključa dvorkinje i pusti iz venjaka Nadira. Uzjahaše oni konje i pojuriše u stepu.

Posle kraćeg vremena nađe Nadir jednu pećinu, sakri u nju Karasoč-Peri i reče:

— Vi ovde ostanite, a ja se moram u grad vratiti. Ako se ne obračunam sa onom staricom čarobnicom, može nam se još kakvo zlo dogoditi.

Odjaha on u grad, dođe do staričine kuće, uze motiku, udari čarobnicu i ubi je. A zatim priveza mrtvu staricu uz kapiju šahovog dvorca.

Ujutro pođe šah u džamiju, kad ugleda: stoji starica, prislonila se uz kapiju. Šah reče:

— Šta je, stara? Došla si za nagradu? Svadbu neću početi dok tebe ne nagradim. Idi u dvorac i čekaj dok ja jutarnji obred ne svršim.

A starica se ne miče, zube iskezila. Tada šah reče sluzi:

— Odvedi ovu staricu u dvorac.

Dodirnu sluga staricu, a ona pade. Šah se uplaši i posla sluge da saznaju šta radi Karasoch-Peri. Sluge dođoše i nađoše kako dvorakinje sede u odaji zaključane, a od Karasoch-Peri ni traga ni glasa.

Šaha obuze gnev te posla poteru za Karasoch-Peri, ali je nigde ne mogahu naći. Jahali su vojnici, jahali, i vratiše se ne našavši Karasoch-Peri.

Kada je lukava starica otela Karasoch-Peri i odvela je hindustanskom šahu, Kadir je tako tugovao, samo što se nije razboleo. Uplaši se šomski šah šta će rumski car reći ako se što Kadiru dogodi. Možda će misliti da je on namerno namamio njegovog sina i krenuće u rat protiv njega.

Stade šomski šah da moli Kadira da se vrati kući. Za put mu spremi skupocene poklone, opremi četiri ratnika da prate Kadira. Tugovao je Kadir, tugovao, i pođe u svoju domovinu, u Rum.

Tek što se oni popeše na planinu Takirtaş, videše da im u susret dolaze Karasoch-Peri i Nadir. Obradovaše se, zagriše i rešiše da zajedno pođu u Rum. Išli su, išli i zaustavili se da se malo odmore ispod jednog platana. Kadir i Karasoch-Peri zaspaše, a Nadir ostade budan.

Usred noći na platan doleteše četiri papagaja.

Jedan od njih reče ostalima:

— Gledajte šta se ovde zbiva. Jedan se mučio, a sreća dopala drugome.

A drugi papagaj odgovori:

— To nije sva nevolja, šta će tek biti kad dođu u Rum! Kada je car saznao da oni dolaze, dao je otrov jednoj robinji i naredio: „Kada moj sin dođe, daj mu da ispije, i njegova žena će meni pripasti.”

Treći papagaj mu odobrava:

— Car je pripremio i otrovnog konja i sokola. Reče: „Kada mi se sin bude vratio, neka uzjaše ovoga konja, neka sokola uzme na ruku, pa će umreti, a njegova žena će meni pripasti.”

A četvrti papagaj okonča ovaj razgovor:

— On je još i novu mihmanhanu podigao i velike otrovne škorpije tamo pustio, govoreći: „Kada moj sin bude došao, škorpije će ga ujesti, on će

umreti, a žena njegova će meni pripasti.” Samo, pazite da o ovome o čemu smo ovde govorili ćutite kao zaliveni.

I papagaji odleteše.

Ujutro svi pojavaše konje i pođoše na put. Posle nekoliko dana ugledaše šahovski dvorac, odakle dopirahu zvuci karnajasurnaja.

— Šta se to tamo događa? — upita Karasoč-Peri.

— To nas otac dočekuje, — pohvali se Kadir.

Iz grada im u susret pođoše lepo odevene devojke, a u rukama im behu zlatni pehari sa kumisom⁴.

— Carević je, sigurno, na putu ožedneo? Ispijte malo kumisa — predložiše devojke.

Kadir uze od jedne devojke pehar i prinese ga ustima, kad ga Nadir uhvati za ruku, govoreći:

— Pričekaj, brate! Kada smo Karasoč-Peri i ja u dvorcu hindustanskog šaha konje uzjahivali, dao sam sebi jedan zavet: ako zdravi i čitavi stignemo i devojke nas posluže kumisom, nećemo ga piti, već ćemo ga na zemlju prosuti. Dopusti mi da ovaj kumis na zemlju prospem.

A Kadiru ne beše pravo, jer ga je žeđ morila. Ali Nadir udari bičem po peharu i kumis se prosu.

Carević se naljuti na Nadira, ošinu konja i krenu dalje.

A kod gradske kapije sačeka ih car sa svojim vezirima. Kadir i Karasoč-Peri skočiše sa svojih konja i pokloniše se. Kada je car ugledao Karasoč-Peri, stade kao ukopan, ne mogade s konja da sjaše i da zagrlji svoga sina. Tada donesoše skupocene darove. Jedan vezir privede plemenitog konja, a drugi sokola.

— Molimo carevića koji se vratio sa putovanja da primi ove darove od našeg cara gospodara — rekoše veziri.

Kadir već htjede da uzjaše konja i da uzme pticu, kada se Nadir opet umeša:

— O, veliki veziri! Na putu nas je pratilo mnogo nedaća i nevolja. I ja sam sebi ovakav zavet dao: ako izbegnemo sve nevolje i živi i zdravi se kući vratimo, prve darove našega cara princećemo na žrtvu i spalimo ih.

Dohvati mač, saseče i konja i sokola i zatrpa ih peskom.

Kada to vide rumski car, obuze ga gnev, ali ne mogaše ni reći reći zbog Karasoč-Peri, okrete svoga konja i odjaha. Kadira, Karasoč-Peri i Nadira odvedoše, po carevom naređenju, u novu mihmanhanu.

Oko podne velika žega beše i Karasoč-Peri zastre prozore, kako bi bilo malo svežije, prostre na crvene tepihe pokrivače od baršuna, leže, a crne kose joj se rasuše po belom jastuku, i čvrsto zaspao. Odjednom ispod ćilima izmile velika škorpija, pope se na Karasoč-Peri i stade da mili po njenoj atlasnoj haljini. Dođe do devojčinih grudi, tu se zaustavi i rep sa žalcem podiže. Škorpija htjede da se uvuče u okovratnik, ali je Karasoč-Peri svojim disanjem odbaci natrag. Tada stade da joj mili po ramenu, prema licu. U tom času u mihmanhanu uđe Nadir, zbací škorpiju i zgazi je. Jedna kap otrova prsnu na lice lepotice. Nadir izvadi maramicu i saže se da bi obrisao otrov sa lica Karasoč-Peri. Ali baš tada uđe u sobu Kadir i povika:

— A tako! A ja te smatrah za svoga prijatelja, brata!

Od krika se Karasoč-Peri probudi, pogleda uplašeno, ne shvatajući šta se to zbiva. A carević n dalje više:

— Znači, tako si me obmanjivao, sada su se tvoje podlosti otkrile. I tvoj otac se digao protiv moga oca, a i ti si njegovim stopama krenuo. A ja sam te u svom dvorcu držao, prijatelj si mi bio. Odlazi!

Isuka Kadir sablju i polete na Nadira. Tada Karasoč-Peri skoči, zgrabi carevića za ruku i upita:

— Šta se to dogodilo? Ispričajte mi!

Nadir reče Kadiru:

— Sedi, brate moj. I ti, sestro, sedi. Sada ću vam ispričati. Iako, možda, posle ovoga više nikada nećemo razgovarati ni videti se. Sećate se kada smo se mi na putu sreli i kada smo se odmarali pod velikim platanom, vi ste spavali, a ja sam nad vama bdeo. Tada su na platan doletela četiri papagaja i ovakav razgovor su vodila: Prvi reče: „Gledajte! Jedan junak se mučio, a drugome sreća zapala.” Ako mi ne verujete, neka se moje koleno u kamen pretvori. A drugi reče: „To još nije sva nevolja. Njegov otac je svojim robinjama otrovan kumis dao, rekavši: „Neka ovo moj sin popije, pa će umreti, a njegova žena će meni pripasti’.” Ako mi ne verujete, neka se moje grudi u kamen pretvore. Treći je rekao: „Otac mu je još i otrovnog konj i sokola pripremio, govoreći: „Ako moj sin uzjaše konja i uzme sokola, umreće, a njegova žena će meni pripasti’.” Akr mi ne verujete, neka se

moja leđa u kamen pretvore. A četvrti reče: „Otac je za njega i novu palatu sagradio, i unutra škorpije pustio, rekavši: „One će moga sina ujesti i on će umreti, a njegova će žena meni pripasti’.” I ja sam tako sve vreme čekao te škorpije, jednu sam na pragu zgazio, a kada sam ovde ušao, drugu sam sa lica svoje sestre zbacio, međutim kap otrova je pala na njeno lice, i ja taj otrov htjedoh maramicom da obrišem, kada ti uđe unutra...

Nadir pokaza ubijenu škorpiju i dodade:

— Ako mi i sada ne verujete, neka se u kamen pretvorim.

Tek što to izgovori, pretvori se u kamen. Kada Karasoch-Peri to vide, reče careviću Kadiru:

— Ah, careviću Kadire, kakvo bezdušno srce imaš! To je tvoja zahvalnost vernom prijatelju koji je radi tebe tolike muke podneo, život svoj bio spreman za tebe da da. Gledaj — u kamen se pretvorio mladić koji te je spasao od otrova i podlih spletki tvoga oca!

Kadiru i samom beše žao što se tako dogodilo. Zaplaka, zaječa, a Karasoch-Peri mu reče:

— Nemoj sada sedeti, od toga nema koristi. Diži se, šalji glasnike po čitavoj zemlji, sve vrače pozovi, blago ne žali. Treba Nadiru život povratiti. Ako to ne učiniš, više me videti nećeš, ja ću svome ocu otići.

Posla Kadir glasnike po čitavoj zemlji, sazva vrače, ali ne mogade ništa učiniti. Uveče on leže i zaspao. A Karasoch-Peri san na oči ne ide. Odjednom vide kako iz jednog ugla ispuzi bela zmija, a iz drugog — žuta. Bela zmija reče žutoj:

— Sve što na zemlji postoji mrzi nas, neprijateljem nas svojim smatraju, a vidi samo kakve oni zločine vrše. Beše jedan mladić, verno i časno je svoga prijatelja služio, a ovaj ga u kamen pretvori. A car, kada saznade to, obradova se, i stalno misli kako bi se svoga sina oslobodio.

A žuta zmija odgovori:

— Mladić se može u život povratiti, ali je to vrlo teško. Za to je potrebno ubiti najpodlijeg, najsurovijeg šaha, okupati mladića u njegovoj krvi, a zatim ga okupati u izvoru koji se nalazi ispod platana na kome su papagaji sedeli.

Završiše razgovor zmije i svaka u svoju rupu se uvuče. Karasoch-Peri probudi Kadira i ispriča mu šta su zmije između sebe razgovarale.

Odjednom se vrata otvoriše i uđe car. Isuka jatagan i baci se na Kadira.

Kadir pade ničice pred oca, moleći ga:

— Oče! Ja sam vaš sin, šta sam vam zgrešio?

Car probode Kadira jataganom posred srca, i mrtvo carevićevo telo svali se na ćilim. A car se, kao divlja zver, baci na Karasoč-Peri, privi je uz svoje grudi, ali odjednom iz njegovih usta šiknu krv, i on pade mrtav.

Karasoč-Peri tada reče:

— Suroviji šah od rumskog šaha neće se naći na čitavom svetu.

Ona okupa okamenjenog Nadira u krvi i reče: „Neka je proklet ovaj dvorac u kome je toliko zločina izvršeno!”

Uze sa sobom okamenjenog Nadira i pođe na put. Kada stiže do izvora ispod platana, spusti u njega kamen, a iz izvora iziđe Nadir, živ i zdrav. Obradova se Karasoč-Peri, gleda Nadira, nagledati se ne može. A Nadir stade u čudu da pita:

— A gde je moj brat? Kako smo ovde dospeli?

Tada mu Karasoč-Peri ispriča kako je Kadir poginuo od ruke svoga rođenog oca. Zatim mu pokaza dva osedlana konja i reče:

— Hajde da uzjašemo konje, a ostalo ću ti putem ispričati.

I tako oni pođoše u zemlju Šom.

OBUĆAR MAGRUF

Nekada davno živio je čovek po imenu Magruf, a po zanimanju obućar. Krpio je on poderane čizme, opanke, stavljao zakrpe, zašivao rupe. Mogao je lepo da živi da nije imao plemenito srce, pa je sav svoj zarađeni novac razdavao siromasima, siročićima i udovicama.

Po savetu imama — starešine mahalinske džamije — oženio se on udovicom gatarom po imenu Rizvon. Ova žena beše velika varalica. Išla je po kućama da čita molitve i pogrebne pesme kraj umrlih, ali je najčešće gatala, predskazivala sudbinu, obmanjivala sujeverne ljude. Neprosvećeni ljudi su joj verovali i s poštovanjem su je nazivali gospođom Rizvon.

Rizvon nije mogla da podnese svoga muža zbog toga što on razdaje zarađeni novac sirotinji, udovicama i siročićima.

Jedanput tako dođe Magruf kasno uveče opet praznih ruku. Rizvon se okomi na njega, proklinjaše ga, grdiše ga svakojakim rečima i najzad ga istera iz kuće.

Pođe Magruf iz grada kud ga oči vode i noge nose. Na putu srete trgovački karavan i pridruži mu se. Na odmorištima, Magruf je čuvao kamile, hranio konje, noću nije spavao, čuvao je robu i mirni san svojih gazda. Pretrpevši raznorazne nevolje i nedaće, Magruf se, naposletku, dočepa grada Hotana.

U Hotanu Magruf srete poznatog trgovca po imenu Ali, koji je u tom gradu držao mnogo radnji i bavio se krupnom trgovinom. Taj Ali beše veoma lukav čovek. Njemu beše poznata velikodušnost i darežljivost Magrufa, i on nešto smisli.

Dovede on Magrufa u svoju mihmanhanu, odenu ga od glave do pete u novo, priredi za njega bogatu gozbu, nahrani ga, napoji i metnu ga u meku

postelju da spava.

Sutradan Ali otvori Magrufu novu radnju.

Magruf beše veoma dobar čovek. Stade darežljivo da deli novac i robu iz radnje sirotinji koja je molila od njega milostinju. Jednom reči, on već prvoga dana razdade prošnjacima i siročićima grada Hotana sav novac i robu, u vrednosti od hiljadu zlatnika, što mu beše Ali poverio.

Sutradan Ali dade Magrufu robe još za hiljadu zlatnika. Magruf opet razdade svu robu iz radnje prošnjacima koji su došli k njemu ispružene ruke.

Glas o darežljivom Magrufu dospe i do ušiju hotanskog cara. Car naredi da ga pozovu u dvorac.

U čast dolaska Magrufova, c.r naredi da se spreme. raznovrsna jela, da se prostre skupoceni stolnjak i da se postave raznorazne đakonije.

Kada je Magruf okusio od svačega pomalo, i sit se najeo, napio, car ga zapita: iz kojeg je grada došao, čime se bavi, šta je po zanimanju.

Magruf odgovori caru da je trgovac.

Želeći da ga iskuša, car skide sa ruke skupoceni prsten i upita ga kakav je kamen u prstenu, i kolika mu je cena.

Magruf uze prsten, stavi kamen među zube i slomi ga. Pogledavši s prezrenjem slomljeni kamen, on reče caru:

— O, moj gospodaru! Kakav je to kamen? Ništa on ne vredi! A što se cene tiče, ne vredi on ni hiljadu zlatnika. Kakvo ja imam kamenje! Prave brilijante, sasvim čiste! A svaki od njih vredi sto hiljada zlatnika!

A prsten je odista bio kupljen za hiljadu zlatnika. Magrufu odmah car poverova da je trgovac i stade da razmišlja kako bi se dokopao dragocenog kamenja od kojih je svaki vredeo sto hiljada zlatnika.

Posavetovavši se sa vezirima, car odluči da uda svoju kćer — jedinicu Džahonoro za Magrufa i da na taj način dođe do dragocenosti.

Veziri dođoše Magrufu i saopštiše mu carevu želju. Obučar se uplaši i stade da odbija, izgovarajući se da se njegova roba i kamile nalaze na putu. U strahu da se njegova prevara ne otkrije, on reče:

— Kako bi bilo da pričekamo i svadbu priredimo tek posle dolaska karavana u Hotan?

Veziri nikako ne htedoše da popuste. Na kraju krajeva, oni dobiše pristanak i car udade Džahonoro za Magrufa. Prirediše bogatu svadbu i

proslavljao je četrdeset dana i četrdeset noći.

Trgovac Ali, kome je Magruf vratio sav novac, dosađivao je svakoga dana Magrufu zahtevom da ga načini vezirom, preteći da će ispričati caru da Magruf nije bogati trgovac, već običan obućar.

Prožive Magruf sa Džahonoro tri meseca, a car se stalno raspitivao za brilijante od kojih svaki vredi sto hiljada zlatnika.

Praveći se da je tobože uznemiren zbog svog karavana i robe, Magruf reče ženi:

— Moram da pođem i da saznam gde je moj karavan i kada će stići.

Tako on odluči da se spase od sigurne propasti.

Izišavši iz grada Hotana, Magruf pođe kud ga oči vode i noge nose. Dugo je tako išao i zamorio se. Poče i glad da ga muči. Priđe tada jednom seljaku koji je orao zemlju kraj puta i zamoli ga da mu da lepinjicu i kisela mleka.

— Sine, — odgovori mu seljak — moja je kuća, eno, tamo na brežuljku, ti pripazi moje volove, a ja ću otići kući i doneću ti lepinjicu i kisela mleka.

Seljak ode kući, a Magruf pomisli: „Dok on dođe, ja ću umesto njega raditi.”

Potera Magruf volove, i sam pođe brazdom. Odjednom plug zape za nešto i volovi se ne mogahu pomaći s mesta. Magruf zape iz sve snage, dahtao je, stenjao, terajući volove, ali sve beše uzalud.

„Ala sam nesrećan! To mi je kazna!” pomisli Magruf. „Sada će doći seljak, šta ću da mu kažem?”

Sav ojađen, stade da izvlači plug iz brazde, ali mu ne pođe za rukom. Plug beše zapeo za mermerni kamen i ne mogade se ni s mesta pomaći.

Magruf stade da kopa zemlju rukama ne bi li izvukao kamen. Najzad ga malko podiže i skloni u stranu, kad ugleda jednu rupu ispod kamena. Mermerne stepenice su vodile nekud dole.

Magruf reši da okuša sreću, zažmuri i siđe niz stepenice. Kada oseti zemlju pod nogama, otvori oči. A oko njega svetlo, kao usred dana, iako ne beše ni lampi ni sveća. Začudi se Magruf, ali ne mogade sebi da objasni otkud to. Kada pogleda oko sebe, spazi na svodu pećine krupne dijamante i tada shvati da od njih dolazi ta blistava svetlost. Magruf pođe napred i

nabroja četrdeset odaja. Sva vrata behu od mahagonija, a ispred svake sobe visili su svileni zastori.

Magruf uđe u jednu odaju, a tamo stoji kovčeg do kovčega, i u svakom kovčegu ključ. Obučar otvori jedan kovčeg i vide da je on do vrha pun i prepun zlata, bisera, rubina, dijamanta, safira, topaza i drugog dragog kamenja.

Krete Magruf podzemnim odajama i tako dođe do poslednje, koja beše bogatija od svih ostalih. Ali u njoj ne beše ni kovčega ni zlata, već samo na uzvišenju stajaše carski presto, ukrašen dragim kamenjem. Na prestolu ležaše zlatna šatula, a u njoj srebrn prsten sa ogromnim blistavim smaragdom.

Magruf uze prsten i stavi ga sebi na ruku. Želeći da ga što bolje vidi, on ga dodirnu. Odjednom se začu strašan tutanj. Sav premro od straha, Magruf se umalo ne onesvesti. Stajao je, ne usuđujući se da otvori oči, misleći kako bi pogledao i video šta se oko njega zbiva. Konačno, pošto je sakupio smelosti, malko otvori oči i sav se ukoči od straha. Pred njim je stajao strašan div, sa dva kristalna roga na čelu.

— O, gospodaru! — s poštovanjem reče div, obraćajući se Magrufu i tri puta mu se poklonivši. — Šta naređuješ? Da planine bacim u more, ili gradove da potopim?

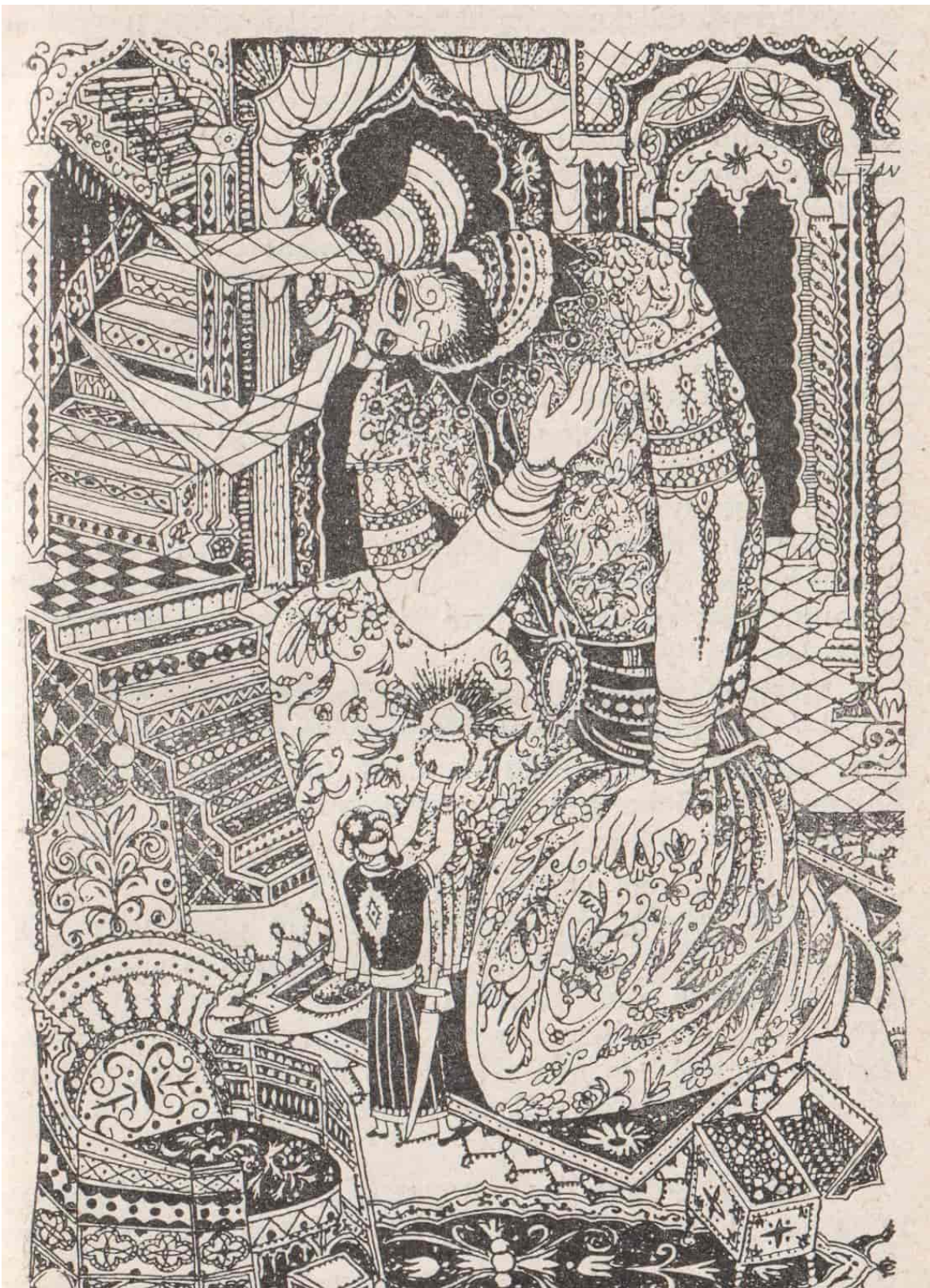
— A ko si ti? — sav preplašen upita Magruf.

— O, gospodaru! Zovem se Rgdikosifom. Ja sam car divova koji žive u Kafskim planinama. Imam ogromnu vojsku i sedam stotina hiljada ratnika. Onoga ko nosi na ruci prsten sa smaragdom, verno služim. Ako moj gospodar zaželi, ja mogu preneti i u more baciti čitavu planinu. Na njegovu reč, ja ću za jedan tren podići u stepi prekrasan grad — odgovori div, opet se duboko poklonivši pred Magrufom.

Sredivši malo misli, Magruf reče divu:

— Pripremi smesta devet hiljada najboljih konja, devet hiljada najboljih kamila, iznesi iz ovih odaja sve kovčege sa zlatom i dragim kamenjem i natovari na njih, a nasred polja načini mi raskošan carski šator. Opremi devet hiljada ratnika tako da njihova odela budu takva, kakva niko na svetu nema — pancir-košulje, oklopi, kacige, u ruke im daj strele, koplja, kovane mačeve sa koricama ukrašenim zlatom i dragim kamenjem.

— Odmah ću ispuniti vaše naređenje — s poštovanjem reče Radikosif, prinevši ruku čelu, i odmah nestade.

Magruf se pope mermernim stepenicama i ugleda Radikosifa gde ga čeka, obavivši sav posao.

Magruf odmah obuče skupoceno odelo, pope se na presto koji je načinio Radikosif i sede u raskošnu nosiljku koja je sva blistala u zlatu i dragom kamenju. Oko njega, sa oružjem u rukama, stajali su strašni divovi, koji su sada bili preobučeni u velikaše iz carske svite.

A sada čujte šta je bilo sa seljakom. Dok se vraćao iz kuće s zdelom kiselog mleka i bajatim lepinjicama, seljak još izdaleka ugleda šatore podignute na njegovom polju, hiljade konja, ogromni karavan natovarenih kamila. On se tako zbuni i začudi da mu se umalo razum ne pomuti.

Magruf ga spazi i naredi da ga dovedu k njemu. Misleći za Magrufa da je car, seljak pade ničice i zamoli da mu ne zameri što je došao sa ovako bednim posluženjem.

Magruf se diže s prestola, zagrli seljaka i reče:

— Poštovani starče, vaše bajate lepinjice i kiselo mleko su vredniji od svih skupocenih darova. Bolji je vaš bajat hleb od sveg blaga na svetu. Tražite od mene šta hoćete!

Seljak mu se duboko pokloni i reče:

— O, gospodaru! Ovu zemlju što orem uzeo sam pod zakup od jednog baja(*). On me ponižava, vređa i nametnuo mi je razne dažbine. Od moje letine on uzima sebi devet desetina, a meni ostavlja samo jedan deo. Čitave godine ja radim zajedno s celom porodicom, ali mi smo gladni, goli i bos. Učinite da ja i moja deca živimo bez nužde i nevolje.

Magruf dotače svoj smaragd. Tog trena stvori se pred njim Radikosif, duboko se pokloni, poljubi zemlju i reče:

— O, gospodaru, šta naređuješ? Da bacim planine u more ili da gradove potopim?

Magruf naredi divu da dovede vlasnika zemlje koju ore seljak.

Radikosif odmah ispuni naređenje.

Baj pomisli da pred njim na prestolu sedi sam car i pade ničice.

— Ti, prokleta krvopijo! — povika Magruf kada vide baja. — Zašto mučiš seljaka, a?!

Baj se zbuni, stade da dršće i ne mogade ni reči izustiti od straha. Kada ne dobi odgovor, Magruf naredi divu da odrubi glavu baju, a da seljaku izda tapiju na zemlju sa svim potpisima i pečatima. Zatim se obrati seljaku, rekavši:

— Poštovani oče, sada imate svoju sopstvenu zemlju, to je vaša svojina. Sada vas niko ne može ugnjetavati, niko vam ne može nikakvo zlo pričiniti. Ja ću vam još dati deset kovčega zlata. Ali nemojte raditi onako kako je radio onaj prokleti baj, nemojte ugnjetavati druge seljake. Razdelite zlato siromasima, podelite s njima, i sami živite lepo — radite i trošite na svoju porodicu onoliko koliko vam je potrebno.

A sada čujte priču o hotanskom caru. Kada je saznao da je Magruf nestao, hotanski car posla za njim svoje ljude, naredivši im da pronadu begunca po svaku cenu, da ga svežu, okuju u lance i dovedu u grad Hotan.

Pri tom car dade zakletvu:

— Ja ću tu hulju tako strašno kazniti da će to poslužiti kao primer ostalima da se ubuduće ne bi niko usudio da mene obmanjuje!

Ljudi hotanskog cara krenuše Magrufovim tragovima i ubrzo ga pronađoše.

Kada su ugledali toliki broj šatora, i ispred njih raskošni carski šator, zadiviše se, jer nikad u životu nisu videli tako bogati šator koji je sav blistao u zlatu i dragom kamenju. Sjahaše s konja i zamoliše za dozvolu da uđu u šator. Uđoše u šator, i misleći da je Magruf car, duboko mu se pokloniše.

— Dobro došli! Zbog čega dođoste, glasnici hotanskog cara? — upita Magruf, obraćajući se njima. — Čime mogu da vas uslužim?

Glasnici se tri puta do zemlje pokloniše, zemlju poljubiše i rekoše:

— O, veliki gospodaru! Tast vašeg veličanstva krenuo je pred vas i nas je poslao napred da bismo vas dostojno dočekali.

Magruf odmah pozva blagajnika i naredi da se svakom glasniku da hiljadu zlatnika. Glasnici zahvališe Magrufu, uzjahaše i pojuriše natrag da izveste hotanskog cara o svemu.

Magruf se stade pripremati za put. Naredi da se svi obuku u skupocenu odeću, da uzjašu naročite konje, da natovare na kamile nebrojeno blago, bisere, zlato, drago kamenje, safire, dijamante, rubine, i topaze, i kada sve bi spremno, pođoše svečano u grad Hotan.

A u međuvremenu glasnici dojahaše u Hotan i ispričaše caru sve što su videli. Oni su tako opisivali bogatstvo i slavu Magrufov u da je car u čudu samo zinuo.

Sutradan, Magrufov karavan se približi zidinama grada Hotana. Lepo, kitnjasto odeveni mladići i devojke jahali su na rasnim konjima, a za njima su išli moćni junaci, kao Rustem i Zorab, a iza njih se otegao beskrajni karavan kamila, natovarenih zlatom i dragim kamenjem. Ispred svih, jašući na čistokrvnom jahaćem konju, ističući se svojim skupocenim odelom, jahao je Magruf u svem svom sjaju, u pratnji velikog broja ratnika-telohranitelja.

Videvši bogatstvo Magrufovo, svu raskoš i sjaj njegovog karavana, hotanski car umalo ne puknu od zavisti i zlobe. Ne htede čak ni da iziđe iz dvorca i ni po koju cenu ne htede da dočeka i pozdravi svoga zeta. A što se tiče trgovca Alija, on se tako preplaši da pobeže iz grada Hotana kud ga oči vode i noge nose.

A Magruf posla svoje glasnike po gradu da sazovu sve ugnjetene, siromahe, siročiće i prosjake i naredi divu Radikosifu da im razda sve bogatstvo njegovo. I on sam razda mnogo zlata i dragog kamenja. Svima je ponešto podario, sve je obradovao i usrećio.

ĆELAVKO I PADIŠAH

Nekada davno, kada je na prestolu Buhare, kao krpelj na vratu naroda, sedeo padišah, kod nekog bogatog baja radio je mladi nadničar nazvan Kal-Ćelavko.

Radio je Kal i dan i noć, ali mu baj ne dade ni prebijena groša. Kal beše sav poderan, i njegovo poslednje odelo beše se pohabalo.

Uoči praznika bajova žena dade Kalu staru muževljevu platnenu košulju. Zatim nali puno vedro čorbe i naredi:

— Oduzmi oračima, i posle operi vedro.

Nadničari pojedoh svu čorbu. Kal oprao vedro, i udarajući po njemu kao po dobošu „Tam-tam-tam! Tam-tam!”, pođe kući.

Odjednom počeo kiša da pada.

„Oh, oh, gazdarica će me grditi!” pomisli Kal, skide sa sebe košulju i šaljvare, stavi ih u vedro, a vedro nataknu na glavu.

Kada kiša prestade, Kal se obuče. Baš kada hteli da uđu u selo, ugleda gde sedi čovek, a i čalma i košulja i kaput mu skroz pokisli.

— Ej, Kale, dođi ovamo! — pozva ga čovek.

Kal priđe.

— Kako to da nisi pokisnuo? — upita ga čovek.

— Znam ja neku vradžbinu.

— Nauči i mene.

— A ko si ti?

— Ja sam đavo-šejtan!

— Hajde, šejtane, nauči me svojim đavolskim vradžbinama, pa ću i ja tebe naučiti kako ćeš da zagovoriš kišu.

Pristade šejtan i nauči Kala svim đavolskim vradžbinama i čarolijama.

— A sada ti mene nauči — reče šejtan.

— Uzmi vedro, — reče Kal — i kada počne kiša, ti se svuci, složi stvari u vedro i natakni ga na glavu. Eto, to ti je moja vradžbina.

— Ah, kako si me prevario! — naljuti se šejtan i nestade, kao da nikad nije ni postojao.

Kal ostavi u bajovom dvorištu vedro i ode da obiđe svoju staricu majku.

— Nemamo šta ni da jedemo. U kući nema ničega — reče majka.

— A ako ti dam tanjir pilava, hoćeš li jesti?

— A kako ćeš doći do njega? — začudi se starica.

Kal izgovori tada neku vradžbinu, i odjednom se pojavi pred njima tanjir pilava.

Starica i sin se siti najedoše.

Zatim Kal izgovori još neku vradžbinu šejtanovu, i ceo svet ostade bez vatre. Krešu ljudi kremenom i ognjilom, ali iskra nikako da se pojavi. Tako svi pođoše padišahu.

— Ti si gospodar sveta, ti sve znaš, daj nam vatre. Već tri dana narod nije sebi jelo kuvao.

Padišah nije umeo da dobije vatru, te se uplaši da će mu narod glavu skinuti i posla glasnika da objavi: „Onoga ko dobije vatru obasuću zlatom do vrha glave!”

Kada Kal ču to, pođe u dvorac. A ispred dvorca skupilo se naroda tušta i tma, i svi viču:

— Dole padišah! Smrt padišahu!

— Kakva je to vika? — upita Kal.

— Tražimo vatru od padišaha.

— Mislite da će on doći do nje? Idite i kažite da ću je ja stvoriti.

Svi se počеше smeјati i šaliti sa Kalom.

Dvorani izvestiše padišaha da nekakav ćelavi kaže da će stvoriti vatru.

— Dovedite ga smesta k meni! — povika padišah..

Dovedoše Kala.

— Ej, Čelavko! — reče padišah. — Ako ti pronađeš vatru, zlatom ću te obasuti. Ako ne pronađeš, glavu ću ti skinuti.

— E, padišahu, glava je i meni samom potrebna. Neka se narod razide kućama, a vatru ću ja stvoriti.

Padišah naredi narodu da se razide kućama.

— Hajdemo! — reče Kal i povede padišaha u vrt. Na putu ležaše jedan stari, olinjali pas s crnim i žutim pegama.

Kal reče:

— Vatra se nalazi u psu. Duvajte mu otpozadi, i to dobro zapnite. Tada će iz njegove čeljusti izbiti plamen.

— Kako se ti usuđuješ da meni, padišahu, kažeš tako nešto?! Duvaj sam. Ako plamen izide, daću ti sve što zaželiš.

A Kal odgovori:

— Mogu ja i hiljadu puta dunuti, pa vatra ipak neće izići. Samo ako padišah duva vatra će izići.

„Šta mogu, moraću, izgleda, da duvam”, pomisli šah, „inače će me narod rastrgnuti. Kada budem dunuo, Čelavka ću ubiti da ne bi nikome ispričao.”

Padišah stade da duva. Iz čeljusti olinjalog psa blesnu plamen, kao munja.

Padišah povede Kala u dvorac i naredi da se priredi gozba.

Posle gozbe, padišah naredi konjušarima da osedlaju dva konja i donesu sokolove.

— Hajdemo u lov, Kale!

Padišah namisli da ubije Kala u dalekoj pustoju stepi, kako ovaj ne bi nikome ispričao za psa.

Odjednom ispod samih nogu konja izlete jedan fazan. Padišah pusti sokola. Soko odlete na drugu stranu. Pusti Kal svoga sokola. Soko uhvati fazana i donese ga Kalu.

A padišahov soko sede na jednu granu. Ma koliko da je padišah zvao sokola, ovaj ne htede da mu sleti na ruku.

— Oh, zamorio sam se — požali se padišah. — Daj ti meni tvoga sokola, a ti pozovi moga.

Kal izgovori vradžbinu i ptica mu odmah slete na ruku.

Padišah se već maši za mač da bi ubio Kala, ali Kal je znao sve misli padišahove.

— O, veliki šahu — zaustavi Kal svoga konja. — Ovde živi moja majka. Hteo bih da joj kažem reč-dve.

Kada su došli do kolibe, Kal izgovori vradžbinu i pozva svoju majku.

Iz kolibe iziđe takva lepotica da bi se nebo i zvezde posvađali zbog njene lepote. Kada je padišah vide, umalo što ne pade sa konja.

— Ko je to?. — upita šah, zaustavljajući dah.

— To je moja majka — odgovori Kal.

— Hoćeš li mi je dati za ženu? Traži sve što hoćeš.

— Napišite testament da vas posle smrti ja nasleđujem, pa ću pristati.

Padišah se vrati u dvorac, napisa testament i predade ga Kalu. Prirediše svadbu i udadoše Kalovu majku za padišaha.

Kada padišah dođe svojoj nevesti, ima šta i da vidi — sedi starica. Istrča padišah i napade Kala:

— Ej, ćelavi, sve si ti to udesio! Dok te ne ubijem, neću imati mira od tebe.

Zamahnu sabljom na Kala, ali ovaj izgovori vradžbinu i dunu, a padišah pade mrtav.

Tada ćelavi Kal stade da upravlja državom.

KENDŽA-BATIR(*)

Živela jednom tri brata. Podoše oni tako jedanput u lov i zanoćišu u šumi. Dvojica zaspahu, a najstariji brat ostade da ih čuva. Ali posle ponoći i on zaspao. Tada dotrča nekakva zverka i pojede sve što im je u kotlu od večere ostalo.

Sledeće noći stražu je čuvao srednji brat, i opet ona zverka dođe.

Treće noći dođe red na najmlađeg brata, Kendžu-batira, da stražu čuva. Posle ponoći i njemu se prispi. Tada on uze nožić i stade sebe bockati. Bol trpi, ali ne spava. Ne prođe dugo, a on začu kako u šumi nešto zašuška, kako se nekakva zverka prikrada njihovom kotlu, jamačno hoće kradom da odnese meso iz kotla. Uze Kendža-batir mač, zamahnu i odrubi zverki glavu.

Odjednom Kendža-batir vide kako se odsečena glava zakotrlja šumskom stazicom. Potrča on da je sustigne. Kotrlja se glava, kotrlja po šumi i pade u nekakvu jamu.

Kendža-batir se natrag vrati i ujutru sve braći ispriča.

I sva trojica podoše ka jami. Uzeše braća konopac i zavezaše najstarijeg brata konopcem oko pojasa

i stadoše ga spuštati u jamu. Ne dođe on ni do polovine jame, a već počeo da viče:

— Ej, vucite me nazad!

I braća ga izvukoše.

Zatim stadoše srednjega brata spuštati u jamu. Spusti se on do polovine jame i stade da viče:

— Oj! Nazad! Vucite me nazad!

Braća ga odmah izvukoše gore. Najzad dođe red na Kendžu-batira. On uze konopac, priveza ga čvrsto sebi oko pojasa i reče braći:

— Ako ja i počnem da vičem, ili čak i da plačem, vi me nemojte vući nazad, već me spuštajte dalje.

— Dobro — rekoše braća, stadoše ga spuštati u jamu. Spuštao se Kendža-batir, spuštao i tako došao do polovine jame. Uhvati ga strah, ali on ne htede da više. A jama duboka i preduboka. Najzad se džigit spusti na dno. A u jami mračno, kao u podrumu noću, samo se jedan zračak svetlosti tek malko nazire. Vidi on pećinu, a u pećini sedi lepa devojka, u rukama joj ona glava koju je on odsekao. A devojka joj govori:

— Ja sam vam govorila: čuvajte se, ne izlazite svaki dan na zemlju, dopašćete nekome u ruke, mogu vas i ubiti. Ispalo je baš tako kao što sam i govorila. Vaš trup negde na zemlji leži, a glava je u mojim rukama. Šta ćemo sad da radimo?

Tada se Kendža-batir približi lepotici. Ona se uplaši i htede pobeći.

Ali je Kendža-batir zadržao

— Ne plaši me se, sestrice! — reče on. — Ja sam došao sa zemlje da te oslobodim. Reci mi ko si ti? Odakle si? Zašto pod zemljom živiš?

Devojka vide, da je mladić ljubazan, prijatan, te se umiri i odgovori:

— Ja sam šahova kći. Kada sam se jedanput šetala planinom, zli dusidivovi me ugrabiše, dovedoše ovde i tako postadoh žena šaha ovog podzemnog carstva, Serks-batira, koga divovi služe. To je njegova glava.

Kendža-batir upita:

— A gde je duša te glave?

Devojka ga odvede u drugu odaju, otvori kovčeg i izvadi iz njega mali kovčežić.

U kovčežiću, zamotan u pamuk, ležao je Jedan crv. Džigit ga zgnječi, i glava prestade da se kreće.

Tada princeza donese Kendžibatiru ključeve. Uze Kendža-batir da otključava odaje i vide: u odajama sakupljeno sa svih strana razno blago — oružje, biseri, rubini, zlato, srebro. Stavi sve to Kendža-batir u kovčege i stade se spremati za put nazad.

A devojci reče:

— Oslobodio sam te nečistih sila, hajdemo sada na zemlju.

— Pristajem — odgovori devojka.

Kendža-batir dovuče kovčege do jame, zaveza jedan kovčeg konopcem i dade znak. Starija braća spaziše da se konopac miče, i povukoše kovčeg gore. Kada ga otvoriše, ugledaše u njemu srebro i zlato. Pustiše konopac još jedanput i ponovo ga povukoše. Drugi kovčeg otvoriše, a u njemu rubini i biseri. Pustiše konopac i treći put i izvukoše kovčeg, otvoriše ga, a iz njega iziđe lepotica. Lice joj kao mesec, oči kao dan. Kada je braća videše, stadoše kao ukopani. Pustiše konopac još jedanput, stadoše da vuku i pokaza se sam Kendža-batir. Tada braća stadoše da se savetuju. Stariji brat reče:

— Ako se naš mlađi brat vrati, nama neće pripasti ni blago ni lepotica. Hajde da presečemo konopac, pa da pobegnemo.

Tako i učiniše; presekoše konopac i odoše. A jadni Kendža-batir pade u jamu.

Kada dođe k sebi, stade da traži put kako bi se natrag vratio. Išao on tako, išao, kad odjednom začu: neko u daljini viče „noo, noo!“. On se uputi u pravcu odakle je glas dopirao, kad ugleda: nekakav stari seljak ore zemlju volovima. Kendža-batir priđe starcu i reče:

— Zdravo oče!

— Tiše, sine, tiše! — reče mu starac. — Pazi da te divovi ne primete. Ako te primete, nećeš živ ostati. Zašto si ovde došao? Ti si čovek, a ne ptica, ti imaš noge, a ne krila, odavde nećeš moći da odletiš.

A mlađić reče starcu:

— Ja sam, oče, zalutao. Pokažite mi put, kako bih se zemlje dočepao.

— Eh, sine! Taj put je veoma opasan. Vidiš, tamo u daljini stoji jedan platan. Na tom platanu nalazi s gnezdo ptice Semurg. Ona tamo podiže svoje ptiće. Svakoga dana, kada ptica Semurg ode da svojim ptićima hrane nabavi, dolazi tamo zmaj i jednoga ptića pojede. Ako si ti odista hrabar čovek i ako ubiješ toga zmaja, Semurg će te na zemlju izvesti.

Mlađić pođe do platana i poseče zmaja. Semurgovi ptići ostadoše živi. Jedno od njih od radosti svojim krilima zagrlji Kendžu-batira. Predveče nešto zašume na nebu — dolete Semurg. Ptići isprikaše svojoj majci kakvo su čudo videli. A Semurg ih upita:

— Dobro, a gde je taj hrabri čovek koji vas je iz zmajevih kandži spasao?

Tad ugleda Kendžu-batira gde pod krilima ptića leži.

Semurg mu reče:

— O, čoveče! Ti si moju decu spasao smrti. Traži od mene što god ti duša hoće.

A mladić samo jedno zamoli:

— Odvedi me kući, na zemlju.

— To što tražiš nije lako — reče Semurg. — Ali za tebe ću ja to učiniti. Samo pripremi dve mešine. U jednu stavi vode, a u drugu mesa. Kada ti zatražim vode, ti mi daj mesa, a kada ti zatražim mesa, daj mi vode. Tako ćemo doleteti na zemlju.

Obradova se mladić što će moći da se vrati kući. Sve pripremi za jedan tren. Stavi mešine sa vodom i mesom Semurgu na leđa i ptica polete. Leteli su, leteli, a Semurg ga upita:

— Pa, kako ti izgleda zemlja?

— Kao kutijica — odgovori mladić.

Semurg još brže polete. Zatim opet upita:

— A sada?

— Kao koštica od kajsije — reče batir.

— Sad nije više ostalo mnogo da letimo — reče Semurg. — Vode!

A mesa više u mešini ne beše. Šta će sad? Kendža-batir odgrize sebi sa bedra komad mesa i pruži ga Semurgu. A Semurg poznade po ukusu da je to čovečje meso, i stavi ga sebi pod jezik.

Leteo tako Semurg, leteo, i spusti se na zemlju.

Side Kendža-batir na zemlju, a Semurg ga upita: — Reci, kakvo si mi meso na kraju davao?

— Obično, iz mešine — odgovori Kendža-batir.

— Nemoj me varati, istinu mi reci! — zahtevaše Semurg.

I Kendža-batir morade da prizna istinu.

Izvadi Semurg meso ispod jezika i prilepi ga na mladićevu nogu. Zatim reče:

— Zbogom ostaj, džigite. Doveo sam te na zemlju. A sada moram svojoj deci da se vratim.

Krenu Kendžadatir. Išao on tako, išao, došao u šumu i stade braću da traži. Kad spazi — sede braća na ivici one iste jame i prepiru se.

— Devojka je moja! Ja ću je za sebe uzeti!

A srednji se protivi:

— Ne, ona je moja!

Tada im priđe Kendža-batir. Kzdz ga devojka ugleda, odmah polete k njemu. Brać stadoše kao ukopani, stid ih obuže. Ali Kendža-batir ih ne kazni, iako tako rđavo prema njemu postupiše. Samo im reče:

— Odlazite i nikada mi više na oči ne izlazite.

I zajedno sa princezom pođe.

Tako se Kendžibatiru ispuniše želje.

SIN RIBARA HAKIMA

Nekada davno živeo izvan naselja Čalazar ribar po imenu Hakim, sa ženom i sinom. U blizini kućice u kojoj oni življahu proticala je velika reka.

Svako jutro starac je išao da lovi ribu. Od ulovljene ribe jedva je uspevao da prehrani sebe i svoju porodicu. Hakim beše veoma siromašan, te se stoga ni on ni njegova porodica ni sa kim nisu družili, nikud nisu izlazili, a i k njima retko ko je zalazio.

Jednoga jutra starac Hakim spremi svoje mreže i pođe u ribarenje. Put prema reci vodio je preko brežuljaka i jaruga, i bilo je veoma teško ići. Kada je nekako na jedvite jade stigao do reke, starac se odmori malo na obali i poče da lovi ribu.

On beše već mnogo ribe nalovio, kada se u mrežu odjednom uhvati zlatna ribica. Hakim se obradova, uze U RUKU zlatnu ribicu i s uživanjem je posmatraše.

Došavši kući, on dozva sina i reče mu:

— Sine, odnesi ovu zlatnu ribicu carskom veziru i odmah se vrati natrag.

Ribarev sin uze zlatnu ribicu i potrča iz sve snage širokim putem koji je vodio pravo u grad. Ušavši u carski dvorac, on pomisli: „Šta mi je to vezir? Car je nešto! Bolje da ja dam ribicu samom caru, a ne veziru!”

Što namisli to i učini: predade zlatnu ribicu caru. Car primi poklon, naredi da se pusti zlatna ribica u ribnjak, ali ništa ne reče dečaku, već ga istera.

— Kome si dao ribu, sine? — upita ga otac.

— Dao sam je samome caru — odgovori dečak.

Ribar Hakim se naljuti, ali ništa ne reče i pođe svojim poslom.

Sutradan ujutru kada je vezir prolazio kroz dvorište, opazi u ribnjaku lepu zlatnu ribicu. Pošto ju je neko vreme sa uživanjem posmatrao, ode k caru.

— Otkuda zlatna ribica u ribnjaku? — upita on.

Car reče da ju je doneo sin staroga ribara koji živi izvan naselja Čaralzar.

Vezira obuže bes što dečak nije doneo zlatnu ribicu njemu, već je predao pravo caru, i reši da po svaku cenu ubije dečaka.

— O, gospodaru sveta! — reče on, obraćajući se caru. — Kako ta ribica lepo ukrašava ribnjak, ali ona je tako sama, ona mora imati svog para. Naredite dečaku da dobavi još jednu i tada će ribnjak, sa dve zlatne ribice, postati još lepši.

Ovaj savet dopade se caru i on naredi da se odmah pošalje po starac i da on ne ide, već da leti, ne dotičući se zemlje.

Starca za jedan tren dopremiše u dvorac i on stade pred cara.

— Gde si došao do ove zlatne ribice, doći ćeš i do njenog para — reče car starcu. — Dajem ti četrdeset dana na raspolaganje. Ako mi je ne dobaviš, obesiću te — na vešalima ćeš se klatiti.

Starac se vrati kući sav neveseo. Pozva sina i reče mu:

— Vidiš, zato što ribicu nisi dao veziru, već samome caru, nevolja se svali na naše glave. Tamo u reci pliva drugarica zlatne ribice, mi je moramo uhvatiti. To je veoma teško i mučno. Ako je za četrdeset dana ne ulovimo, car će obesiti i mene i tebe. Mi to moramo izvršiti kako god znamo i umemo, jer drugoga izlaza nemamo. Sada ćemo obojica poći na obalu reke i lovićemo ribu.

I starac sa sinom pođe na obalu reke. Pošto su se malo odmorili, stadoše loviti ribu. Trudili su se sve do same večeri, mnogo su ulovili, ali to behu obične ribe. Trideset i devet dana lovili su ribu otac i sin, ali zlatna ribica se ne uhvati u mrežu. Starac i njegov sin vratiše se kući brižni i neveseli.

— Ostao je samo još jedan dan, a zlatnu ribicu pismo ulovili. Sada će nas car obesiti i obojica ćemo se klatiti na vešalima — sa strahom su govorili jedan dugom.

I svanu taj poslednji — četrdeseti dan. „Sada više nemamo dugo da živimo, samo jedan jedini dan!” mišljahu otac i sin.

Uvereni da će sutra kucnuti njihov zadnji čas, oni pođoše poslednji put da love ribu. Do kasno uveče su lovili i, kakva sreća, kada se već sasvim smrklo, u mrežu se uhvati zlatna ribica veoma slična onoj prvoj.

Ne beše kraja njihovoj radosti. Starcu zadrhtaše ruke i suze mu grunuše na oči. Nije verovao da je izbegao smrt.

Kasno uveče, ribar Hakim se vrati sa sinom kući. A starica je, kao i uvek, stajala na krovu i u mučnom iščekivanju gledala na put, nagađajući šta će danas doneti otac i sin. — Danas je poslednji dan. Rok je istek o. Ako ne uhvate ribicu, moram se, znači, rastati sa svojim starcem i sinom zauvek! — s tugom uzdišući, govorila je sirotica i, obuzeta teškim mislima, išla gore-dole po krovu.

A u daljini se pojaviše otac i sin. Starica ne otrpe, već povika:

— Jeste li uhvatili zlatnu ribicu?

Kada se malo približio, starac izvadi iz vedra zlatnu ribicu i pokaza je starici.

Samo što svanu, ribar Hakim dade ribicu sinu i naredi mu da je odnese u dvorac.

— Daj ribicu veziru! — strogo i prestrogo mu naredi.

Dečak se uputi u carski dvorac. A car je za to vreme, čekao, čekao, i strašno se razgnevio.

— Danas je već četrdeset i prvi dan. Idite i potražite ribara i odmah ga dovedite! — naredi on.

Tog trenutka na vratima se pojavi dečak i, duboko se poklonivši caru, predade mu zlatnu ribicu. Car se obradova, spusti se stepenicama i pusti ribu u ribnjak. A dečak se vrati kući.

Išavši caru, vezir opet ugleda kako dve zlatne ribice plivaju u ribnjaku. On pohita cru i pokloni mu se. Car i vezir prođoše kroz vrt i uputiše se ribnjaku. U ribnjaku su plivale dve zlatne ribice, jedna od druge lepša.

Dugo su tako uživali u ribama, dok najzad vezir ne progovori:

— O, gospodaru sveta! Kako je divan vaš prekrasni vrt! Nijedan car nema ovakav. Sada sve imate u njemu, osim jednoga — nemate zlatnog ribnjaka.

Car pogleda svoj ribnjak i duboko se zamisli.

— O, gospodaru sveta! — reče vezir lukavim glasom. — U jednoj zemlji, u kojoj žive divovi, postoji zlatni ribnjak. Voda u njemu, kao na izvoru, ključa, vri. Oko njega je zlatna ograda, zlatne fotelje i sav je pokriven zlatom. Ako bi doneli taj ribnjak i postavili ga ovde, vaš vrt bi postao još lepši!

— A ko bi mogao da ga donese ovde? — upita car.

— Onaj ko je doneo ribicu, taj će doneti i ribnjak — odgovori vezir. — Zašto da se zbog toga uznemiravate? Vaše je samo da naredite!

Car naredi svojim ljudima da što pre pronađu i dovedu k njemu sina staroga ribara Hakima. A vezir pomisli sa prikrivenom zluradošću: „Ha! sada nećeš izbeći smrt. Dopašćeš divovima u šape, a oni te živa neće pustiti!”

— U zemlji divova postoji zlatan ribnjak — reče car dečaku. — Otidi pravo k njima i donesi mi zlatni ribnjak. Ako ne doneseš, obesiću te, na vešalima ćeš se klatiti.

— O, gospodaru! — stade da moli dečak — pa zar se može ribnjak doneti?!

— Kako se usuđuješ da protivrečiš caru! — povika na njega vezir. — Zar možeš sa carem razgovarati kao sa sebi ravnim. Idi, odlazi, nesrećniče!

Vezir istera dečaka iz dvorca. Vрати se dečak kući sav snužden. Ribar Hakim, tek što ga je video, odmah se dosetio da se opet dogodila nekakva nevolja.

— Šta se desilo, sine? — upita on. — Sigurno si opet ribicu predao caru?! Hajd', govori šta je!

Dečak ispriča ocu sve po redu, kako ga je car primio, kako je naredio da mu dobavi zlatni ribnjak i kako ga je vezir isterao iz dvorca. Starac se zamisli, pa reče:

— Slušaj, sine! Vezir namerava tebe da pogubi. Ti pođi sada k caru i zamoli da ti da gvozdeni štap, gvozdene cipele, nekoliko ovnova i nekoliko magaraca. Car ti to neće odbiti i sve će ti, po njegovom naređenju, biti spremljeno. Kada sve to dobiješ, a ti pođi na put. Na putu čuvaj ovnove, a jaši čitavo vreme na magarcima. Čim se jedan magarac umori, ti sjaši s njega i uzjaši drugoga.

Dečak pođe u dvor: c i zamoli cara da mu da gvozdeni štap, gvozdene cipele, ovnove i magarce, jednom reči, učini sve onako kako ga nauči

njegov otac. Car bez reči naredi da dečaku dadnu sve što je tražio.

Dečak uzjaha magarca, a ostale magarce i ovnove potera ispred sebe, i krenu na daleki put.

Kada se rastao sa ocem i majkom, nije znao šta da čini, kuda da ide, i, goneći magarce i ovnove, išao je po stepama i brdima. Put beše dalek, a stepa beskrajna. Jahao tako ribarev sin, jahao, kada se jedan magarac umori, on sjaše s njega, pa uzjaše drugoga i opet ide dalje. Na putu se hranio ovnujskim mesom. Dugo je išao dečak po pustim stepama i brdima. Ali svemu dolazi kraj, zakla on poslednjeg ovna, mesa nestade, i nemađашe više šta da jede. Magarci se izmučiše na dugačkom putu, tako da nisu više išli, već se jedva vukli. Šta sad da radi? Navuče dečak na noge gvozdene cipele, uze u ruke gvozdeni štap i, oslanjajući se na njega, krenu pešice.

Dugo je išao i mnogo prošao, nigde se nije odmarao, i veoma se 3'morio. Pope se tako na vrh brežuljka, htede da krene dalje, ali ne mogade ni jedan korak da napravi: noge mu otkazaše poslušnost, a telo kao da beše puno olova. Leže on na zemlju i odmah zaspao.

Spusti se i večer i nasta noć, a dečak spava li, spava. I usni tada čudan san kao prilazi mu jedan starac srednjega rasta i plemenita lika, sa belom bradom kao mesec, u svetloj prugastoj haljini, i pita ga kako i zašto je ovde dospeo? Dečak stade da priča kuda ga je i zašto poslao car, koliko se dana i noći u stepi izmučio. Seti se on svojih iskrvavljenih nogu, žulja i mučnog bola u leđima, rasplaka se, žaleći se na svoju gorku sudbinu. — Ne plači, sine, — reče mu starac — ja ću ti pomoći, učiniću za tebe nešto. Ali zlatni ribnjak, o kome ti govoriš, i dan i noć čuvaju divovi. Ti ga nećeš moći uzeti, to premašuje tvoje snage. Ja ću ti dati ovaj orah, a ti se vrati kući i pođi sa njim caru te ga upitaj gde treba da se podigne ribnjak, neka ti on mesto odredi. Car će te grditi: „Gde ti je ribnjak? Jesi li ga doneo?” pitaće te, a zatim će ti mesto pokazati. Ti dođi na to mesto i iz sve snage baci orah na zemlju i zlatni ribnjak će se stvoriti. Tako ćeš se spasti grozne smrti. — To rekavši gurnu starac dečaku pod mišku čudotvorni orah i odmah iščeznu, kao da nikad nije ni postojao.

Probudi se ribarev sin i požuri da gurne ruku pod mišku, a ono tamo zaista leži orah. Obradova se dečak i, ne osećajući bol u nogama, ni u leđima, krenu natrag. Sada mu beše lakše da ide poznatim putem.

Ubrzo stiže do svoje kuće, kad ugleda kako dva carska dželata izvode iz kolibe njegovog oca i majku i teraju ih putem. Car i vezir, ne sačekavši

dečaka sa zlatnim ribnjakom, narediše da se kazne smrću ribar Hakim i njegova žena. Dečak reče da puste starce, i sam se uputi caru.

— Pa gde ti je ribnjak? — povika car gnevno.

— A gde hoćete da podignete ribnjak? — upita dečak.

Car se rasrdi još više, stade nogama da udara i da viče:

— Pa ti u rukama nemaš ništa i još me pitaš gde da podigneš ribnjak?! Dželite ovamo!

Ovaj krik začu vezir, ostavi sav svoj posao i pohita caru.

— O, gospodaru sveta! — reče lukavi vezir. — Pokažite ovome deranu gde treba da se nalazi ribnjak, pa da vidimo šta će da učini.

— Evo, ovde podiži! — reče car i pokaza najlepše mesto nasred vrta.

Dečak priđe, izvadi ispod miške orah i baci ga iz sve snage na zemlju. Tog trenutka pojavi se pred svima zlatni ribnjak. Oko ribnjaka beše zlatna ograda, a pored nje razmeštene zlatne fotelje. U sredini ribnjaka beše fontana iz koje Na sve strane prskahu briljantske kapljice.

Car se mnogo obradova i naredi dečaku da izvadi iz starog ribnjaka obe ribice i da ih pusti u zlatni ribnjak. Dečak uhvati ribice i tek što ih prinese ribnjaku, one se, svetlucajući svojom zlatnom krljušti, zagnjuriše u prozirnu vodu i zaplivaše oko fontane.

Car i svi dvorani uživahu u zlatnom ribnjaku, ribicama i veoma im beše drago.

Samo vezir ne beše radostan. Pakost ga obuže što se dečak vratio, što nije poginuo. I opet počeo da smišlja kako bi podvalio dečaku. A dečak ode kući i ispriča ocu i majci sve po redu kako je na putu prošao.

I prodoše godine. Sin ribara Hakima odraste i postade lep mladić. Jedanput dođe vezir caru i reče:

— O, gospodaru sveta! Zahvaljujući mojim savetima vi ste sada vlasnik zlatnih ribica i zlatnog ribnjaka. Ali u vašem vrtu nema najvažnijeg, i baš to sam hteo da vam kažem. U jednoj zemlji postoji lepotica-vila. Ako naredite da se ona pronade i dovede, vašem vrtu tada ništa više neće nedostajati.

— A ko će to izvršiti? — upita car.

— Izvršiće onaj isti sin staroga ribara koji vam je doneo zlatni ribnjak sa ribicama — odgovori vezir.

Car naredi da smesta dovedu mladića.

— Ti si za mene izvršio dva zadatka, ali postoji još jedan. Poći ćeš u carstvo vila i dovešćeš mi odande lepoticu-vilu — naredi car.

Mladić ne reče ni reči, već pođe kući. On nije znao gde će i kako će doći do lepotice-vile, i ispriča ocu carevo novo naređenje.

Ribar Hakim se duboko zamisli, i konačno reče:

— Ti ništa nisi odneo veziru, sve si predao caru, i zbog toga vezir hoće da te pogubi. Ali šta se tu sad može? Idi caru i opet zatraži nekoliko ovnova, nekoliko magaraca, gvozdene cipele i gvozdeni štap. Kada sve to dobiješ, kreni na put. Ti si već odrastao mladić, sada imaš više snage, nekako ćeš, valjda, izići na kraj.

Mladić sve učini onako kako ga njegov otac nauči: ode caru i zatraži ovnove, magarce, gvozdene cipele i gvozdeni štap. Car naredi da se sve odmah, bez oklevanja, da mladiću. Mladić uzjaha magarca, potera ostale magarce i ovnove ispred sebe, napusti grad i krenu na dalek put.

Dugo je išao i mnogo prošao, i tako dođe do jednog naselja. Tada spazi kako iz njega ljudi trče glavom bezobzirce, svi — od sedmogodišnjeg dečaka do sedamdesetogodišnjeg starca. Svako od njih zgrabio u ruke što je stigao, — neko vile, neko sekiru, neko motiku, a neko konopac. Dečaci se oružali kamenjem, žene — štapovima, žaračima, kutlačama, oklagijama,

A mladić u čudu upita:

— Šta se to događa? Kud trčite?

Niko mu ne odgovara. Stade on da ispituje drugog, trećeg, a niko ga ni ne sluša: svi hitaju, niko nema vremena ni da odgovori.

A iza svih trčase jedan sedmogodišnji dečko. Mladić mu na svom magarcu priđe i stade ga pitati:

— Govori, kuda trče ovi ljudi?

Dečak ispriča:

— U naše selo se navadio da dolazi lopov-džin, sve je naše baje pokrao, svu im imovinu oteo. Niko ga dosad nije mogao uhvatiti, a sada su ga uhvatali. I ljudi trče da ubiju lopova.

Mladić, ne pomišljajući se, okrenu magarac i pođe za gomilom ljudi, goneći svoje ovnove i magarce. Kada priđe, ugleda velika vešala, oko vešala gomila ljudi, a ispod vešala stoji čovek i oko vrata mu konopac. Stari, mladi stoje pokraj njega, sa sekirama i motikama, a žene sa

štapovima, oklagijamz, žaračima, kutlačama — svi se ustremili na lopova i ne ispuštaju ga iz vida.

Mladić potera u stranu ovnove i magarce, probi se brzo kroz gomilu i pride lopovu.

Tada mu ljudi ispričaše kakav je to vešt lopov-džin — lopov nad lopovima. Ako pobegne, ni na kakvom konju ga nećeš dostići. Ni četrdeset ovnova mu nisu dovoljni za doručak.

Ali sada lopov stajaše i ne mogaše se ni s mesta maći, jer mu oko vrata beše čvrsto pritegnuto uže.

Mladić povika ljudima koji su stajali oko vešala i hteli lopova da obese:

— Ne ubijajte ga! Koliko tražite za njega?

Gomila stade da žagori. U početku niko ne htede ni da čuje da se lopov-džin proda.

— Ne! — vikali su baji. — Za koliko god ga prodali, za dvadeset ovnova, ili četrdeset, on će nas opet potkradati i sve će nam, i pored tih ovnova, noću odnositi. Treba ga ubiti.

Ali oni koji behu siromašniji rekoše:

— Kakva korist od njegove smrti, bolje bi bilo da ga prodamo ovome mladiću.

Koliko god su se baji trudili i vikali, ne uspeše da ubiju lopova-džina. Na kraju krajeva mladić dade sve svoje magarce i ovnove i lopova oslobodiše.

Međutim, čim mu skidoše uže sa vrata, lopov-džin se zakikota: „Hahahaha!” Iziđe iz gomile i opet se zakikota: „Hohohoho!”. Skoči u stranu i, zakikotavši se treći put, stade da trči i u trenu iščeznu.

Ostavši bez ijednog magarca i ovna, mladić iziđe iz gomile, malko postoja, obuče gvozdeno cipele, uze u ruke gvozdeni štap i, oslanjajući se na njega, pođe kud ga oči vode i noge nose.

A sada čujte šta je bilo sa lopovom. Išao on tako i mislio: „Zašto li me je onaj mladić od smrti spasao? Radi čega?”

Mislio on, mislio i, najzad, vrativši se, pronađe mladića i stade ga ispitivati odakle je, kuda ide i zbog čega ide. Mladić mu ispriča sve.

Tada mu lopov predloži:

— Uzjaši mi na leđa!

Mladić se nekako ispenra na džinova leđa i poleteše. Ubrzo se nađoše pored jedne visoke gvozdene kuće. Lopov otvori gvozdenu kapiju i uđe u dvorište. Zakla četrdeset ovnova, skuva ih i stade da jede. Dok se mladić osvrnuo, od ovnova ostadoše samo kosti.

Pošto se malo odmorio, lopov reče mladiću:

— Dovešću ti lepoticu-vilu. Ti me ovde čekaj.

To reče i izgubi se. Dugo je lopov trčao prečicom i najзад dođe do velikog zamka, okruženog visokim zidom. Tu je živela lepotica-vila.

Lopov dođe do kapije i zakuca tiho, pa se skloni u stranu. Odjednom se otvori kapijica i iz nje iziđe div. Lopov udari diva i ubi ga jednim udarcem. Ušavši u dvorište, naiđe na četrdeset divova i uhvati se s njima u koštac. Pošto poubija sve divove, otvori vrata i uđe u jednu odaju. A tamo beše lepotica-vila. Ona odavno ne beše videla ljude, i upita lopova-džina kako je dospeo tu. Lopov joj sve ispriča po redu, izvede vilu iz odaje, uzjaha konja, metnu nju ispred sebe i dovede je mladiću.

A sada je trebalo da krenu natrag. Lopov dade mladiću i devojci čarobnog konja.

— Nemoj se samo doticati kajasa! — upozori ga džin i otrča.

Mladić uzjaha konja i pruži ruku vili da joj pomogne, ali slučajno dodirnu kajase. Odjednom stade da duva jak vetar, zakovitlaše se oblaci prašine. Na nebu se pojaviše tri goluba, dohvatiše devojkę, poleteše s njom ka visokim planinama i sakriše se u jednu pećinu.

Mladić se zbuni i ne znađaše šta da čini i kako sad da pronade vilu. Ali lopov-džin ne beše tako daleko otišao i primeti da se dogodila nevolja, te se odmah vrati i upita mladića na koju su stranu odleteli golubovi sa devojkom. Mladić mu ispriča sve kako se desilo i pokaza mu pećinu. Lopov dođe do pećine i glasno povika:

— Iziđi, dobra vilo, ja sam ovde!

Ali vila ne mogade u mraku da pronade izlaz. Tada je džin nauči kako da iziđe iz pećine. Vila iziđe i reče:

— Ne mogu da idem sa mladićem, jer mene gone divovi.

— Dobro, — reče džin — tada pričekaj. Kada divovi dođu, upitaj ih zašto se kod ljudi duša nalazi u samom čoveku, a kod divova se duša nalazi izvan tela, na drugom nekom mestu. Oni će ćutati, a ti ih još jedanput upitaj gde im je duša sakrivena. Ako ti ni tada ne kažu, ti plači i gledaj na svaki način

da ti oni odgovore. Tada će ti oni otkriti svoju tajnu. Čim je saznaš, iziđi i reci meni. — Pošto nauči vilu šta i kako da čini, lopov se vrati mladiću.

Kada divovi dođoše, vila ih upita gde se nalazi duša kod divova. Divovi su slutili neko zlo i ne htedoše u početku da joj odgovore. Posavetovavši se, dođoše do ovakvog zaključka: „Šta može da učini ovakva slabačka devojka? Nemamo se čega plašiti.” Najstariji div pozva devojku da dođe do izlaza iz pećine i pokaza joj :

— Vidiš, tamo, odmah iza jaruge raste visoki platan, a ispod tog platana nalazi se izvor, a u izvoru kovčežić. U tom kovčežiću su naše duše. Ako se dođe do platana i malko se on prodrmusi, zlatna ribica će smesta mahnuti svojim repom i izbaciti iz vode kovčežić.

Devojka se obradova i počasti divove vinom. Oni se opiše i zaspase. Tada vila iziđe iz pećine i ispriča lopovu-džinu gde se nalaze duše divova.

Džin dotrča do platana i udari nogom stablo tako žestoko da drvo pade na zemlju. U taj čas zlatna ribica mahnu repom i izbaci kovčežić na obalu. Lopov razbi kovčežić, izvadi duše divova i potrča koliko ga noge nose mladiću. Divovi se ustumaraše. — Oh, ala me lomi u leđima! — povikaše jedni. — Oh, ala me glava boli! — jaukaše drugi. Dotrčaše džinu, padoše mu pred noge, dodirnuše čelom zemlju i rekoše:

— Ne ubijaj nas! Naređuj, i učinićemo sve što god zaželiš!

— Odmah mi pronađite vilu i dovedite je ovamo. Ako je ne dovedete, vaše duše su propale! — preteći povika lopov.

Divovi se u trenu izgubiše, kao da nikad nisu ni bili. Ne uspe lopov ni da kine, a oni već natrag jure sa vilom. Lopov-džin predade lepotici-vili duše divova, oprostio se sa mladićem i ode.

Najzad mladić stiže u svoju zemlju, u kolibu svoga oca Hakima.

Kada car ču da je mladić stigao, naredi da se smesta dovede vila u dvorac. Ali mladić ne htjede da preda devojkicu caru, te car naredi svojim vojnicima da uhvate mladića, da mu svežu i ruke i noge i da ga, živog ili mrtvog, dovedu u dvorac zajedno sa prekrasnom vilom. Tako mladić bi prinuđen da se sa vilom skriva u rečnom ševaru.

Ali lopov-džin saznade da mladića traže carski vojnici i da malo treba pa da ga uhvate, i pojuri koliko ga noge nose da mladiću pomogne. A vila stade duše divova gnječiti. Preplašeni, divovi se odmah stvoriše i, po naređenju vile, jurnuše na carske vojnike, te tako započe strašna bitka.

Mnogo vojnika imadaše car i već izgledaše da će oni pobediti, jer divovima snage ponestajaše. Ali tada stiže lopov-džin i rastera carsku vojsku. Car i vezir pogiboše u bici, a sin staroga ribara stade da upravlja zemljom i oženi se lepoticom-vilom.

Lopov napusti svoj lopovski posao i stupi u službu kod mladog cara. Tako se svima ispuniše želje i namere.

FARHAD I ŠIRIN

Nekada davno, kada su ptice i zveri umele da govore, a ruže su u stvari bile začarane devojke, živeo je u jednoj dalekoj zemlji nekakav siromah.

Siromah je imao sina Farhada.

Ostari siromah, oseti da mu se kraj bliži i pozva svoga sina, te mu reče:

— Ja nemam ni zlata ni srebra, nemam šta da ti ostavim u nasleđe, osim ove motike, sine moj. Ako budeš radio, bićeš i srećan. Zbogom. Zajedno sa mnom pokopaj i ovaj kovčežić, ne otvaraj ga, jer će se nesreća dogoditi.

Tako siromah umre.

A Farhad ne ispuni očev zavet, nego, iz radoznalosti, otvori kovčežić. U njemu nađe jedno ogledalce.

Pogleda Farhad u ogledalo i vide u njemu cvetnu livadu, a po livadi se šetaju lepotice. Među njima beše jedna — lepa i prelepa, baš kao vila. Farhad ne mogade odvojiti oči od nje i sruši se na zemlju bez svesti.

Dugo bi tako Farhad ležao da k njemu ne dođe njegov drug Šapur.

Vide Šapur kako njegov drug leži kao da je mrtav, a u ruci stegao ogledalo.

Šapur uze ogledalo i ugleda lepoticu: lice joj kao u vile, oči kao u gazele, kosa kao sunce sija. Sunce i mesec se prepirahu oko toga postoji li pa svetu lepše devojke od nje.

Šapur istrča na ulicu, zahvati vode iz bunara i pljusnu njome Farhadovo lice. Farhad dođe k sebi. ugleda ogledalo u rukama Šapurovim i odmah se seti nepoznate lepotice. I smrкну se Farhad, tuga ga obuže, ništa ne može ni da okusi.

Tugovao on tako, tugovao, i reši najzad da pođe sa Šapurom da traži prekrasnu vilu.

Preko mnogih stepa i brad su prošli, u mnogim gradovima boravili.

I tako dodoše do grada Begovata. Oko njega se behu nadnele visoke planine.

Farhad pogleda i začudi se. Iako beše leto, drveće ne beše zeleno, nego lišće sa njega opadaše, kao u duboku jesen. Polja behu suva, a biljke uvele. Kraj presahnulih kanala stajali su ljudi izmršaveli od teška i naporna rada. Motikama i ašovima su kopali stenu.

— Ej, — povika Farhad — ko ste vi i zašto kopate stenu?

I ljudi mu isprikaše kako već tri godine kopaju u steni kanal za navodnjavanje, kako bi pustili vodu u grad i oživeli polja i vrtove koji su se osušili od žege i vrućeg vetra garmsila.

Tri godine većina kako ljudi prolivaju suze i znoj, iznureni od preteškog rada, a stena, jaka kao gvožđe, ne može se razbiti, tako da su svi napori uzaludni.

— Šapure, prijatelju moj, — reče Farhad — ovi ljudi umiru od gladi i žeđi.

I Farhad, zasukavši rukave, uze u ruke očevu motiku i udari po steni. Velika snaga beše u Farhadovim rukama, pa ipak stena se ni ne pomaknu, a motika ode sva u komade.

U besu, Farhad naredi da mu se donesu svi pijuci i ašovi, založi vatru u kovačkom ognjištu, pretopi ih sve i iskova., zajedno sa Šapurom, jedan veliki ašov, koji ni stotinu ljudi ne bi mogli pomaći s mesta.

Farhad uze u jednu ruku ašov, zamahnu njime, zamahnu još jedanput — i stvori se kanal veći od onoga koji su ljudi kopali već tri godine. Farhad udari još jedanput ašovom, pa onda još jedanput — i planina sva zadrhta. Sruši se stenje. Obradovaše se ljudi i stadoše da pomažu Farhadu.

Gradom Begovat vladala je tada sultanija Gulčehra, koja imađашe rođaku Širin.

Širin je posmatrala sa visoke kule i videla kako jedan snažan junak ruši planinu. Tada ona otrča svojoj tetki Gulčehri i, umiljavajući joj se, izmoli je da pođe i vidi junaka.

— Ja sam se zaklela da ću se udati za onoga ko okrene Sir Darju u gladnu stepu — reče Širin.

A Farhad se beše toliko zaneo u posao da ni ne primeti kada je došla sultanija Gulčehra sa Širin.

Htede Farhad da obriše znoj sa lica, zastade za trenutak i pogleda one koji se behu okupili oko njega, a u tom času vetar zadiže zar sa lica Širin — i Farhad vide onu istu lepoticu iz ogledala.

Samo mu se ote jedan uzdah iz grudi i Farhad pade na zemlju bez svesti.

Svi se začudiše šta se to desi sa Farhadom. Samo je njegov verni prijatelj znao šta je posredi, ali se ne usudi ništa da kaže.

Kad Farhad dođe k sebi, pogleda Širin i ne skide očiju sa nje. Postide se Širin i pogleda Farhada samo ispod trepavica, koje behu nalik na oštre strele.

I odjednom devojka zateže uzde konju, ovaj se prope i pojuri. Konj se spotače i stade hramati. Farhad dotrča, uhvati jednom rukom konja zajedno sa Širin, stavi ga sebi na leđa i potrča. Kada dotrča do dvorca, spusti konja zajedno sa prekrasnom princezom kraj kapije.

Farhad ode bez reči, čak ni ne pogleda Širin. Lepotica se začudi i nekakva tuga joj se svali na srce.

Što je Farhad dalje odlazio, sve mu je teže bilo. „Zar može ona, onako tanana, rođena u svili i baršunu, da zavoli mene, prostog kamenoresca?”

I on ne htede da se vratina kanal, već pođe u planinu, sede na kamen i nasloni glavu na ruke,

A sultanija Gulčehra priredi gozbu u čast nepoznatog neimara. I glasnici pohitaše da traže Farhada. Tražili su ga, tražili, ali ga ne nađoše i vratiše se sultaniji. Tek ga poslednji glasnik pronađe na samom vrhu planine.

Dovedoše Farhada u dvorac, posadiše ga na počasno mesto.

Farhadu beše milo što može da vidi Širin, ali ne znadete šta da čini.

I započe vesela gozba. Odjekivahu dutare, a devojke, vitke k o gazele, plesahu. A mladići se naticahu u snazi i veštini. Sve je bilo divno: i pesme, i jestiva, i igre, samo tu ne beše Širin. Farhad postajaše sve tužniji i mračniji.

Tada iziđe pred goste Širin. Lica gostiju se ozariše. Muzika je veselije odjekivala, igračice su se sve brže okretale. A Farhad i Širip nikoga nisu

gledali. Za sve vreme gozbe niti su jeli niti pili, već su samo jedno drugo posmatrali.

Iznenada se pojaviše izaslanici iz carstva Iran. Glas o lepoti Širinoj proneo se po čitavom svetu p tako dođe i do padišaha te zemlje — starog i ćelavog Hosrova. Hosrov reši da dođe do takvog blaga i posla prosce Gulčehri.

Tuga smeni veselje, učutaše zlato-struni sazi, nigde se smeh ne čuje. Gulčehra je znala da će se Hosrov ako ga odbije, razgneviti, i da će krenuti u rat protiv Begovata, rušeći sve pred sobom.

— Ej, ženo, — reče izaslanik Gulčehri — moj gospodar Hosrov, car nad crevima, stoji na granici tvoje države sa mnogobrojnomo vojskom i poručuje ti: „Ako princeza Širin ne pođe za mene, ni kamene na kamenu neću ostaviti od Begovata, a ohola Širin i ti poći ćete, sa konopcem oko vrata, za mojim konjima. Odgovaraj!”

Gulčehra pognu glavu i reče izaslanicima:

— Princeza Širin je još mlada, ona je nežna i plašljiva kao divokoza džejran, Širin voli strele, konje i lov, a na udaju ni ne pomišlja.

Hosrov se razgnevi što ga Širin odbi i pođe s ogromnom vojskom na grad sultanije Gulčehre.

Hosrovljeva horda se kao crni oblak približila zidinama grada Begovata.

Stadoše da dobiju veliki ratni doboši, začuše se bakarne trube, zapališe se vatre. Građani podoše na zidine da se brane od neprijatelja.

„Meni nije mesto ovde, u gradu”, reče u sebi Farhad, „muškarcu ne priliči da se krije od neprijateljskih strela.”

Farhad pođe na planinu, izlomi svojim gigantskim ašovom dve stene, od kojih svaka beše velika kao kuća, i stade ih u vazduh bacati i na ruke dočekivati.

Kada neprijateljski vojnici to videše, tako se uplašiše da otrčaše Hosrovu.

— Veliki šahu — rekoše oni — tamo, na planini, strašni div se igra stenama kao jabukama.

Hosrov iziđe iz šatora, stavi dlan iznad očiju i vide kako na planini odista stoji snažan junak i baca uvis stene.

— Ej, čoveče! — povika Hosrov — ko si i šta tamo radiš?

— Ja sam bacač kamena — odgovori Farhad, a ni disanje mu ne beše ni malo ubrzano, iako svaka stena imadaše u sebi po četrdeset pudi. — Odlazi odavde, šahu Hosrove, zajedno sa svojim vojnicima, inače ću ja ove igračke početi da bacam u tvoj logor.

A Hosrov se ne uplaši, nego naredi četrdesetorici odabranih vojnika u zlatnim šlemovima i sa zlatnim štitovima da pođu na planinu i da dovedu Farhada, živog ili mrtvog.

Četrdeset vojnika krenuše na planinu, a Farhad hitnu na njih stenu tako da od njih ni mrlja ne ostade.

A šaha Hosrova obuze silan gnev. Posla još četrdeset odabranih vojnika, ali i oni behu iste sudbine.

Hosrov htede da pošalje na Farhada celu svoju mnogobrojnu vojsku, ali mu tada priđe lukavi vezir i šapnu mu na uvo:

— Nedostojno je velikom šahu, sa moćnom vojskom, da se bori sa nekakvim kamenorescem. Ako ti, o, šahu, pobediš Farhada — slava tvoja će biti veća, a ako tebe pobedi Farhad, što alah neće dopustiti, sramota će se sručiti na tvoju glavu.

— A šta ti savetuješ? — ljutito reče Hosrov. — Brže govori, inače ću dželata pozvati i...

— Zašto da zoveš dželata, — odgovori lukavi vezir — gde se ne može pobediti mačem, pobeđuje se umom. O, šahu, ti želiš ruku lepotice Širin. Ona mašta o sreći rodnoj, i priča se da se zaklela da će se udati za onoga ko prvi prokopa kanal kroz planinu i pusti vodu na zemlju Gladne stepe, koju iscrpljuje suša.

Hosrov se još više razgnevi na svoga vezira i povika:

— Ja sam veliki šah velike države, a ne zemljoradnik umazan glinom. Šta, zar hoćeš da me prinudiš da u ruke uzmem ašov i da kopam zemlju? Ne, to se neće desiti.

Vezir se lukavo osmehnu i dade savet Hosrovu.

I poslaše Hosrov i vezir poslanike u Begovat. Dodoše oni u dvorac Gulčehre.

Nisu vikali, nisu pretili ratom, laskavo i smerno su se osmehivali i klanjali se do zemlje.

— Naš šah — rekoše oni, — hteo je samo da iskuša hrabrost Begovaćana. I on izražava svoje divljenje i poštovanje prema njima. Ne želi Hosrov silom da stiče naklonost lepotice Širin. Ne. Hosrov je čuo da će predivna Širin poći za onog ako prvi okrene reku Sir Darju u Gladnu stepu. Nije li tako?

Tada se diže Širin, spusti stidljivo svoje prekrasne oči i reče samo jednu reč:

Da

Poslanici se pokloniše i skromno se udaljiše.

Uskoro stiže u dvorac, u pratnji raskošne svite, i sam šah Hosrov.

— O, najslađa među svim princezama, — reče on — ja ću pokušati da ispunim tvoju želju. Noćas će Sir Darja poteći suvom zemljom Gladne stepe.

Širin se iznenadi. Nešto je steže u srcu, jer je lepota i junaštvo Farhadovo behu u samo srce ranili. Pohita ona, sa svojim dvorkinjama, iz dvorane u kojoj Gulčehra beše primila Hosrova i potrča u svoje odaje.

Širin naredi da se okupe glasnici i zapovedi im da pođu na sve strane, zaustavljajući se kraj svake kolibe, svakog kućerka, svake kuće, da u doboš lupaju i objave:

„Ljudi, onaj ko danas bude okrenuo Sir Darju u Gladnu stepu, dobiće ruku princeze Širin.”

Otrčaše glasnici na sve strane, pronoseći tu vest.

Kada ču poziv glasnika, Farhad zgrabi svoj ašov i pođe na kanal. Zadrhta, zaljulja se planina pod snažnim udarcima ašova, polete kamenje, pregrađujući put brzom reci.

Hiljade ljudi sjati se da posmatra junaka Farhada, hiljade ljudi dade se na posao, kako bi pomogli Farhadu u njegovom plemenitom poslu.

A Gulčehra priredi u dvorcu veliku gozbu u čast šaha Hosrova. Pade i noć. Usred gozbe u salu nečujno uđe vezir Hosrovljev i šapnu na uvo nešto svome gospodaru. Tada se Hosrov diže i, poklonivši se Gulčehri, reče:

— O, mudra Gulčehro, želja tvoje rođake, predivne Širin, ispunjena je. Voda teče u stepu.

Svi pojuriše na krov dvorca.

Širin ugleda kako u daljini blista mesec u čistom i prozračnom ogledalu vode. O njoj je narod toliko maštao — to beše voda.

Hosrov se još dublje pokloni:

— O, Širin, ispuni svoje obećanje.

Zašto se tako bolno steglo Širinino srce? „O, Farhzde, gde si?” mišljaše Širin. U bezumnoj tuzi, htela ona da se baci u provaliju, ali je bila dala svoju reč. Ako se baci i pogine, Hosrov će se tada svetiti. Od grada neće ostaviti ni kamen na kamenu, a narod će pobiti.

A Širin nije znala da se pod mesečevim zracima nije blistala voda, već da te behu asure čiji je sjaj odbijao svetlost, i da one behu prostrte po zemlji i stepi, po naređenju lukavog vezira.

I otpoče svadbena gozba.

Kao mesec na tamnom nebu blistala je neopisivom lepotom Širin među Hosrovljevim gostima. Na usnama prekrasne neveste lebdeo je osmejak, au očima — suze. Srce njeno cepalo se i želelo da se otrgne tamo kuda ga je zvala ljubav. „Nađi ga, nađi ga!” ridalo je srce.

Zavijali su karnaji, udarali su doboši. Sto je bio pun i prepun raznoraznih jela: pilava, pečenih ovnova, kokošaka, vina, oraha, slatkiša — svega beše tu u izobilju.

Tako Širin postade Hosrovljeva žena.

Svanu jutro, i noćna varka iščeznu zajedno sa jutarnjom izmaglicom. Širin i ostali videše da tu nema nikakve vode.

Ljudi se baciše na varalicu Hosrova, ali se on samo smejaše, okružen silnom vojskom.

Neutešna, prevarena, Širin prolivaše suze.

A Farhad je celu noć radio bez odmora. Svojim snažnim ašovom lomio je stene i bacao u reku, ali ih bujica odnesaše sobom. Obuze gnev Farhada te dograbi planinu, nape se i pomeri je s mesta.

Zapeva Farhad pesmu o lepotici Širin, o sreći i ljubavi.

Još samo malo, i reka će promeniti svoj tok!

Tada Farhad zapita:

— A gde je Širin? Neka dođe i pogleda kako ja radim!

Svi ćutahu pognutih glava. Ćutao je i Farhadov prijatelj Šapur. Samo je vetar tužno zašumeo:

— Farhade, Farhade, Širin je postala Hosrovljeva žena. On ju je prevario, ona ga ne voli!

Strašnom vešću potresen Farhadu se učini da mu vetar kaže: „Voli ona Hosrova.”

Ne htjede više Farhad da sluša šta mu vetar šapuće. On samo ču kako mu srce tiho reče: „Zašto da pevaš, Farhade — slavuj ne peva tebi. Zašto da gledaš, Farhade — oči lepoticice ne gledaju tebe. 3. što da dišeš, Farhade — ruže mirišu u tuđem vrtu.”

U ludome bolu, polete Farhad prema gradu. Na njegovoj steni stajala je Širin, gorko plačući.

Kad Farhad vide svoju ljubljenu, pođe k njoj, ali između njih se valjala brza Sir Darja. Pruži Farhad ruku lepotici Širin i skameni se od tuge.

Pođe Širin ka Farhadu, gorke suze prolivajući, i pretvori se u kristalno prozračnu rečicu.

I dan-danas stoji u blizini Begovata na obali Sir Darje velika stena Farhad, a njoj u susret, u dubokoj dolini, teku tihe suze lepoticice Širin.

DRVOSEČINA KĆI

Živeli jednom starac i starica. Starac je išao u planinu, sekao drva i prodavao ih na obližnjoj pijaci. Od zarađenog novca oni su živeli. Sve bi bilo dobro, ali starac i starica nisu imali dece i stoga ne bejahu srećni.

Jedanput tako pođe starac, po svom običaju, u šumu. Naseče drva, ali vide da nema dovoljno, te uze da seče jedno veliko suvo drvo. Dugo je sekao, dugo se mučio, i kad ga poseče, iz panja odjednom izide nešto: da je čovek — nije, da je zver — nije, i glasno progovori:

— Hvala ti, starče, što si me oslobodio. Ja sam Dobri džin, a u ovo staro suvo drvo me je pre devet stotina devedeset i devet godina zatočio na prevaru Zli džin. Iako mojoj moći nema kraja ni granica, samo me je čovekov sin ili čovek sam mogao osloboditi iz ropstva i zatočenja. Želim da ti zahvalim, jer ja sam Dobri džin. Znam ja šta tebe muči. Uzmi ovo! Izgleda ti naoko da je to obična jabuka, ali ona je čudotvorna. Daj jednu polovinu ženi svojoj, a drugu polovinu sam pojedi i rodiće vam se kći lepotica — umesto suza, iz njenih očiju teći će biseri, iz usta će joj ruže ispadati, a gde njena noga stupi, na pesku će ostati zlatan trag.

Reče to Dobri džin i nestade.

Drvoseča učini kao što mu naredi Dobri džin, i posle devet meseci, devet dana i devet časova rodi se starcima kći.

Na svetu ne beše lepotice ravne drvosečinoj kćeri. A i ko bi se mogao sa njom porediti, kada su iz njenih prekrasnih očiju umesto suza biseri tekli, a iz njenih predivnih usta, kad god se osmehne, crvene ruže ispadale, a na onom mestu gde bi njene nežne nožice stupile ostajao na pesku trag od suvoga zlata.

Od tog bisera i zlatnog peska starac i starica stadoše da žive u izobilju, ne znajući za nemaštinu i bedu.

Kada je drvosečina kći odrasla i kada se njena lepota rascvetala, mnogo uvaženih mladića stadoše da šalju prosce, ali uzalud. Starac je tražio za svoju kćer suviše veliki otkup: toliko ovnova koliko ima zvezda na nebu, toliko kamila koliko ima zrna peska u pustinji, toliko konja koliko ima lišća na drveću u padišahovim vrtovima, toliko zlatnika koliko lala raste u proleće po planinama.

Prosci bi se vraćali pognutih glava, govoreći:

— Otkud toliki otkup da uzmem? Umreću pre no što sakupim takvu gomilu zlatnika i stoke.

A zaboravili su, glupaci, kako narod kaže: „Za devojkicu koju ne žure da udaju traži se veliki otkup.”

A starica i starac su se samo smeškali. Ne htadoše oni da se rastaju sa svojom dragom kćerkicom i stoga su tražili takav otkup kakav nijedan šah na svetu, čak i najmoćnije zemlje kao što je Čin ili Rum, ne traži za svoje kćeri, prekrasne princeze.

Ostavimo starca i staricu da maze svoju kćer, da uživaju u njoj, i čujmo sad nešto drugo.

U dalekoj zemlji živeo je jedan veliki junak— batir. U njegovoj duši ne beše ničega drugog osim snage, smelosti i mladosti. Uz to imadaše crnu kudravu kosu i vesele smeđe oči. Batir ču za lepoticu, drvosečinu kćer. Nije dugo razmišljao, već uhvati u stepi divljeg konja, zauzda ga i krenu u zemlju u kojoj življahu starac i starica sa svojom premilom kćerkom.

Dugo je jahao i najzad stigao, ali u zao čas. Baš tada dođe starcu drvoseči Zli džin. On ne mogade da zaboravi to što je starac oslobodio iz zatočenja njegovog neprijatelja — Dobroga džina.

— Hej, starče, iskupi svoj greh i daj mi svoju kćer za ženu, inače ću te odmah udaviti.

Uplaši se starac, zaplaka. Šta je mogao on, tako slab i nemoćan, da učini protiv Zlog džina?

Ali baš u taj čas stiže batir i, ne rekavši ni reči, uhvati se u koštac sa Zlim džinom. Dugo su se tukli batir i Zli džin, mnogo dana je prošlo. Sav narod se čudio otkud batiru tolika snaga. Najzad Zli džin ne izdrža i odlete.

Posla tada mladi batir prosce u drvosečinu kuću. Starac i starica nemađahu kud i dadoše svoj pristanak da se njihova kći uda Za batira.

— Ti si nas spasao od propasti, — reče starac — kad se oženiš mojom lepoticom nazvaću te sinom. A sada pođi svojoj kući i pripremaj se za svadbu.

Tako se oni dogovoriše. Mladi batir uzjaha svoga divljeg konja, a starac i starica stadoše da pripremaju svoju predragu kćer za put. Ali nevolja beše u tome što i starac i starica bejahu toliko stari i onemoćali da se nikako ne usuđivahu da krenu na tako dalek put, a samu nevestu da puste, ne htedoše. Šta sad da rade? Dugo su mislili i premišljali, ali ništa ne mogahu smisliti.

Kad odjednom spaziše kako u dvorište ulaze dvoja pokrivena i okićena kola. U jednim kolima — starica, bogato obučena, a u drugim — mlada devojka, takođe u novoj svečanoj haljini.

— Asalam alejkum, — pozdravi ih starica — donosimo vam pozdrav od batira. On nas je poslao po nevestu.

— A vi, uvažena, ko ste? — upita starac.

— Ja sam batirova rođena tetka, a u onim kolima je moja draga kći. Nemojte se zbog čega uznemiravati. Nevestu ćemo predati živu i zdravu.

Oprostiše se starac drvoseča i starica sa svojom kćerkom lepoticom i sa suzama je ispratiše na daleki put.

Dugo je putovala lepotica sa svojim saputnicama, i stigoše do jedne pustinje, gde ne beše ni žive duše. Ubrzo im ponestade hrane, tako da nisu imali šta da jedu ni da piju.

Mučena glađu i žeđu lepotica zamoli staricu:

— Pronađite makar komadić lepinjice!

— Nemam hleba — odgovori starica.

— Umirem od žeđi. Dajte mi vode — moljaše lepotica.

— Ako mi daš tvoje jedno oko, daću ti vode — reče starica.

Lepotica se uplaši, zaplaka, i biseri joj potekoše iz očiju, ali put beše dug, unaokolo sve pusto, žeđ je mučala strašno, i devojkica morade da pristane. Izvadi jedno oko i zameni ga za gutljaj vode.

Oko njih bejaše pustinja, a put se otego unedogled. Lepotica još više ožedne. Opet zamoli da joj dadnu vode, a staričina kći priskoči i prosikta:

— Ako hoćeš živa da ostaneš daj i drugo oko, pa ćeš dobiti vode.

Tako lepotica ostade i bez drugog oka i oslepi, sirotica.

A baš u tom času kola stigoše do jednog bunara. Zla starica, sa svojom kćerkom, svuče lepoticu s kola, skide s nje skupocenu odeću i baci je u bunar, a same pođoše kao da se ništa nije ni dogodilo.

Uskoro stigoše do grada u kome je živio mladi batir, koji s nestrpljenjem očekivao svoju lepoticu nevestu. Kod gradske kapije zla starica navuče lepotičinu haljinu svojoj kćeri, a preko lica joj stavi zar.

Batir radosno dočeka kola, misleći od kćeri zle starice da je njegova dugoočekivana nevesta. A i kako je mogao drukčije da misli, kad nije znao ko se nalazi ispod zara?

On joj se nežno obrati i zamoli:

— Draga moja, od gradske kapije do moje kuće ići ćemo pešice i ja ću vas pratiti. A zlato koje ostane na tragovima vaših stopala neka pokupe siromasi i prosjaci. Želim da i njima radost učinim.

Kao što batir reče, nevestu su drugarice pratile kroz čitav grad, ali nijedno zrnce zlatnog peska niko ne nađe na ulici. Sirotinja i prosjaci su išli iza njih, čeprkali po prašini i kukali:

— Gde je tvoje obećanje, batire! Nema zlatnog peska tamo gde je tvoja nevesta stupila. Avaj!

Kad nevesta progovori, nijedna joj ruža ne ispade iz usta. Koliko god ju je mladoženja zasmehovao, ništa se ne pojavi.

Obuze ogorčenje batira i on uzviknu:

— Ah, moje nesreće! Govorili su mi da je ona takva lepotica da joj iz očiju umesto suza biser teče, iz usta ruže ispadaju, a gde njena noga stupi tamo trag od zlatnog peska ostaje. Ni ruže ni zlata ja ne videh, mada je ona i hodala i razgovarala. A meni, batiru, ne priliči da je teram da plače, jer je ona slabačka devojka.

Sneveseli se batir, obuze ga gnev.

A šta se u međuvremenu zbilo sa lepoticom, drvosečinom kćerkom?

Pored bunara je prolazio neki starac siromah, i htede da se napije. Kada pogleda dole, ugleda slepu devojku neobične lepote, a iz očiju joj biseri teku. Bisera beše tako mnogo da su čitav bunar do vrha napunili. Siromah se začudi. A lepotica mu plačući ispriča sve šta se s njom dogodilo.

Siromah odvede slepu lepoticu u svoju kuću, predade je ženi da se o njoj brine, a on ode da prevlači biser iz bunara. Kad dovuče sav biser, lepotica ga zamoli:

— Izgradite od bisera dvorac.

Siromah učini onako kako ga zamoli lepotica. Neobični dvorac je sijao i blistao na suncu. Ko bi ga pogledao, ne bi mogao očiju s njega da skine, tako lep beše. Noću je dvorac sav sijao i osvetljavao putnicima put. Ljudi su iz svih krajeva zemlje dolazili da pogledaju čudesno zdanje.

Ispriča to siromah slepoj lepotici i ona ne mogade a da se ne osmehne. I odmah joj na kolena pade mirisava crvena ruža. Devojka je oprezno podiže i ljubazno zamoli starca:

— Oče, molim vas, odnesite ovu ružu u grad mladom batiru. Ako upita koliko ona košta, recite — njena cena su dva oka.

Uze siromah ružu i pođe batirovoj kući. Kad vide prekrasnu ružu, kći zle starice zažele da je kupi.

— Hoću ružu, hoću ružu! — vikala je na sav glas kći zle starice i, istrčavši na ulicu, zapita siromaha:

— Ej, bedni starče, koliko tražiš za ružu?

— Cena ruže iznosi dva oka — odgovori siromah onako kako ga je naučila slepa lepotica.

Kći zle starice je tako silno želela da ima crvenu ružu da odmah otrča u kuću, uze iz kovčežića dva oka i dade ih za cvet.

Tako siromah donese slepoj lepotici oči. Ona se veoma obradova i reče:

— Oče, molim vas, ostavite me samu.

Kad on iziđe, devojka izgovori magijske reči i odjednom na prozor dolete beli golub! On pade na zemlju i pretvori se u Dobrog džina. Dobri džin uze oči, namesti ih slepoj lepotici i, ponovo se pretvorivši u belog goluba, odlete. Devojka odmah progleda i od radosti stade da viče i smeje se. Siromahova kuća se namah ispuni crvenim ružama a njihov miris se raširi nadaleko.

A u batirovoj kući nastade uzbuna. Kada zla starica spazi u rukama svoje kćeri crvenu ružu, upita je:.

— Odakle ti?

— Kupila sam od jednog siromaha. On je za nju tražio samo dva oka. Setila sam se očiju drvosečine kćeri, koje su stajale u kovčežiću, i dala sam ih za ružu — odgovori kći zle starice.

— Oh, nesreće, šta si to, glupačo, uradila? Sada smo propale!

Zla starica razumede da je lepotica drvosečina kći ostala živa, te otrča u planinu Zlom džinu. A Zli džin ležaše u svojoj pećini bolestan, jer mu još ne berhu zarasle rane koje mu je u borbi zadao mladi batir.

Podla starica pade na kolena pred Zlog džina i stade plakati:

— Ti si me, iz osвете prema starcu drvoseči, naučio kako da ubijem njegovu lepoticu kćer. Ja sam je na prevaru lišila očiju, oslepila je i bacila u bunar, a ona ne samo što je ostala živa već je zahvaljujući gluposti moje kćeri opet progledala. Ako batir sazna, ubiće me. Šta da radim?

— Slušaj, — reče Zli džin — ja još nisam u stanju da letim, rane mi nisu zarasle. Moraš sve sama svršiti. U reci što protiče pokraj grada živi zlatna ribica. Ulovi je, izreži joj trbuh i tamo ćeš naći mindušu retke izrade. Uzmi tu mindušu, time ćeš izvaditi dušu iz lepotičinog tela. A sada odlazi!

Zla starica učini sve onako kao što joj reče Zli džin. Nikome tajnu ne poveri, sama uhvati zlatnu ribicu, razreza je, izvadi mindušu i zadenu je u nos svojoj kćeri.

Istoga trena drvosečina kći pade ga mrtva u svome bisernom dvorcu. Ali zla starica se bojaše čak i svojoj kćeri da poveri tajnu čarobne minduše, te je tako devojka nosaše danju, a noću bi je izvadila iz nozdrva i stavila ispod jastuka. Tako se dogodi da je lepotica u svom bisernom dvorcu padala onesveščena kad bi staričina kći danju stavljala mindušu u nos, a čim bi je preko noći stavljala pod jastuk, lepotica bi oživljavala.

Tako prođe izvesno vreme. Drvosečina kći je mnogo patila, ali nije znala kako bi sama sebi pomogla u nevolji.

Pođe jedanput batir u lov. Odjednom ugleda belog goluba i reši da ga ustreli. Puštao je strele, ali one sve proletahu mimo goluba. Beli golub bi se čas vinuo uvis, a čas bi se spuštao, čas bi, opet, trčao po zemlji, skrivajući se među žbunjem. Zaboravi batir sve na svetu, toliko ga obuze želja da uhvati goluba.

A taj golub ne beše niko drugi do Dobri džin. Dovede on batira do bisernog dvorca, polete i spusti se na krov.

Batir se stade penjati stepenicama u dvorcu i ugleda gde na ćilimu leži prekrasna devojka i ne diše. Začudi se mladić, jer nikad ranije ne beše video tako čarobnu lepoticu. Obuze ga žalost što ona leži tako onesveščena.

Dugo je tako stajao batir, tužno posmatrajući lepoticu, i suze su mu od žalosti tekle niz obraze. On ni ne primeti kako se smrknu i pade noć.

Odjednom se devojka prenu i, kada spazi mladića, skoči.

— O, lepa devojko, — reče batir — ko si ti?

Tada drvosečina kći ispriča batiru sve što joj se dogodilo, i dok je pričala, smejala se i plakala. Dok bi se lepotica smejala — ruže su joj iz usta ispadale, a kad bi plakala — iz očiju su joj tekli biseri.

Tada batir vide da ta čarobna lepotica nije niko drugi do njegova prava nevesta, o kojoj je on tako mnogo maštao.

— Ja sam batir. Ti si moja nevesta. Pođi samnom u grad. Tamo ćemo proslaviti svadbu, a zlu staricu i njenu zlu kćer umorićemo bednom smrću.

— Avaj! Ja se sada ne mogu udati — tužno odgovori drvosečina kći. — Moja duša je u minđuši koju ima kći zle starice. Ona danju nosi minđušu u nosu — i tada ja padam onesveščena, a tek kasno uveče, kada ona izvadi minđušu i kada je stavi pod jastuk, meni se život vraća. Ako dođeš do minđuše, ja ću poći s tobom. A čim je kći zle starice ponovo zadene, ponovo ću izgubiti svest.

Batir smesta uzjaha konja i pojuri u grad. Uđe u sobu u kojoj spavaše kći zle starice, uze ispod jastuka minđušu i vrati se u biserni dvorac.

Radostan, predade čarobnu minđušu drvosečinoj kćeri. U taj čas svanu dan i — o kakve sreće! — lepotica ne izgubi svest, već beše čila i vesela, jer joj batir predade minđušu.

A kada se kći zle starice probudi, gurnu ruku pod jastuk, ali minđuše ne beše tamo. Ona pojuri svojoj majci i ispriča joj šta se dogodilo. Zla starica se preplaši i zajedno s kćeri pobeže iz grada, ne bi li se skrila u pećini Zlog džina, ali ne uspe. Batir, koji se vraćao sa svojom prekrasnom nevestom iz bisernog dvorca, spazi ih u stepi, uhvati ih i vezane dovede u grad.

Raskošnu svadbu priredi batir. Četrdeset dana je trajala gozba.

A zlu staricu i njenu podmuklu kćer privezaše divljim konjima za repove i poteraše u stepu.

IGRAJ, KUCO, IGRAJ

Nekada davno, veoma davno, živeo jedan starac i imao tri kćeri, a nijednog sina.

Jednog dana starac se teško razbole. Nijedan tabib(*) ne mogade da ga izleči. Najzad mu jedan lekar posavetova da popije sok iz kruškove grančice.

Najstarija kći se preobuče u muško odelo, skupi kao gar crnu kosu pod kapu, osedla konja i pođe da traži kruškovu grančicu. Dugo je ona tako jahala, i dospe, najzad, u pustinju. A u toj pustinji življaše strašan lav. Kada ga devojka srete, uplaši se i krenu natrag.

Kad to vide srednja sestra, ne obzirući se na očevu zabranu, reče: — Poći ću ja — i stade se spremati za put. Nije dugo išla, kad srete zmaja, uplaši se i pođe natrag.

Tada najmlađa starčeva kći reče ocu: — Oče, sada ću ja poći. — Otac ne htede da pristane na to, ali ga kći ne posluša, već skupi kao gar crnu kosu pod kapu, navuče dugačak prsluk, opasa se svilenim pojasom, skoči na konja, kao pravi pravcati jahač i odjaha. A za devojkom krenu njeno verno psetance.

Putem se devojka ne uplaši ni lava, ni zmaja već se odvažno upusti sa njima u borbu i poseče ih oštrom sabljom.

Jahala tako najmlađa starčeva kći, jahala, i stiže najzad do grada Zimzima.

Mladići iz ovoga grada su svake večeri priređivali gape — večerinke, sa posluživanjem, i na taj način se zabavljali.

Starčeva kći se beše tako dobro preobukla da niko nije ni sumnjao u to da je ona devojka, a ne mladić. Kada su saznali za došljaka, mladi džigiti grada Zimzima pozvaše ga na gap.

Devojci ništa drugo nije preostalo do da prihvati poziv.

Došavši na zabavu, ona reče:

— Došao sam ovde zbog veoma važne stvari. Moj otac je teško bolestan. Treba što pre da nabavim to zbog čega sam došao i da se što pre vratim. Došao sam po kruškovu grančicu, jer samo njen sok može da izleči moga oca. Kad biste mi vi našli tu grančicu, ja bih se odmah vratio kući.

Džigiti je saslušala veoma pažljivo, jer beše suviše lepa i zanosna, i to u njima izazva sumnju da je ona devojka. Htedoše da je upitaju ko je — mladić ili devojka, ali se ne usudiše, plašeći se da ne uvrede gosta. Razmišljahu ovako: pre ili posle, istina će se otkriti. Tako devojka proživi s mladićima u tom gradu celu nedelju dana, a sumnje bejahu kod mladića sve veće.

Tada jedan od mladića reče:

— Da pođemo na reku da se kupamo, te ćemo tako svakako doznati je li to mladić ili devojka. A ako došljak odbije da pođe s nama, tada će sve biti jasno.

Mladići se složiše sa ovim predlogom.

Međutim, ovaj razgovor je prisluškivalo devojčino psetance te joj ispriča šta nameravaju džigiti.

Kada devojku obuze nemir, kuca je umiri:

— Gospodarice, nemoj se uznemiravati. Kada dođete vi na reku i stanete se svlačiti, ja ću zalajati i sve će utonuti u tamu. Vi ćete uspeti da se okupate, a da vas niko ne vidi.

Ujutro, čim se razdanilo, džigiti su posle doručka predložili da se pođe na reku u šetnju i pozvaše i došljaka. Devojka pristade.

Kada stigoše na reku, stadoše se svlačiti. Devojka se jedan trenutak kolebala, ali kuca u taj čas stade glasno lajati. Sve utonu u mrak. Devojka se skide, skoči u reku i, hitro istrčavši iz vode, odmah se obuče.

Tako džigiti ne bejahu u stanju da otklone svoje sumnje i vratiše se u grad, tako reći ubeđeni da je došljak ipak muškarac.

Ali već sutradan ih opet obuze sumnja.

„Ovaj čovek nije mladić. Muškaracne može biti tako zasenjujuće lep. Treba ga ponovo iskušati.”

I tada, u devojčinom odsustvu, jedan od džigita predloži:

— Hajde da u mihmanhani na jednu stranu stavimo divnu, lepo obučenu lutku, a na drugu — sedlo. Ako neznanac pride lutki — znači devojka je, ako, pak, pride sedlu — muškarac je.

Ovaj se predlog dopade svima. Donesoše lepo mongolsko sedlo i nakićenu lutku.

Za ovu zamisao saznade kuca i ispriča sve devojci.

Sutradan, kad uđe u mihmanhanu i spazi sedlo i lutku, devojka pride sedlu, iako lutka beše neopisivo lepa, i obrati se džigitima:

— Divno sedlo, vredelo bi ga imati. Da ga nećete prodati?

Džigiti se pogledaše između sebe i svaki od njih pomisli da je pred njima muškarac.

— Pa, — rekoše oni — ako vam je sedlo baš potrebno, uzmite ga i dadoše ga devojci na dar.

Ali uskoro opet sumnje stadoše da razdiru džigite i oni rešiše ponovo da iskušaju došljaka.

„Ali kako da ga iskušamo”? zamisliše se oni. Tada jedan od njih predloži:

— Evo kako ćemo ga sada iskušati! Svaki od nas će uveče otkinuti jednu ružu i staviti je u svoju postelju. Ako ruža u došljakovoj postelji uvene — znači, mladić je, ako, pak, ne uvene — znači, devojka je.

Kuca je sve prisluškivala i ispriča devojci:

— Gospodarice, džigiti hoće ponovo da te iskušaju. Rešili su da stave u tvoju postelju jednu ružu. Ruža preko noći neće uvenuti. Ujutru ćeš mi ti brzo nju dati, a ja ću ti dati, sa tog istog žbuna, uveli cvet.

Kad pade suton, džigiti pođoše u vrt i svaki otkide jednu ružu. Za njima se u vrt iskrade i kuca i otkide sa tog istog žbuna jedan cvet. Uveče jedan džigit dođe u devojčinu sobu i stavi joj ružu u postelju. Devojka se probudi u zoru i vide da ruža nije uvela. Tada je ona odmah predade kuci, a ova već držaše u zubima uveli cvet. Devojka je stavi ispod svog pokrivača. Kada je svanulo i sunčevi zraci obasjali zemlju, džigiti ustadoše i svaki pogleda svoj cvet, a oni bejahu svi uveli. I devojčin cvet izgledaše isto tako, upravo kao

da beše otkinut nedelju dana ranije. Džigiti konačno poverovaše da je pred njima mladić.

Prođe još nekoliko dana. Naposletku mladići pronađoše devojci kruškovu grančicu. Ona osedla konja i, oprostivši se sa prijateljima, pođe u svoj kraj.

Devojci beše veoma mило što je uspela da pronađe kruškovu grančicu i što je njena lukavost uspela.

Pogledajući kucu koja je pored nje trčala, ona je pevala:

Igraj, kuco, igray!
U gradu Zimzimu boravih,
I neznana se vratih,
Igraj, kuco, igray!

Starac koji je susrete na putu začudi se tim devojčinim rečima. Kad dođe u grad, ispriča kako je video mladog jahača koji je pevao svojoj kuci:

Igraj, kuco. igray!
U gradu Zimzimu boravih,
I neznana se vratih,
Igraj, kuco, igray!

Kada mladići začuše to beše im krivo što nisu mogli u lepom džigitu da poznaju devojku.

Vrativši se srećno kući, devojka predade ocu kruškovu grančicu i on ozdravi. Tako ona postiže svoj plemeniti cilj.

KARASOČHON

Priča se da je nekada davno živio jedan šah i imao kćer. Zajedno sa njom u školi je učila i kći šahovog vezira — lepotica Karasočhon.

Šahova kći beše veoma lepa, ali ne toliko kao Karasočhon. Jedanput, tako, devojke se stadoše prepirati: „Ko je lepši — princeza ili vezirova kći?” Prepirale su se, prepirale, i najzad zaključiš da je vezirova kći ipak lepša.

Kada princeza to ču, otrča svome ocu i plačući reče:

— Drugarice pričaju da ja u poređenju sa Karasočhon nisam lepa i mene je stid.

Razgnevi se šah i naredi da pozovu vezira.

— Tvoja kći je uvredila moju, primorala je da crveni pred drugaricama. Odmah pošalji svoju kćer dželatu!

Pade vezir ničice pred šaha, zaplaka i stade ga moliti:

— Šahu gospodaru, budite milostivi i ne ubijajte moju jedinicu kćer. Ja ću narediti da se ona odavde ukloni. Ne oduzimajte joj uzalud mladi život!

Šah usliši vezirove molbe, poštede život Karasočhon, ali naredi da se protera iz zemlje.

Vezir nabavi veliki kovčeg, stavi u njega hrane za mesec dana, napuni ga zlatom i dragim kamenjem, stavi svoju kćer unutra i poveze ga na pijacu.

— Ko će da kupi kovčeg za hiljadu zlatnika? — stade vikati vezir.

A ljudi nisu znali šta je unutra

Neki su govorili:

— Unutra je, sigurno, neka skupocena roba.

Drugi su, opet, govorili:

— Nema tamo ničega, osim kamenja.

Svi su nagađali i pogađali, ali niko ne pohita da kupi kovčeg. Najzad iz gomile iziđe jedan čovek: bos, zarastao u kosu da mu se ni oči nisu videle, odeća na njemu stara, pohabana.

— Ja sam deset godina radio kao vodonoša i zaradio hiljadu zlatnika. Kupiću ovaj kovčeg, neka bude tako. Voda mi je pare donela, neka ih voda i odnese.

Ljudi pomisliše da je vodonoša pamet izgubio i ne poverovaše da on ima hiljadu zlatnika. Gurali su ga, tukli i ne dadoše mu da se približi kovčegu.

Ali vodonoša izvadi kesu, odbroja veziru hiljadu zlatnika i odnese kovčeg kući.

Kod kuće otvori vodonoša kovčeg i ugleda lepoticu Karasočhon, te se veoma iznenadi. Tri dana uživaše vodonoša u njenoj lepoti, a četvrtog dana posadi je ponovo u kovčeg i krenu sa karavanom u grad Bagdad.

A u Bagdadu, u staroj kolibici, življaše vodonošina mati, kojoj je on slao novac za izdržavanje.

Odavno ona ne dobijaše od sina ni novca ni vesti i bila je uznemirena zbog njega. Kad, odjednom, dođe neki čovek koga posla njen sin i donese kovčeg. Iz kovčega iziđe Karasočhon i stade da dvori staricu.

Starica se raspita ko je ona i odakle je. Ispriča Karasočhon starici šta se desilo s njom i kako je postala njena snaha.

Starica zavole Karasočhon i lepo se prema njoj ponašala.

Stara koliba u kojoj su oni živeli bila je toliko oronula da je svakoga časa pretila opasnošću da će se srušiti. Karasočhon reši da podigne novu, trospratnu

kuću. Pozva radnike i oni stadoše da grade kuću. Karasočhon im je pomagala, nijednog se posla nije stidela i nije se plašila što će se zemljom umazati. Za nekoliko dana oni podigoše veliku kuću, ali dok su je gradili, jedan od majstora, usta(*) Alim, zaljubi se u Karasočhon.

Kada je kuća bila gotova, Karasočhon plati majstorima i radnicima. Svi uzeše novac, samo usta Alim ne htede da ga primi.

Ode Alim bez novaca, a već posle nekoliko dana posla on prosce Karasočhoni.

Karasočhon objasni proscima da ona ima muža — vodonošu.

Stalno misleći na Karasočhon, Alim pođe u grad u kome je živeo vodonoša i reče mu:

— Kakav si ti nepošten čovek! Kakvu si samo rđavu devojkicu poslao svojoj majci. Ona samo sramoti bagdadske građane. Rđav glas se o njoj proneo. Ona je, novcem do kojeg je raspusničkim životom došla, podigla trospratnu kuću i sada se u toj kući provodi sa bagdadskim raspusnicima.

Vodonošd se naljuti, te pohita u Bagdad u nameri da ubije Karasočhon. Kad dođe u Bagdad, vide na mestu gde je nekada stajala njegova kolibica — veliku trospratnu kuću. „Znači, usta mi je govorio istinu”, zaključi vodonoša i, bez reči, ne pozdravivši se čak ni s majkom, pođe Karasočhoni i, našavši je na krovu kuće, tgko je udari nogom da ona pade i umalo ne pogibe.

Na sreću, u taj čas tuda je prolazio kolima čuveni bagdadski tabib. Podiže on Karasočhon i, nikom ne govoreći ništa, doveze je svojoj kući i stade je lečiti. Prođe nekoliko dana i Karasočhon se stade oporavljati.

Pošto ozdravi, Kargsočhon ostade još nekoliko meseci kod tabiba. On joj nije dopuštao ni iz kuće da iziđe.

Tada dođe dan kada je tabib zahtevao od Karasočhon da ostane kod njega zauvek i da se uda za njega. Karasočhon ne htjede na to pristati, ali tabib reče:

— Htela ti ili ne, ja ću se tobom oženiti!

Karasočhon pomisli: „Neću nipošto za ovoga starca da se udam, bolje mi je da umrem.”

Mislila je, mislila kako bi pobegla, i najzad se baci u reku koja je proticala pored tabibovog vrta. A reka kao da se sažali na Karasočhon i tiho je privi sebi na grudi.

A po reci plovljaše jedan čamac i u njemu tri ribara. Kada oni spaziše da talasi nose nekakvu devojkicu, jedan od njih baci se u vodu i spase Karasočhon smrti.

Ta tri ribara bejahu braća. Kada su videli kako je devojkica lepa, stadoše se prepirati kome će ona pripasti. Za to vreme obalom je jahao jedan gradski starešina te upita braću oko čega se prepiru. Saznavši u čemu je stvar, on im reče.

— Vidite, u mojoj je ruci luk. Pustiću strelu, i koji od vas prvi podigne strelu sa zemlje i meni je donese, tome će lepotica pripasti.

On pusti strelu, braća potrčase k njoj, a starešina, iskoristivši to, posadi Karasochon na konja i odjaha. On naredi Karasochoni da se u njegovoj kući izvan grada presvuče u muško odelo i povede je sa sobom u grad. Kada prodoše kroz gradsku kapiju, on objasni Karasochoni gde je njegova kuća i, pošto joj reče da pođe tamo, ode svojim poslom u grad.

Ali Karasochon ne posluša starešinu, nego krenu drugom ulicom i stiže na pijacu.

U Bagdadu beše običaj da se posle smrti šahove pušta ptica, koju nazivahu „ptica sreće”, i da se za šaha izabere čovek na čiju bi glavu sletela ta ptica.

Dogodi se tako da je šah umro i da su pustili „pticu sreće” baš kad je Karasochon, odevena u muško odelo, prolazila pokraj pijace. Karasochon stade, a „ptica sreće” slete pravo njoj na glavu. Velikašima ne beše pravo što je ptica sletela na glavu nekog došljaka, te opet pustiše „pticu sreće”. Ali „ptica sreće” ponovo slete na glavu Karasochon. Pustiše pticu i treći put, a ona i treći put slete na glavu mlade žene.

Tako Karasochon postade šah te zemlje.

Skrivajući od svih da je žena, oblačeći uvek muško odelo i kapu, Karasochon stade da upravlja zemljom.

Kada Karasochon postade šah, izvrši velike promene u državi: sve robove pusti na slobodu, oslobodi sužnje iz tamnica. Uopšte, ona se mnogo trudila da u zemlji zavлада blagostanje: podizala je velike građevine, vrtove stvarala, pa naredi da se i oko njenog dvorca zasadi veliki vrt, a da se u sredini iskopa veliki ribnjak.

Jedanput Karasochon pozva slikara. Pre no što on dođe, ona skide sa sebe šahovsko odelo, obuče haljinu, i zamoli slikara da naslika njen portret u prirodnoj veličini.

— Kada završiš moj portret, odnećeš ga šahu — reče ona slikaru.

Slikar tako i uradi. A Karasochon ga tada primi u šahovskom odelu. Pohvali ona portret, naredi da se ukrasi dragim kamenjem i postavi ga na ostrvcetu nasred ribnjaka u vrtu oko šahovskog dvorca.

Karasochon izdade straži ovakvo naređenje:

— Ako neko, ko dođe da se napije vode iz ribnjaka, bude dugo posmatrao portret ove devojke, smesta ga vodite u tamnicu.

Tada straža primeti da jedan čovek od onih koji su pili vodu iz ribnjaka dugo posmatra portret. Straža zgrabi tog čoveka i odvede ga u tamnicu. Posle pet dana, straža opet primeti da neki čovek dugo posmatra portret. I njega odvedoše u tamnicu. Te tako za mesec dana strpaše u tamnicu šestoricu ljudi.

Posle toga Karasochon naredi da više nikoga ne vode u tamnicu, a da one ljude koji sedahu u tamnici, jednog po jednog, dovode k njoj.

Dovedoše tako prvog sužnja pred Karasochon. Ona ga upita:

— Zbog čega su te u tamnicu odveli?

— Gospodaru — odgovori sužanj, dršćući od straha. — Ja sam tabib, i pošao sam na put. Sva moja krivica je u tome što sam pio vodu iz tvog ribnjaka.

Karasochon zapita tabiba:

— Znaš li ti čiji portret stoji nasred ribnjaka?

— Ne, ne, nikada u životu nisam video tu lepoticu. Molim te, pusti me — plaćući stade da moli tabib.

Karasochon pomisli: „Ovaj tabib me je od smrti spasao”, pozva vezira i naredi da se tabibu da novo odelo i obuća i da se pusti na slobodu.

Drugi put dovedoše šahu tri čoveka.

— A zbog čega su vas doveli u tamnicu? — upita ih Karasochon.

— Nas trojica smo ribari, braća — odgovori najstariji od njih, gorko plaćući. — Nas su u tamnicu doveli jer smo, čuvši za tvoj ribnjak, došli da se iz njega vode napijemo.

— A znate li vi čiji portret stoji nasred ribnjaka? — upita šah.

— Ne, ne, nikad u životu nismo videli ni portret ni onoga ko je na njemu naslikan — odgovoriše tri brata.

Karasochon pomisli: „Ova tri brata su me od smrti spasla”, te naredi da im se odelo da i da se puste.

Na treći zahtev dovedoše još jednog sužnja.

— Zbog čega su tebe u tamnicu doveli? — upita Karasochon, pogledavši sužnja.

— Gospodaru, u tvome šahovstvu ja sam gradski starešina. Sva moja krivica se sastoji u tome što sam pio vodu iz tvog ribnjaka. Drugu krivicu ja ne mogu da nađem. Molim ti se da me pustiš na slobodu — odgovori sužanj.

— A znaš li ti čiji portret stoji nasred ribnjaka? — upita šah.

— Ne ne, nikad u životu nisam video tu devojkicu — odgovori starešina, padajući ničice.

Karasočhon naredi da se i starešina pusti.

Kada na četvrti zahtev dovedoše poslednjeg sužnja, Karasočhon ga gnevno upita:

— Zašto si ti došao u naš grad?

— Ja sam vodonoša — odgovori sužanj. — A ovde sam došao da tražim svoju dragu ženu.

— Znaš li ti čiji portret stoji nasred ribnjaka?

— Naravno da znam — smelo odgovori vodonoša. — Za tu devojkicu sam ja dao sve ono što sam za deset godina zaradio. Ona je postala moja žena i ja ću je do svoje smrti tražiti.

— A kako se ona zvala?

— Zvala se Karasočhon.

Čuvši to Karasočhon skide s glave svoju krunu i reče:

— Gledaj, to sam ja, tvoja željena Karasočhon.

— Karasočhon moja! — povika van sebe od radosti vodonoša, polete k njoj i čvrsto je zagrli.

Ona mu sve ispriča šta je bilo sa njom, a vodonoša, je zamoli da mu oprost. Zatim prirediše gozbu i slavili su četrdeset dana i četrdeset noći.

Tako je najzad vodonoša pronašao svoju ženu, a Karasočhon, pošto joj se ispuni želja, predade šahovski presto svome mužu — vodonoši.

ČAROBNA LAMPA

To beše nekada davno, veoma davno. U zemlji Jomuda živeo jedan seljak nadničar po imenu Mahmud. Preko celog dana radio je Mahmud zajedno sa svojom ženom za komad hleba. Prolazile su godine u radu i brizi, a ni on ni njegova žena nisu znali za radost i bolje dane. Dece nisu imali i bejahu se pomirili sa svojom sudbinom i navikli da žive usamljeni. Ali već pred kraj života, njima se rodi sin. Starac i starica se obradovaše, s ljubavlju su odgajali svoga prvenca i čuvali ga kao zenicu oka. Nadenuli su mu ime Hasan.

Kad Hasan navrši tri godine, umre mu otac i starica ostade sama sa Hasanom. Radila je ona i dan i noć, ne skrštajući ruke, hranila, oblačila i vaspitavala dečaka.

Dečak je rastao, napunio osam godina, i majci beše teško da ga čuva. Koristeći to, Hasan je po celi dan trčao sa svojim vršnjacima po ulicama, igrao sa njima razne igre. Naročito je voleo da igra u orahe. On beše spretan, hitar i uvek bi dobijao.

Kroz naselje je prolazio širok put. Tim putem su seljaci vozili u grad na prodaju maslo, mleko, žito, povrće, voće, dinje, lubenice. Dečaci su obično trčali za kolima, neki bi iskamčili od seljaka po nešto, a drugi bi uspeli da ukradu po nešto od voća, i zatim bi se jedan pred drugim hvalili svojim plenom.

Naročito je bio spretan Hasan. On je umeo vrlo vešto i neprimetno da izvuče iz korpe jabuke, kruške, kajsije, grožđe, da skine sa kola lubenicu ili dinju. Pošto bi napunio džepove voćem, a ispod miške stavio grožđe, on se sladio, izazivajući zavist svojih vršnjaka.

Niko nije govorio Hasanu da nije lepo krasti. Odrasli su bili zauzeti svakodnevnim poslovima i nisu obraćali pažnju na decu. Spretnog, umešnog derana već odavno beše zapazio stari čarobnjak Mirhamid. U selu njega niko nije poznavao. On je živio negde u zabačenoj stepi i bavio se tamo mračnim poslovima.

Jednog lepog dana pojavi se stari čarobnjak u selu. Kada spazi decu koja su se igrala na ulici, Mirhamid dozva k sebi Hasana i reče:

— Kako si ti već porastao, Hasane! Odmah sam te poznao, ti toliko ličiš na Mahmuda. Tvoj otac Mahmud je bio moj rođeni brat. Ali ti me ne poznaješ. Ja se zovem Mirhamid. Od tvoga oca sam se rastao odavno, još dok se ti nisi ni rodio. Tada sam napustio rodno selo i otišao u Iran. Nedavno sam saznao da je Mahmud umro. Tugovao sam, plakao, ali suzama se ne može ništa pomoći. Mene je nešto počelo da vuče u domovinu, hteo sam da posetim grob svoga brata. Samo zato sam pohitao da se vratim u rodnu zemlju.

Lukavi čarobnjak izvadi iz pojasa srebrnjak i dade ga Hasanu. Dečak se obradova, otrča majci i ispriča joj o svome susretu. Pokaza joj novac koji mu beše poklonio Mirhamid.

— Da ga pozovem k nama? Mogu li? — Upita dečak.

Mati mu dozvoli da pozove starca.

Kada Mirhamid uđe u sobu, pozdravi se, rasplaka se i stade da priča kako mu je žao brata što je tako rano umro, reče da su on i Mahmud živeli u slozi i da su jedan drugog voleli. Hasanova majka se u početku začudi, pa se posle i ona rasplaka. Pripremi čaj i posluži starca. Posle čaja, čarobnjak Mirhamid povede Hasana na pijacu, kupi mu nove čakšire, košulju, fes, kaput, pojas i cipele. Vrativši se kući dečak obuče sve novo.

Posle nekoliko dana, Mirhamid se spremi na put i reče majci da hoće da povede dečaka sa sobom. Majka dugo nije pristajala da pusti sina. Ali je čarobnjak, konačno, nagovori.

Obavivši sve poslove i pripreme, starac i Hasan krenuše u Iran. Put je bio težak, dalek. Dugo su išli stepom, bezvodnim predelima. Posle nekoliko dana, Hasan reče čarobnjaku da se mnogo zamorio.

Mirhamid skide sa ruke prsten, dade ga Hasanu i reče:

— Uzmi ovaj prsten i stavi ga sebi na ruku. Kada se budeš našao u teškoći, on će ti pomoći. Sada ću ja izgovoriti čaroliju — zemlja će se

ispred nas raspuknuti. Ti uđi u tu pukotinu i spusti se dole. Tamo ćeš ugledati jedan vrt. Uđi u njega. S desne strane spazićeš jednu razrušenu kuću. Ti se nemoj plašiti, već smelo uđi u nju. Među ruševinama naći ćeš jednu staru lampu. Uzmi tu lampu i donesi je meni. Samo je pažljivo nosi, nemoj je udariti, niti trljati, a ni brisati.

Čarobnjak skupi na gomilicu nešto suve trave, zapali je, promrmlja neke magijske reči i sasu nekakav prašak u vatru. Onog istog časa zemlja pred njima se raspuče. Čarobnjak dozva Hasana i naredi mu da se spusti u pukotinu. Spusti se Hasan, i kad siđe, ugleda veliki i prekrasan vrt. Kroz vrt su proticali, žuboreći, potočići. Na njihovim obalama bejaše divno cveće, a kroz prozračnu vodu videli su se na dnu skupoceni smaragdi. Hasan se začudi i htede da njima napuni svoje džepove, ali mu strogo starčevo naređenje ne izbijaše iz glave, te pohita da pronade u vrtu razrušenu kuću. Kad spazi ruševine, uvuče se unutra i tamo, pokraj zida, kod samog ognjišta nađe staru lampu.

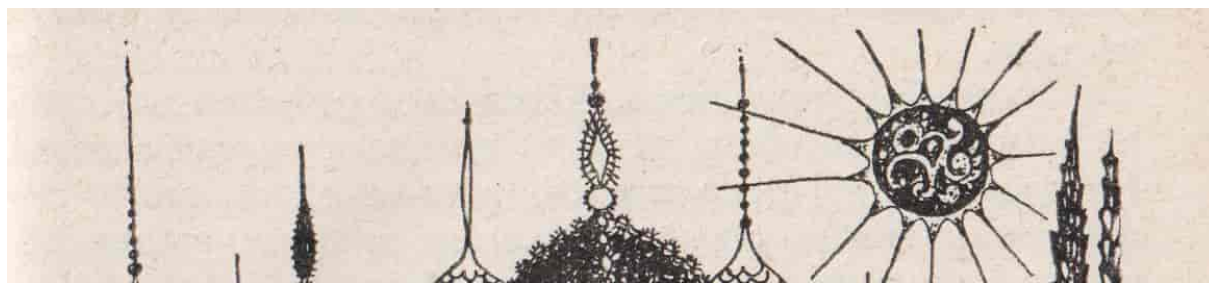
On je uze, stavi u džep i krenu natrag. Prolazeći pokraj potočića, Hasan nakupi mnogo smaragda sa njegovog dna i njima napuni do vrha svoje džepove. Izišavši iz vrta, Hasan se pope i pozva svoga strica da mu pomogne da iziđe. Čarobnjak pruži ruku i reče:

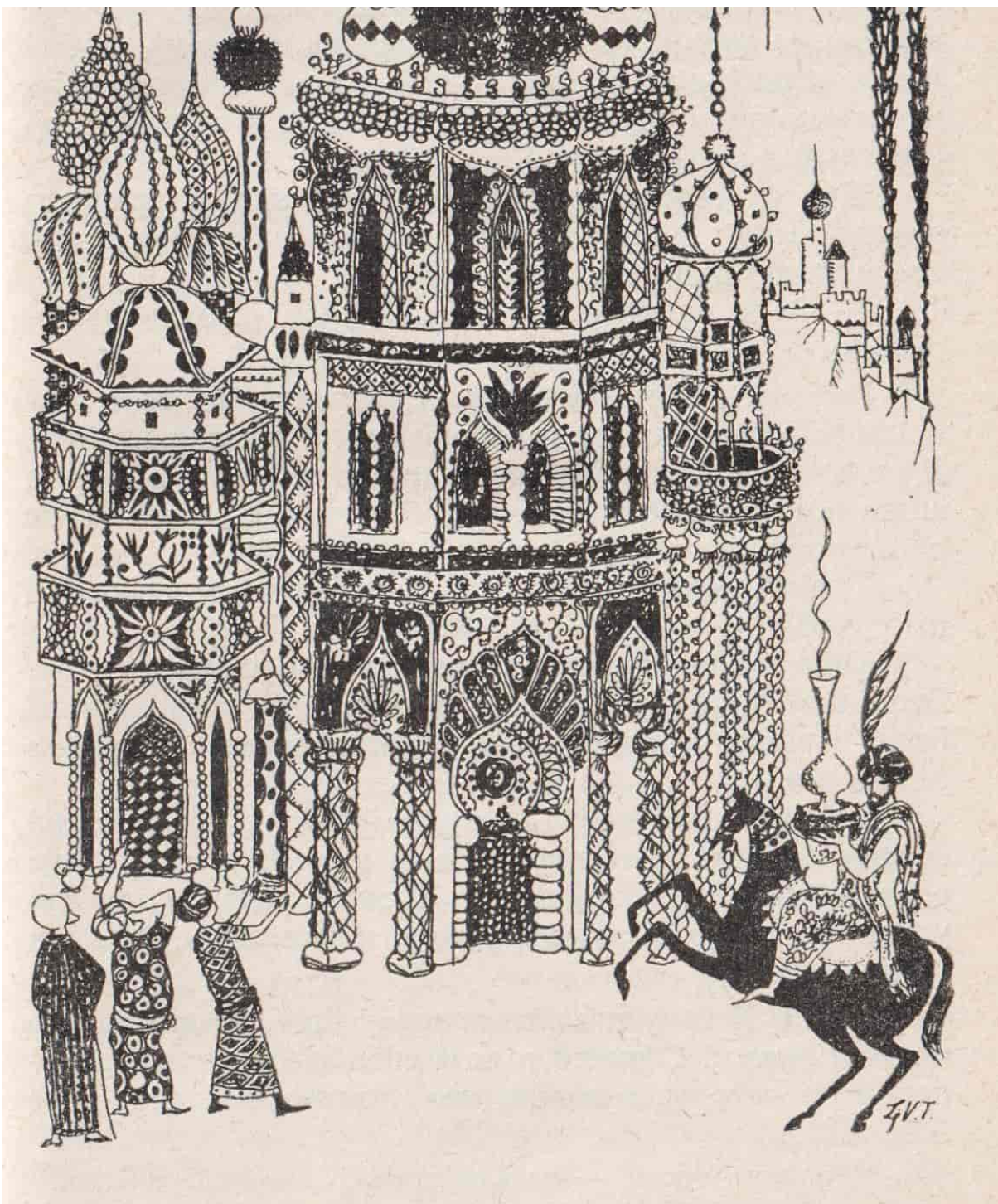
— Daj mi lampu!

Hasan reče da mu je lampa u džepu i da se povrh nje nalaze kamenčići, i da je nikako ne može izvući iz džepa.

— Kad iziđem daću vam je! — reče dečak.

— Kad već nećeš da mi daš lampu, tad ostani pod zemljom! —zlobno povika starac i ode. Ma koliko da je Hasan vikao, zvao, ne dozva ga. „Znači, stric je otišao i ja sam ostao pod zemljom”, pomisli on i stade gorko plakati. Kada se isplakao, stade od besa da izbacuje iz džepova drago kamenje. Pošto je sve kamenje izbacio, Hasan izvadi lampu i tada se seti strogog starčevog naređenja. „A zašto ne bih smeo da trljam lampu? Hajde da probam da je malko protrljam!” pomisli dečak. „A čime?”

Na zemlji ležaše komad klobučine. Hasan ga podiže i protrlja njime lampu. Tog istoga časa pred njim se stvori ogroman džin. Hasan se uplaši i povika. Ali džin, prekrstivši ruke na grudima u znak poštovanja, reče:

— Raspolažite mnome, gospodaru! Šta naređujete? Učiniću sve što zaželite!

Kada se malo pribrao od straha, dečak reče:

— Hoću kući, svojoj mami! Dovedi me u moje selo kraj grada Jomuda, i to pravo u moju kuću!

— Zatvorite oči — reče džin!

Hasan zažmuri.

— Otvorite oči! — naredi džin.

Hasan otvori oči i vide da se nalazi u svojoj kući. Mati sedi u sobi na prostirci i šije haljinu. Hasan polete k njoj i zagrlji je.

Raspitavši se kako je živela bez njega, dečak saznade da u kući nema više hrane i da majka gladije. Tada on izvadi lampu, protrlja je i naredi džinu, koji iziđe pred njega, da donese što za jelo. U sobi se za tren pojavio na trpezi raznorazna jestiva. Majka i sin sedoš i utoliše glad.

I tako su Hasan i njegova majka lepo i mirno živeli. Svega su imali u izobilju, uvek su bili siti. Prodoše tako godine. Jedanput Hasan zamoli majku da isprosi za njega devojku. A majka upita;

— Kome da pođem i da zatražim devojku?

— Idi caru Valomathanu i isprosi za mene njegovu kćer Hilolaj — odgovori Hasan.

U to vreme beše ovakav običaj: trebalo je da provodadžika dođe u nevestinu kuću u ranu zoru i da pomets dvorište. Hasanova majka učini baš tako. Rano ujutru dođe ona u dvorac, pomete dvorište i ode. Sutradan ona ponovo pođe u dvorac i opet pomete dvorište. Saznade za to car Valomathan i razgnevi se. Trećeg dana, kada majka stade da mete dvorište, on naredi svojim slugama:

— Dovedite mi tu staricu!

Sluge otrčашe, zgrabiše staricu i odvedoš je caru.

— Pa dobro, reci, zašto ti meteš moje dvorište? — preteći je upita car.

— Došla sam da prosim vašu kćer Hilolaj za moga sina — odgovori starica.

Car stade da viče i u gnevu naredi da se starica kazni smrću.

A u cara beše jedan mudar vezir po imenu Zohidin. On se skrušeno pokloni i dade mu ovakav savet:

— O, moćni vlastelinu! Vi, plemeniti izdanče slavnoga roda velikih gospodara, čuveni ste sa svog gostoprimstva. Vrata vaših veličanstvenih i

raskošnih dvorana uvek su široko otvorena za sve. Ispoljite milosrđe i velikodušnost! Zašto da ubijete jednu glupu i ludu staricu? Bolje da joj postavite uslove koje ona neće moći da ispuni, i ona se ovde više neće pokazivati.

— Dobro, — reče car — slažem se. — Ali kakve uslove? Recite vi sami, i ja ću joj narediti da to izvrši.

Mudri vezir odmah smisli uslove.

— Naredite joj da dobavi sedam zlatnih pehara, — reče on — i neka u svaki taj pehar stavi sedam zrna bisera, i neka te zlatne pehare sa biserima ovamo donesu sedam lepo odevenih sluškinja. I recite joj da ćete ako ispuni taj uslov, dati svoju kćer za njenog sina.

Car saopšti starici taj uslov i naredi da je isprate iz dvorca.

Starica dođe kući i ispriča Hasanu sve šta je i kako je. Dok je majka radila po kući, Hasan uze lampu, protrlja je i pred njim se stvori džin, i on mu naredi da mu nabavi sedam zlatnih pehara i u svakom sedam bisera i da mu dovede sedam lepo odevenih sluškinja i, osim toga, da mu donese lepu odeću za njegovu majku.

Ujutru sve beše gotovo. Majka se, u pratnji sedam sluškinja, pojavi u dvorcu. Car se nađe u čudu i dozva k sebi vezira. Vezir Zohidin mu posavetova da postavi starici drugi uslov:

— Recite joj da mladoženja dođe u dvorac na konju u pratnji petnaest raskršno obučenih džigita na rasnim konjima sa skupocenom opremom.

Car saopšti starici drugi uslov. Ostavivši zlatne pehare sa biserima u dvorcu, ona se vrati kući i ispriča sinu novi carev uslov. Sin posla majku iz kuće, pa uze lampu i protrlja je. Opet se pred njim pojavi džin, a Hasan mu reče:

— Pošalji mi petnaest bogato odevenih džigita, daj im zlatno oružje, i dobre jahaće konje. Oprema mora da blista u zlatu. A meni donesi tako skupocenu odeću kakve nema u čitavom carstvu, i kakvu ne bi ni cela carska blagajna mogla da plati. Donesi mi još zlatno oružje koje će sve blistati u dragom kamenju i lepog konja u zlatnoj opremi. Neka to sve bude do sutra ujutro gotovo.

Sutradan ujutro sve beše gotovo, i naočiti džigiti poigravahu svoje konje kraj kapije. Hasan se obuče, uzjaha konja i pođe u dvorac u pratnji džigita. Valomathan ga lepo primi, počasti ga i htede već da da svoj pristanak, ali se

umeša vezir Zohidin. On beše protiv takve odluke i stade i ovoga puta nagovarati cara da ne hita sa udajom svoje kćeri.

Zašto se vezir protivio i pravio razne prepreke? Razlog je Zohidin čuvao u dubokoj tajnosti: on je i sam bio zaljubljen u princezu i potajno se nadao da će već nekako cara nagovoriti da mu da svoju kćer. Stoga on tiho reče caru:

— Ne žurite, postavite mu treći uslov. Recite mu da sagradi zamak u blizini vašeg dvorca, na obzli reke. Zamak treba da bude sav od suvoga zlata. Recite da ćete dati svoj pristanak ako on bude sagradio taj zamak.

Car posluša vezira i postavi Hasanu treći uslov. Mladić primi i njega. Vrativši se kući, uze lampu, protrlja je, i kada se džin pojavi, poveri mu nov zadatak:

— Izgradi mi zamak na velikoj pustari u blizini reke, a nedaleko od dvorca carskoga. Zamak treba da bude sav od suvoga zlata. Dajem ti rok do sutra ujutro.

Džin se s poštovanjem pokloni i iščeznu.

Hasan iziđe u dvorište. U taj čas u sobu uđe majka, i videvši prašnjavu lampu, uze je i stade je brisati. Odjednom se pred njom pojavi ogroman, strašan džin. Majka se prestraši i zakuka. Čuvši njen krik, u sobu utrča Hasan i vide gde džin stoji pred majkom, skrstivši ruke na grudima u znak poštovanja.

— Odlazi! — reče mu mladić, i džina u trenu nestade.

Kada se ujutru diže, Hasan pozva džina i zajedno sa njim pođe na obalu reke da pregleda zlatpi zamak. Na pustari kraj reke, sav sijajući od zlata, video se prekrasan zamak, ograđen visokim zlatnim zidom sa oštrim šiljcima i kulama na uglovima. Hasan obiđe zajedno sa džinom oko zida i naredi da se na jednom mestu načini rupa u zidu, široka jedan aršin(*). Džin napravi rupu u zidu. Zatim Hasan pođe k caru i izvesti ga da je zamak gotov.

Car sa svojim dvoranima obiđe zid i pregleda zlatni zamak. Hasan dovede cara do onoga mesta gde se nalazila rupa u zidu i reče:

— Ovde nismo završili, jer nam je zlata nedostajalo.

Valomathan dade reč da će narediti da se to završi. Pozva majstore i naredi im da pristupe poslu. Dugo su majstori gradili zid, car već potroši

sve zlato koje je imao u državnoj blagajni, ali ne mogade da zatvori rupu. Tako prođe šest meseci.

Tada Hasan pozva džina i on za jedan tren napravi što treba.

Kada rad beše gotov, car priredi raskošnu gozbu. Veselilo se četrdeset dana i četrdeset noći. Zatim beše obavljen obred venčanja i car udade svoju kćer za Hasana.

Hasan stavi staru lampu u jednu od dvorišnih zgrada u samom uglu dvorišta i nikome ne govoraše o njenim čarobnim svojstvima. Hasan je ponekad odlazio u lov iz zlatnoga zamka, u kome življaše s mladom princezom.

Glas o Hasanu i zlatnom zamku brzo se pronese po čitavoj zemlji. Saznade to i čarobnjak Mirhamid. Napravi on četrdeset novih, veoma lepih lampi i dođe jedanput, kada Hasan ne bejaše kod kuće, u zlatni zamak, i stade vikati:

— Evo lepih lampi! Prodajem lampe! Menjam nove za stare!

Sluškinje otrčaše princezi Hilolaj i stadoše joj hvaliti nove lampe. Princeza im reče da se u jednoj sobi u uglu dvorišta nalazi stara lampa i naredi im da zamene tu lampu za novu. Sluškinje iznesoše staru lampu i dadoše je prodavcu, a ovaj im dade u zamenu za nju deset lepih novih lampi.

Čim je uzeo u ruke staru lampu, čarobnjak je protrlja, i tog trena pojavi se pred njim džin. Čarobnjak mu naredi da prenese zlatni zamak u Iran. Džin izvrši njegovo naređenje. Podiže uvis zamak i, dok si dlanom o dlan udario, zamak se nađe u Iranu.

Kada se ujutru car Valomathan probudi, pogleda kroz prozor, a zlatnog zamka nema. Stade on da trlja oči, dugo ih je trljao i naposletku uštinu sebe. „Možda ja još spavam?” pomisli. Pogleda opet i uveri se da pokraj reke nema više zlatnog zamka u kome življaše njegova kći. „Kud je nestao? Šta se to desilo?” pomisli u čudu Valomathan, pozva svoje dvorane i ispriča im šta se dogodilo.

Vezir Zohidin stade da prekoreva cara zbog nepromišljenog postupka: „Zašto ste požurili da mu date svoju kćer.”

U taj čas Hasan se vrati iz lova i vide — zamak nema, a tamo gde je on nekada stajao beše gola pustara. Obuze gnev Hasana. Car mu naredi da u roku od tri dana pronađe njegovu kćer i dovede je u dvorac. Hasan pođe na

obalu reke i zamisli se. Mislio je, mislio, i najednom se seti staroga čarobnjaka, svoga lukavog strica Mirhamida. „Jamčano je to njegovo delo”, pomisli Hasan. Sada kod njega ne beše nikakve sumnje da je čarobnjak preneo zlatni zamak u Iran, te stade razmišljati kako bi došao donde. „Koliko mi vremena treba do Irana?” pitao se Hasan, i, ne mogavši da nađe odgovor, dugo je posmatrao prozračnu vodu i slušao njen tihi šum.

Odjednom na površini vode nešto zasvetluca. Hasan se začudi i dugo gledaše u vodu. Konačno se seti da svetlucanje dolazi od dragog kamena u prstenu koji mu je dao stzrac. Haszn ga nikad nije skidao sa ruke.

On odmah skide prsten, spusti ruku u vodu i protrlja ga o kamen. Pred njim se pojavi mlađi džin, nešto manjeg rasta. Hasan ga zamoli da prenese zlatni zamak i da ga postavi na ranije mesto. Ali džpn odbi da izvrši tu molbu, jer, kako reče, nema dovoljno snage za to.

Tada Hasan zamoli da njega prenese u zlatni zamak i džin ga za jedan tren prenese u Iran. Hasan se nađe sa ženom i saznade šta se sve desilo sa njom. Stari čarobnjak hteo je da je prisili da se za njega uda. Hasan je nauči da počasti čarobnjaka vinom i da mu neprimetno sipa u vino uspavljujući prašak.

Princeza krišom uvede Hasana u zamak i sakri ga u jednu sobu. Kada starac stiže, princeza ga dočeka ljubazno, prostre stolnjak i stade da ga poslužuje. Dok je nalivala vino u pehar, neprimetno sasu u njega uspavljujući prašak. Ne prođe dugo, i stari čarobnjak zaspao i svali se na ćilim. Hasan mu pritrča, izvuče mu ispod miške čarobnu lampu, dozva starijeg džina i stade da ga grdi zbog toga što je preneo zlatni zamak. Džin reče da on izvršava naređenja onoga u čijim se rukama nalazi lampa.

Tada Hasan dovuče čarobnjaka na sredinu velike sale, probudi ga i reče: „Evo ti kazne za tvoju prevaru i izdajstvo! Dobićeš ono što si i zaslužio!” Isukavši mač, Hasan odrubi glavu čarobnjaku. Zatim naredi džinu da prenese zlatni zamak na njegovo ranije mesto, na pustaru u blizini reke, a nedaleko od dvorca. Hasan i princeza stadoše da žive u njemu srećni i zadovoljni.

KAMEN KOJI GORI

Nekada davno, živela na svetu jedna devojka po imenu Ružin Cvet.

Tako je jedanput Ružin Cvet brala po polju lale. Ide ona po polju i odjednom ugleda nepoznati predeo. Nasred polja šumica, a iza drveća se nazire zamak, okružen visokim zidom.

Ružin Cvet priđe bliže i vide gvozdenu kapiju zatvorenu, zardalu od vremena i obraslu puzavicama. Odmah se videlo da je već odavno niko nije otvarao.

Ružin Cvet pođe prema kapiji. Odjednom se puzavice rastaviše pred njom, a gvozdена kapija se otvori. Ružin Cvet proviri u dvorište. Zakorači unutra i ne uspe da napravi dva-tri koraka, kad se iza nje kapija s treskom zalupi.

Već se smrkavalo. Šta sad da radi? Ružin Cvet uđe u zamak. Pođe po zamku i čudi se: sobe jedna od druge lepše, gore sveće, a nigde ni žive duše.

Ružin Cvet priđe tada vratima poslednje sobe i pomisli: „Možda će se ovde ko naći?” Otvori vrata, kad u sobi, na mekom tepihu, leži mladić, junak neopisive lepote.

„On je, jamačno, gospodar ovoga zamka”, pomisli Ružin Cvet. Priđe ona mladiću, a ovaj leži nepokretan, izgleda kao da ne diše. A u noge mu iglice zabodene!

Ružin Cvet čučnu i stade da izvlači iglice iz mladićevih nogu. Čim izvuče jednu iglicu, odmah ranu namaza lekovitom mašću. Izvuče drugu iglicu i opet namaza.

Tako Ružin Cvet proveđe ceo dan i celu noć. Kada beše ostalo svega nekoliko iglica, Ružinom Cvetu počese se oči sklapati od umora.

U taj čas ona ču zvuk praporaca napolju. Ružin Cvet se pope na zid zamka i vide gde nedaleko od zamka prolazi jedan karavan.

— Ej, karavanbaši! — povika Ružin Cvet. — Ostavite koga da mi pomogne! Platiću vam koliko tražite.

Karavanbaši pristade, te joj ostavi jednu devojk. A to beše lukava i zla devojk koje se htjede i sam karavanbaši osloboditi.

Dovede Ružin Cvet lukavu devojk do mladića i reče:

— Izvlači ove iglice, a ja ću se za to vreme odmoriti.

Kada to reče, san je obrva i ona zaspa.

Kada lukava devojk izvuče i poslednju iglicu, mladić kihnu glasno, prenu se i podiže se na laktove. A devojk mu reče:

— Ja sam vas od smrti spasla!

— A ko je ono? — upita mladić, pokazujući na Ružin Cvet.

— To je moja sluškinja — odgovori lukava devojk.

Tada mladić ispriča kako su ga neprijatelji u snu zavezali, zaboli mu iglice u noge i pustili ga tako da umire.

Devojk ćušnu nogom Ružin Cvet i izdera se na nju :

— Ti ništa drugo ne znaš nego da spavaš. Diži se, lenjivice, uzmi nešto da radiš!

Ružin Cvet gorko zaplaka i ne usprotivi se.

Prolazilo je vreme i mladić se brzo oporavljao. A kada sasvim ozdravi, stade da se sprema u grad, te zapita lukavu devojk:

— Kakav poklon želiš da ti donesem?

Lukava devojk mu zatraži da joj donese najskupocenije svile, zlatno prstenje i skupocene ukrase.

— A šta ti želiš? — upita mladić Ružin Cvet.

— Meni donesite kamen koji gori — odgovori ona.

Kada je mladić došao u grad, stade tražiti od trgovaca kamen koji gori. A jedan trgovac mu reče:

— Taj kamen uzimaju samo oni koji su teško uvređeni. A zašto će on vama?

— Treba mi — kratko odgovori mladić.

Vrati se on u dvorac i predade kamen Ružinom Cvetu i reši da vidi šta će dalje biti.

A Ružin Cvet ode u sobu, stavi kamen ispred sebe, zaplaka i stade da priča šta je sve preživela.

Još od prvih reči Ružinog Cveta u kamenu se pojavi neka jarka svetlost. A kada ona stade da priča kako je sedela dan i noć i vadila iglice iz nogu mladićevih, i kako je od karavanbašija uzela kao pripomoć devojku, i kakvo poniženje je primorana sada da trpi, buknu plamen iz kamena i raspali se velika vatra.

Ružin Cvet htjede da se od jada i poniženja u vatru baci, ali tada utrča mladić u sobu i podiže je na ruke.

Odmah isteraše iz dvorca zlu i lukavu devojku, a oni se uzeše i u sreći dočekaše duboku starost.

MUKBIL BACAČ

Nekada davno Buharom je upravljao jedan surovi šah. Taj šah imadaše kćer. Devojci beše ime Mehri, što znači „plemenita”, a prozvaše je „Nigjar” — lepotica. I odista, ona bejaše tako lepa da sjaj njenog lica pomračivaše čak i mesečev sjaj.

I koliko god Mehri-Nigjar beše lepa, toliko isto beše snažna i smela. Ona nije volela da sedi u šahovskim odajama, već se često oblačila u muško odelo i odlazila na besnom konju u lov.

Jedanput tako, Mehri-Nigjar pođe sa osamsto odvažnih mladića-džigita u stepu.

A džigiti bejahu tako vešti bacanju lasa da bi, kada bi namerili kakvu zvezdu da uhvate, i kada bi bacili svoj laso — sigurno laso oko zvezde zategnuli. A i kada bi sama Mehri-Nigjar bacila strelu, svaki cilj bi pogodila, makar se on nalazio ispod samih nebesa.

Lovila tako Mehri-Nigjar, lovila, i nađe se jednog dana u blizini visokih planina.

U podnožju jedne planine pasao je jelen. Okrenu se Mehri svojim hrabrim lovcima i reče:

— Okružimo jelena, uhvatimo ga živog!

Osam stotina lovaca okružiše jelena. Sa svih strana, uz povike, poleteše lasa. Ali jelen bejaše tako hitar, te uspe da se izvuče i pobegne, skočivši pored same Mehri.

Rasrdi se devojka, ošinu konja i pojuri za jelenom.

Najednom iz žbunja iskoči tigar, strašno ričući. Konj Mehri-Nigjar odskoči u stranu, devojka se ne održa u sedlu i pade.

Divlja zver bi je svakako rastrgnula da joj u pomoć ne priskoči nekakav pastir koji se nađe tu u blizini. Pastir baci iz pračke kamen, i razmrskala glavu tigru.

Zver pade mrtva na zemlju dva koraka dalje od Mehri-Nigjar, ali je pastir ni ne pogleda. On pritrča da pomogne nepoznatom jahaču, pogleda, kad to devojka neopisive lepote leži, a preko lica joj se crne kose rasule. Pastir pomogne devojci da se dignu, a ona ne mogade ni reći izustiti, toliko beše zbunjena.

Pritrčase džigitilovci, zaustaviše se i začudiše: šta se desilo?

A Mehri-Nigjar uskoči u sedlo, skide prsten sa ruke, dade ga pastiru i, ošinuvši konja, odjaha.

Dok ona dođe do kuće, čujte nešto o pastiru.

Pastir je bio rodом iz jednog gorštačkog plemena. Ime mu beše Mukbil, što znači „srećan“, a prozvali su ga „Bacač“, jer je vrlo spretno bacao kamenje iz pračke.

Kada se rastao od Mehri, jedan Mukbil stade da čezne za njom, da jedva nekako dođe u svoje selo. A čim je stigao kući, razbole se.

Uznemiriše se ljudi sa planine. Oni su voleli pastira i poštovali ga, jer je Mukbil Bacač čuvao njihova stada i štitio ih od divljih zveri. Događalo se da Mukbil Bacač zveri, čim bi se pojavila kraj stada, svojom pračkom odmah glavu razmrskala. Divlje zveri su se plašile Mukbila Bacača.

Ljudi sa planine su svakog dana obilazili bolesnika, raspitujući se za njegovo zdravlje.

Tako se desi da dođe i nekakav starac mudrac. Sede on uz Mukbila, zagleda mu se u oči i reče:

— Sine moj, reci istinu, za čime ti čezneš?

Mukbil Bacač samo odmahnu rukom.

— Eh, oče, bolje ni ne pitajte!

A starac bejaše uporan:

— Sine, ti nam moraš otkriti tajnu srca svoga.

Reč po reč, ispriča Mukbil kako je spasao princezu sigurne smrti, kako mu je ona poklonila svoj prsten i kako ju je on zavoleo i voleće je do kraja svog života.

Starac poveri tajnu pastirovu svim ljudima sa planine.

— Mukbil Bacač je zavoleo šahovu kćer — reče on. — Moramo tražiti nekakav izlaz.

Ljudi sa planine sedošu u krug i dadoše se u misli.

Jedni su govorili:

— Ni za šta na svetu šah neće dati svoju kćer za pastira.

Drugi ne mišljahu tako:

— Da pokušamo, da pošaljemo ljude; ako da — dobro, ako ne da — sakupićemo se pa ćemo porazmisliti.

Na kraju tako i odlučiše: poslaše šahu prosce, a za najstarijeg među njima odrediše mudrog starca.

I tako prosci dodoše u dvorac.

Šah spazi izaslanike sa planine te ih upita:

— Ko ste vi? Kakvu žalbu imate?

— Gospodaru, — reče mu mudri starac — došli smo k vama s pokornom molbom. — I ispriča sve kako je i bilo.

Šah se razgnevi.

— Ej, prostaci! — povika on. — Kako ste se usudili meni prosce da pošaljete? Ili me možda sebi ravnim smatrate? — I naredi da se prosci bace u tamnicu.

Zatim dozva hiljadu dželata.

— Idite u planine — reče. — Možete opljačkati svu stoku i sve blago ljudi sa planina, samo mi uhvatite Mukbila!

Kao čopor gladnih vukova jurnuše carski dželati u planine, stadoše ljude ubijati, pljačkati njihovu stoku i imovinu.

Otac Mukbila Bacača ispriča sinu nesreću koja je zadesila narod. Mukbil odmah skoči sa postelje, zaboravi čak i na svoju bolest.

— To je narod zbog mene zapao u nevolju — reče on.

Zgrabi pračku i pođe na carske dželate.

Skoro sve dželate on poubija, tek nekolicina uspe da pobegne. Oni koji ostaše živi, dadoše šahu i rekoše:

— O, gospodaru! Mukbil je opasan čovek. Ne pušta čak ni da mu se približimo, a kada nategne svoju pračku — ne uspe čovek ni „a” da kaže, od prvog kamena pada pogođen.

Šah se još više razgnevi. Sakupi on još jednu hiljadu dželata i sam krenu u pohod na njihovom čelu.

Mukbil Bacač dočeka šaha u uzanom klancu, nategnu svoju pračku — odmah dželat pade.

Vide šah da od njegova pohoda ništa neće biti, posla Mukbilu čoveka i reče:

— Reci mu da pristajem da mu dam svoju kćer, samo imam jedan uslov: da mi Mukbil Bacač dovede na svaku ruku po četiri tigra, znači, ukupno osam tigrova.

Kada je saznao za šahovu želju, Mukbil Bacač pristade i reče:

— Ispuniću uslov, samo neka pre toga šah oslobodi naše izaslanike, koji nevini čame u tamnici.

Šah se vrati u grad i oslobodi prosce. A Mukbil Bacač pođe da traži tigrove.

Na jednom mestu, u gustom šipražju, spavao je tigar. Mukbil Bacač primeti tigra, prikrade se i ščepa ga za grlo.

Tigar pokuša da se bori, ali mu pastir još jače steže grlo, podiže ga iznad glave, kao malu mačku, i tresnu ga o zemlju. I dok zver još nije došla k sebi, proturi mu kroz nos alku i priveza ga debelim lancem za drvo.

Tako je Mukbil Bacač lutao planinom dok nije uhvatio osam tigrova. Dobro ih je dresirao, tako da su zveri savijali vratove do same zemlje, kao volovi u jarmu. Sedmoga dana Mukbil pođe šahu, vodeći u svakoj ruci po četiri tigra.

Kada se pronese glas da Mukbil Bacač vodi osam tigrova, u gradu nastade metež: ljudi se posakrivaše u kuće, a mnogi i pobegoše.

Šah saznade od svojih pratilaca šta se desilo, te se namršti. „Mislio sam da će pastir poginuti, loveći tigrove, a ono ispade drukčije!” pomisli on, i pođe sa odredom dželata u susret Mukbilu Bacaču.

— Hvala ti, sine moj, hvala! — reče on. — Samo, zveri nemoj voditi u grad, mogu se otrgnuti i nekoga zaklati. Odvedi ih u planine, i pusti ih, ako ti je volja, ili im oderi kože, ako želiš. A zatim, vidim da svoju reč držiš, imam još jedan zadatak za tebe. Drugi zadatak se sastoji u ovome: treba da mi doneseš glavu junaka Hatama iz grada Taj. Hatam ima dobrog konja, pa ćeš mi i njega dovesti. Ako i drugi zadatak izvršiš, dobićeš moju kćer za ženu.

Mukbilu Bacaču se nije dopalo što šah nije održao svoju reč, ali pomisli: „Jamačno je taj Hatam nekakav razbojnik, jer zašto bi šah inače tražio njegovu glavu. Kada je već tako, neću da se protivim, izvršiću drugi zadatak koji mi šah postavlja i tako ću jedno dobro delo učiniti — izbaviću ljude od pljačkaša.”

Vrati se Mukbil Bacač kući, oprostí se sa ljudima iz planine i krenu na dalek put. Išao je dugo, i tek kada prođe četiri meseca, stiže on do grada Taj.

Beše se već spuštao suton. Tek što pomisli gde bi prenoćio, Mukbil Bacač ugleda kako nekakav čovek od četrdesetak godina, skromno obučen, pere u velikom kanalu svoga konja.

— Je li Hatam u gradu ili u bekstvu? — upita ga Mukbil.

— Hatam je u gradu — odgovori čovek. — Vi ste, izgleda, putnik, prenoćite kod mene, pa ćemo sutra poći Hatamu.

Mukbil Bacač pristade.

Čovek lepo primi Mukbila, bogato ga posluži i tek tada ga upita:

— A kakva posla imate vi sa Hatamom?

— Nužno mi je potreban, — odgovori Mukbil Bacač. — Zna li vi kakav je to čovek?

— Da, — odgovori domaćin — poznajem ja Hatama. On je vladar naše zemlje. Samo on ne sedi kao ostali šahovi, na visokom prestolu, već živi među svojim narodom kao običan čovek — reče on i ponovo se okrenu Mukbilu. — Zaista, šta imate vi sa Hatamom?

Mukbil se zbuni. „Kako to?” pomisli Mukbil. „Hatam, očividno, nimalo ne liči na razbojnika. Kada on živi među narodom i ponaša se kao običan čovek, nikakvo zlo ne može nanositi ljudima.”

— Ne znam šta da vam kažem — odgovori on domaćinu. — Trebalo bi da mu ja odrubim glavu.

Domaćin se začudi:

— A šta vam je rdavo učinio Hatam?

— Hatam mi ništa rdavo nije učinio, — odgovori mu Mukbil Bacač i ispriča zašto on traži Hatama.

— E pa lepo, — reče mu domaćin — danas se odmarajte, a sutra ću vas ja povesti Hatamu.

Kada svanu, Mukbil reče:

— Hoćete li mi pokazati Hatamovu kuću.

A domaćin mu odgovori:

— Vi se nalazite u Hatamovoj kući, pošto sam ja Hatam. Konja, koga vam je šah naredio da dovedete, juče sam zaklao da bi vas ugostio, jer se u mojoj kući ne nađe nikakve hrane. Vi želite da postignete svoju sreću, a ja sam se zakleo: ako za čovekovu sreću bude jednog dana potrebna i moja glava, neću za njom zažaliti. Evo je! — i domaćin prikloni glavu pred Mukbilom.

Zaprepašćen takvom velikodušnošću Hatamovom, Mukbil Bacač stade da plače.

— Ne, — reče on — ja vam neću odrubiti glavu. Za život takvog čoveka kao što ste vi vredi žrtvovati i svoju sreću.

Hatam imadaše već odraslog sina. On pogleda oca pa reče:

— Gost je pravilno prosudio. Osim toga, šah može da i ovoga puta ne održi svoju reč i da izmisli treći zadatak. Ako želite da pomognete gostu, pođite zajedno sa njim šahu i tamo ćete već nešto smisliti.

Hatam se složi. I tog istog dana krenu on sa Mukbilom Bzračem na put. Dođoše oni u Buharu i javiše se šahu.

Šah vide Mukbila i upita ga:

— Pa, kako je? Jesi li doneo Hatamovu glavu i konja njegovog?

— Hatam je veoma darežljiv i plemenit čovek — odgovori Mukbil Bacač. — Dok sam bio gost njegov, on je svoga konja zaklao da bi mene, putnika, nahranio. A kada je saznao zbog čega sam ja došao, sam je podmetnuo glavu pod mač, ali ja nisam hteo da mu glavu odsečem, već sam doveo njega samog.

Šah preblede i bes ga obuze.

— Gde je Hatam? — povika on.

Hatam se pokloni i reče:

— Ja sam Hatam.

Šah podskoči na prestolu, okrenu se Mukbilu i opet povika na njega:

— Ja sam naredio da mi doneseš Hatamovu glavu, a ti si ga živog doveo!

Hatam koraknu napred i reče:

— Kod kuće sam davao gostu svoju glavu, ali je on to odbio. I, eto, došao sam lično. Ako ti je potrebna moja glava, naredi da je odseku, samo zadovolji želju ovoga mladića.

Šah dozva dželata, naredi mu da odvede Hatama i da mu odseče glavu. Ali, čim dželat uhvati za ruku Hatama, Mukbil Bacač ga tako lupi po obrazu da mu se svo lice iskrivi.

Zatim se Mukbil okrenu šahu i reče:

— Zar možete da ubijete ovako plemenitog čoveka! Ako baš želite da nekog ubijete, evo, ubijte mene!

— U redu — povika šah. — Ej, dželatu, ubij Mukbila!

Odjednom iz unutrašnjih odaja istrča Mehri-Nigjar i baci se oko vrata Mukbilu.

A šah u gnevu povika:

— Ubij i nju!

Tada Hatam ponovo istupi napred, pride prestolu i reče:

— Ti si od zlobe razum izgubio! —i tako udari šaha da ovaj pade sa prestola.

Narod sa radošću izabra Mukbila za svog vladara.

Hatam priredi gozbu i priredi veselu svadbu Mukbilu i Mehri-Nigjar.

Tako Mukbil Bacač i Mehri-Nigjar ostvariše svoju želju.

UM I ZLATO

U staroj Buhari živeo je jedan veoma siromašan čovek. Išao je on po ulicama i prodavao vodu. Ljudi su ga nazivali Maškob, što znači vodonoša.

Jedanput je tako Maškob išao uzanim, prašnjavim ulicama i vikao: „Prodajem vodu, hladnu vodu! Kome treba hladna voda?” Njemu u susret išao je jedan putnik kome sve odelo beše prašnjavao.

— Evo vode! Kupi vode i napij se! — povika Maškob. — Utoli žeđ.

— Mnogo sam ja po svetu lutao. Ceo moj život nije ništa drugo do skitanje. Mnogo sam žedan, ali nemam ni prebijene pare, da bih ti platio vodu.

Maškob se sažali na putnika i dade mu da se napije i još ga pozva k sebi da prenoći.

— Dobar si ti čovek — reče putnik Maškobu. — Sažalio si se na mene. Zbog tvog gostoprimstva otkriću ti tajnu pripremanja jednog čudotvornog leka. Ako ga bolesnik uzme, ma od kakve bolesti bolovao, odmah će ozdraviti. A da ne bi zaboravio kako se spravljaју lekovi, daću ti svoju knjigu recepata. Radi sve onako kao što ovde piše, ali dobro upamti, nemoj nikada od takvih siromaha kao što si ti uzimati novac za lečenje.

Maškob uze knjigu, pokloni se putniku do zemlje i upita:

— Reci mi kako ti je ime?

— Ime mi je Abu Ali Ibn-Sina.

Maškob htjede da zahvali putniku, ali nikoga ne vide pored sebe. Ču kako lupnu kapijica u dvorištu, i sve se utiša.

Maškob sve učini onako kao što je bilo u knjizi napisano i stade da leči ljude. Narod nagrnu Maškobu. Od siromaha on novac nije uzimao, već

samo od bogatih i uticajnih ljudi. Kao što reče stranac Abu Ali Ibn-Sina, sreća uđe ne samo u Maškov dom već i u domove mnogih stanovnika plemenite Buhare. Narod je slavio Maškoba. „Naš mudri lekar” — s poštovanjem su svi govorili o njemu.

Maškov stade lepo da živi. Podiže sebi kuću, osnova porodicu, svakog dana je jeo pilav s prepelicama.

Sve bi bilo dobro da ne beše puste zavisti. Uvukla se ona Maškobu u srce, te on stalno mišljaše: „Zašto ja mnogima ne uzimam novac, već besplatno delim siromasima lekove? Šta se to mene tiče je li čovek siromah ili bogat? Još odavno sam mogao da pretekнем u raskošnom životu sve velikaše i bogataše Buhare!”

I zaboravi Maškov na savet Abu Ali Ibn-Sina. I jednoga dana, kada mu dođe po lek za svoje bolesno dete onakav isti maškov kakav je on i sam ranije bio, Maškov mu zatraži:

— Plati!

— Nemam ni groša — zaplaka maškov.

— Odlazi! — povika lekar Maškov.

I tada shvati da je zaboravio kako se pravi lek. Uzalud je tražio knjigu Abu Ali Ibn-Sina sa receptima, ona bejaše iščezla. Maškov se trudio ne bi li se setio od čega se pravi čudotvorni lek, šta je sve tu išlo, ali bejaše sve zaboravio.

Ubrzo on potroši sve svoje bogatstvo, izgubi kuću i imovinu.

Ponovo stade Maškov da ide ulicama grada i da viče: „Prodajem vodu, hladnu vodu! Kome treba hladna voda!”

Ali kad god bi sipao vodu u čašu, Maškov bi rekao:

— Neka je proklet putnik po imenu Abu Ali Ibn-Sina!

Od pakosti je Maškov omršao i ostario. Ličio je na vranu koja grakće kada je gladna i kada joj je hladno.

Dok je tako jedanput Maškov, po svom običaju, išao prašnjavim ulicama grada i vikao, srete čoveka koji je jahao na kamili:

— Ej, Maškobe! — povika čovek na kamili. — Ja sam putnik i nemam kod koga da odsednem. Pusti me da kod tebe prenoćim.

Maškobu ne beše pravo da pušta nepoznatog čoveka, ali ne mogade da ne pruži gostoprimstvo.

— Dobro — nerado pristade Maškob i odvede putnika u svoju kuću.

— Ti si dobar čovek — reče putnik Maškobu narednog jutra. — Tvoje gostoprimstvo zaslužuje da bude nagrađeno. Treba da znaš da sam ja veliki kemičar. Iz zahvalnosti prema tebi reći ću ti kako se pravi zlato. Ali dobro upamti: nemoj to Kriti od naroda. Kada svi ljudi budu saznali od čega se može praviti zlato, razdora na zemlji više neće biti, nestaće zavisti. U svačiju kuću će ući mir i blagostanje. Snaga zlata se i sastoji u tome, pa ono treba da pripadne narodu. A da ne bi zaboravio kako se dobija zlato, ja ću ti ostaviti svoju knjigu o tajnama hemije.

Preko noći Maškob i stranac načiniše grumen zlata.

Maškob je zanemio u čudu. Čak se nije ni digao da isprati gosta, kada ovaj htede da pođe.

„Ako se sazna za moje zlato, ukrašće mi”, mišljaše Maškob i samo što ne izgubi razum od pohlepe.

— Postaću bogat — zaključí on. — Svi će se preda mnom klanjati. Nikome neću reći kako se može dobiti zlato.

I on tako ponovo kupi sebi kuću, zastre je ćilimima, ukrasi skupocenim predmetima i stade da živi u izobilju i raskoši.

I Maškob sasvim zaboravi šta mu je govorio putnik: „Snaga zlata je u narodu.”

Kada posle godinu dana Maškobu ne ostade ni zrnice od onog grumena zlata, stade on da traži putnikovu knjigu. Nađe je, ali se ona bejaše pretvorila u kamen.

— Avaj meni jadnome, propao sam, propao! — povika Maškob.

I ponovo počeo da ide ulicama i da prodaje vodu.

Tako još jedanput srete on istog putnika. Ovoga puta putnik je jahao na konju.

— Ej, Maškobe — povika putnik. — Zar me ne poznaješ? Nas dvojica smo se dva puta sretali. Ja sam Abu Ali Ibn-Sina. Naučio sam te kako da praviš lekove. Ali tebe beše obuzela pohlepa pa nisi ispunio moj uslov, i počeo si prodavati lekove siromasima. Ja sam učinio da zaboraviš recept. Mislio sam da ćeš se popraviti, i ispričao sam ti kako se pravi zlato. Ali ti me nisi poslušao. Ponovo si pustio na volju svojoj pohlepi i bio si kažnjen. Trideset i tri godine ja sam pisao svoju knjigu, i pisao sam je za narod. A ti si hteo da spoznaš njene tajne i da ih zadržiš samo za sebe. Zato se moja

knjiga i pretvorila u kamen. Samo čovek koji je spreman da svoj život da za narod, može topline svoje duše da razmekša kamen i da pocrpi svu mudrost iz knjiga. Znanje se za zlato ne može kupiti.

Tek tada Maškob poznade u putniku Abu Ali Ibn-Sinu, i s gorčinom uzviknu:

— O, premudri, bio sam slep, oprosti mi!

Ali Abu Ali Ibn-Sina samo klimnu glavom i, ponovivši još jedanput „Snaga zlata je u narodu”, ode.

GLUPI ŠAH

Beše to davno. Jednom siromašku sruši se njegova oronula kućica i on reši da podigne novu.

Kuća je bila već skoro gotova, trebalo je samo još krov da napravi, ali siromahu ponestade para. Tada on reče majstorima da pokriju kuću asurama, da preko njih naspu zemlje i da odu.

— Krov ću sam napraviti, kada budem mogao — reče on.

I useli se siromašak u svoju nedovršenu kuću.

U blizini njegovoj živeo je jedan lopov. Kada on vide novu kuću, pomisli: „Ovaj siromašak se sigurno obogatio, čim je sebi novu kuću podigao. Ovde bi se sigurno moglo nešto ušićariti!”

Lopov se noću pope na krov i zakorači. Ali čim učini prvi korak, asure ne izdržaše — i lopov propade u kuću. Pade pravo na siromaška, koji je baš tada spavao.

Probudi se siromašak, polete da uhvati lopova, ali, kako bejaše mrak, lopov uspe da pobegne.

Rasrdi se lopov na siromaška i sutradan pođe šahu da se požali na njega.

— Ko si ti? Kakvu žalbu imaš? — upita ga šah.

— O, mudri šahu gospodaru! Hteo sam jednu kuću da pokradem i popeh se na krov, a kad tamo umesto krova — asure. Pao sam, te umalo nogu ne slomih. Molim vas da kaznite gazdu te kuće.

Pozva šah siromaška — vlasnika kućice.

— Je li istina da je jedan čovek noću propao kroz= tvoj krov? — upita ga on.

— Istina je, gospodaru — odgovori siromašak. — Sreća što je na mene pao, inače bi nogu slomio.

— Kada je istina, obesite vlasnika kuće! — naredi šah dželatima.

Siromašak stade da moli:

— O, šahu, zašto mene da vešaš, treba lopova da obesiš.

— Ćuti! Kako se usuđuješ ti mene da učiš?!

Vide siromašak da će biti zlo i da nema pravičnosti u šaha.

— O, šahu gospodaru, zar sam ja kriv? — reče siromašak. — Krov je pokrivaov krovar, te je on rđavo uradio. Stavio je rđave asure.

— Tad oslobodite njega, a dovedite krovara i obesite ga — reče šah.

Dželati uhvatiše krovara i povedoše ga ka vešalima.

— Ja imam jednu molbu šahu! — stade da mola majstor.

— Šta hoćeš, govori! — naredi šah.

— O, šahu, ja uopšte nisam kriv. Kriv je majstor koji je radio asure. On ih je ispleo tanko i retko. Da suasure bile jake i čvrste, one se ne bi poderale kada je čovek stao na njih.

Šah otpusti krovara i naredi da se pronade i dovede majstor koji je pleo asure.

— Jesi li ti ispleo asure? — upita šah.

— Jesam — odgovori zanatlija.

— Obesite ga! — povika šah. — Sve zlo je došlo zbog njegovih asura.

— O, šahu, imam samo nešto da vam kažem — reče zanatlija. — Ja sam oduvek pleo veoma jake asure, alk nedavno je moj sused počeo da gaji golubove. Kada je on pustio svoje golubove i kada su oni leteli po nebu,, ja sam se u njih zagledao. Tako je i rad krenuo rđavo,, i ja sam ispleo retke, slabe asure. Kriv je odgajivač golubova.

Šah otpusti zanatliju, dozva odgajivača golubova i naredi da ga obese.

— O, šahu gospodaru! Moja strast je da puštam golubove i da uživam u njihovom letu. To nije veliki greh. Ko će imati koristi ako vi mene budete ubili? Zašto da ubijate jednog bednog čoveka, bolje bi bilo da naredite da se ubije taj lopov. Narod bi mirnije živeo — reče odgajivač golubova.

— Istina je! — složi se šah. — Za sve je kriv lopov. Nađite lopova i obesite ga! — naredi on.

Dželati pronađoše lopova i povedoše ga vešalima. Ali vešala behu niska, a lopov visok, i koliko god su se dželati trudili da obese lopova, njegove noge bi se svaki put doticale zemlje. Dželati pođoše šahu i izvestiše ga.

— O, gospodaru sveta, lopov je odviše visok, noge mu uvek dotiču zemlju, ne možemo ga nikako obesiti. Šta da radimo?

Šah se uzbuni.

— I sa ovakvim sitnicama vi dolazite k meni? Ako je lopov suviše visok, zar ne možete da odete na raskrsnicu i da nađete čoveka malo nižeg rasta? Zar se ne može umesto dugajlije obesiti neki manji čovek? Zar ni to ne možete da smislite?

Izidoše dželati na ulicu i spaziše jednog omanjeg čoveka koji je na leđima nosio džak brašna.

— Eh, ovaj je baš onakav kakvog je rekao šah da potražimo — zaključiš dželati. — Naređenje šahovo mora biti izvršeno.

Oni dograbiše tog čoveka i povedoše ga vešalima.

Ovaj stade da moli:

— Šta sam skrivio? Zbog čega hoćete da me obesite?

U taj čas dođe šah do vešala kako bi uživao u prizoru vešanja.

— Imam jednu molbu da iznesem šahu! — povika onaj mali čovek.

— Govori! Kakvu molbu? — reče šah.

— O, šahu gospodaru! Ja sam siromah čovek. Skupljam po planini suvo granje da bih ga prodavao u gradu, i uz to vučem štošta ljudima i od toga prehranjujem i sebe i porodicu. Kakva je moja krivica? Zašto ste naredili da me obese?

— Budalo! — naruga mu se šah. — Otkud ja znam jesi li ti kriv ili ne? Treba obesiti jednog čoveka. Hteo sam da obesim lopova, ali on je suviše visok, noge mu uvek dotiču zemlju pod vešalima. A ti si rastom baš kao poručen.

— Šahu gospodaru! — stade da preklinje nesrećnik. — Kriv je lopov dugajlija, a vi kažnjavate smrću nevinog siromaha, zato što je malog rasta. Gde je tu pravičnost? Ako je lopov odviše visok, naredite da se ispod vešala iskopa rupa.

Mislio šah, mislio, pa rekao:

— Tačno! Ispravno je rekao. Pustite ga. Obesite lopova. A ispod njegovih nogu iskopajte rupu.

— Brže, brže! Inače će biti kasno. Odmah me obesite! — požurivaše ih lopov.

— Zašto ti se toliko žuri da umreš? — začudi se šah.

— Šahu gospodaru! U raju je maločas umro šah. Pred smrt je rajski šah rekao: „Ko prvi umre i dođe u raj, toga izaberite za šaha.” Eto zbog čega ja žurim. Ako me odmah obesite, ja ću tamo otići i postati šah, dok mi niko nije zauzeo mesto. Vešajte me što pre! — opet povika lopov.

Šahu beše krivo. Nije šala postati šah raja! „Hajd’ da ja postanem na onome svetu šah!” pomisli <čn, i naredi dželatima:

— Pustite lopova i obesite mene!

Šahovo naređenje mora biti izvršeno. Dželati oslobodiše lopova i umesto njega obesiše glupog šaha.

Tako se to i svrši.

MULA TAPAK

Priča se da je nekada živeo jedan starac sa svojom staricom. Bili su veoma siromašni. Dogodi se tako jedanput da ostadoše u kući bez ijednog komada hleba. Pošto su tri dana gladovali, starica ne otrpe, već ode susedima i najede se. Tada se ona seti muža i sakri ispod miške jednu lepinjicu za njega.

Kada se vrati kući, starica reče:

— Uzmi i jedi, ali šta ćemo da radimo? Ti ne radiš, a ni ja ne radim. Tako možemo od gladi i umreti.

Dugo je starica mislila i najzad je smislila:

— Iako si ti nepismen, ja ću načiniti od tebe domulu — reče ona starcu.
— Molitvom ćeš lečiti bolesne i gataćeš. Staviceš na glavu čalmu, u ruke ćeš uzeti brojanice i sešćeš na ćilim. Tvoje je da samo sediš, prebiraš brojanice i mrmljaš molitve.

Njihovoj susetki razbole se dete i ona ga, uzevši ga na ruke, donese starcu i starici. Vide ona gde u uglu sobe na ćilimu sedi starac sused, s belom čalmom na glavi, brojanicama u rukama i nešto značajno šapuće. Žena se začudi i, zaklonivši lice kaputom, zapita staricu:

— Shsetko, zar je vaš muž domula?

— Ah, zar vi to niste znali? — odgovori starčeva žena. — Pa moj muž je jedan od najuvaženijih domula. Ali niko nije znao za njegove sposobnosti.

— Tada ga zamolite, — reče susetka — možda će on izlečiti moje dete?

Novopečeni domula se nije dugo mislio, nego uze dete u ruke i očita molitvu. Desi se da dete odmah prestade da plače. Njegova majka se veoma obradova, dade domuli neku sitnicu i ode.

Iznenadna vest o tome da starac leži bolesne prone se kroz čitavo naselje. Od toga dana on i njegova starica zaboraviše na bedu. Njegovi sugrađani ga prozvaše „Mula Tapak”, što znači snalažljivi mula.

Tih dana padišah izgubi svoj omiljeni prsten. Dugo su ga svi tražili, ali ga ne nađoše. Razgnevi se padišah i naredi glavnom veziru Vajdžanu:

— Moraš mi naći moj prsten kako god znaš, inače te smrt neće mimoići.

Uplašen, vezir pozva sve one koji su u gradu nosili zvanje domule, ispriča im šta se dogodilo i zatraži da oni nađu izgubljenju stvar.

Ali niko od njih ne mogade naći prsten, iz prostog razloga, što je prsten ukrao lično vezir Vajdžan.

Tada padišah upita:

— Nema li u gradu još koji domula?

Vezir se podiže i reče:

— Osim domule po imenu Mula Tapak, ovde su svi ostali.

Kada to ču padišah, naredi da se pozove domula Mula Tapak.

Kada dovedoše starca, padišah mu reče:

— Izgubio sam prsten. Ako ga ne nađeš, narediću da ti se odrubi glava! Dajem ti tri dana roka.

Uplaši se starac, ali vide — nema se kud, i zamoli padišaha:

— Naredi da me odvedu u zasebnu sobu i da unutra nikoga ne puštaju.

Dva dana je starac proveo u toj sobi i trećega dana dođe do zaključka da ga sramna smrt neće mimoići.

Zaječa i poče da se bije u prsa, govoreći: „Vaj, džan! Avaj, dušo moja! Sada si dolijao!”

A vezir se stalno šetkao pored te sobe i prisluškivao. Čuvši da se starac bije u prsa, govoreći: „Vaj, džan, vaj, džan, sada si dolijao!” — vezir se užasnu i pomisli: „On Je pogodio da je moje ime Vajdžan i da je prsten kod mene. Ako nekako ne udesim sa tim domulom, neće mi se dobro pisati!”

Vezir brzo uđe kod domule, sve mu detaljno ispriča o nestanku prstena i, pokazavši mu ga, upita:

— A šta ćemo sad da radimo?

Starac se od radosti zbuni, ali, malo razmislivši, upita ga:

— Ima li padišah kokoške?

— Kokošaka ima mnogo, ali šta će nam one? — odgovori mu u čudu vezir.

— Donesite mi jednu obeleženu kokošku, a sve ostalo ja ću sam urediti.

Vezir mu donese jednu obeleženu kokošku. Starac stavi prsten u komadić hleba i baci ga kokoški. Ona ga proguta. Tada starac naredi veziru da odnese kokošku u kokošarnik.

Sutradan padišah pozva starca i upita ga za odgovor.

— Prsten je u guši jedne od vaših kokoški — reče starac. — Neka ih donesu i pokažu mi ih.

Stadoše mu pokazivati kokoške. Kada dođe red na obeleženu kokošku, starac naredi da se uhvati i da joj se glava odseče. Kad joj otvoriše gušu, ugledaše u njoj prsten.

Padišah se veoma obradova i, bogato nagradivši starca, pusti ga kući.

Tako se domula Mula Tapak sa svojom veštom ženom obogati i stadoše oni da žive srećno i veselo.

ZLATNA LUBENICA

Živeo jednom neki siromah. Imao je on komadić zemlje, na kome je radio i dan i noć.

Kada stiže proleće, siromah stade da ore zemlju. Jednog dana ugleda on rodu gde leti nebom.

Roda dolete do uzorane njive, stade se spuštati, i odjednom pade na zemlju kao kamen.

Pitrča siromašak i vide da je rodi jedno krilo slomljeno. Uze on rodu i brzo je odnese kući.

Kod kuće je siromah pregledao rodino slomljeno krilo i stao da ga leči.

Dugo je siromah negovao bolesnu rodu. Najzad se roda oporavi i odlete.

Pošto završi oranje, siromah stade da zasejava njivu.

Odjednom dolete ona ista roda i baci na zemlju tri semena od lubenice.

Siromah ih zasadi u zemlju.

Posle nekoliko dana iznikoše lubenice. Siromah se trudio, ne štedeći snagu. Na vreme je plevio, okopavao, zalivao. I tako dođe vreme da se skuplja letina. I lubenice pristigoše.

Siromah otkide tri komada i na jedvite jade ih dovuče kući.

Lubenice bejahu ogromne i teške.

Siromah pozva u goste svoje rođake i prijatelje.

Uze on lubenicu, htede da je raseče, ali nikako ne mogade probiti koru nožem. Pokuša da raseče drugu lubenicu, kad i u nju ne ide nož. I sa trećom se isto to desi.

Najzad siromah uze veliki nož, udari iz sve snage, lubenica pade i raspuknu se, kad u njoj umesto crvenog srca — zlatni novac. I u ostalim dvema takođe bejaše zlato.

Obradova se siromah, istrese zlato i razdeli ga svojim gostima. I gosti se obradovaše i razidoše se kućama.

Na svakoj vreži izraste po deset lubenica. Siromah pokupi ostale lubenice, i stade da živi u izobilju.

U njegovom susedstvu živeo je jedan bogataš. Dođe on siromahu i upita ga:

— Od čega si se tako obogatio? Šta si učinio za to?

Siromah mu sve otvoreno ispriča kako je bilo.

„Eh, kada bih ja imao toliko zlata!” pomisli bogataš, i pođe u polje. Tamo vide on rodu. Bogataš joj se tiho prikrade i, sačekavši pogodan trenutak, udari rodu štapom po nozi.

Uhvati on pticu, odnese je kući, priveza joj uz nogu daščicu i stade je lečiti.

Posle nekoliko dana roda poče da leti i tako odlete.

Bogataš iziđe u polje i stade čekati rodu.

Jednoga dana roda prelete tuda i baci bogatašu dva semena.

Seme se primi. Raširiše se po zemlji zelene vreže, procvetaše, a zatim se i lubenice pojaviše.

Kada stigoše lubenice, domaćin pozva u goste sve svoje rođake.

Tek što bogataš udari nožem lubenicu, ona se raspuče i iz nje izleteše osice, velike kao orasi. Počeše da ujedaju bogataša i njegove rođake. Svima se obrazi naduše, usne otekoše i oči zatvoriše.

VETAR I SAN

Strašan je i moćan Vetar. Tih i slab je San.

Jedanput se Vetar i San susretoše.

Vetar je voleo da se hvali, te reče Snu:

— Ej, Snu, otvori svoje sanjive oči i pogledaj me. Nema nikoga jačeg od mene. Ja zasipam peskom naelja, isušujem reke, stoletno drveće iz korena čupam.

A San mu lenjo odgovori:

— Ne galami! Ne hvali se! Ja sam jači od tebe.

Dugo su se tako prepirali. Naposletku dojadi Snu ova prepirka, te reče Vetru:

— Što se hvališ? Zašto da se uzalud prepiremo. Daj bolje da okušamo svoju snagu. Pazi, putem ide jedan dečak i jede lepinjicu. Hajde da svaki od nas pokuša da mu istrgne lepinjicu iz ruke. Tako ćemo proveriti ko je od nas jači.

Vetar stade da proverava svoju snagu. Baci se on na dečaka, stade da fijuče, zviždi, da baca dečaka s jedne strane na drugu. Ali se dečak ne uplaši i ne ispusti lepinjicu iz ruku.

Tako ostavi Vetar dečaka, ne postigavši ništa.

Dođe red na San da pokaže svoju snagu. On se tiho prikrade dečaku, pomilova ga po glavi i dade mu komadić šećera, a Vetar se samo osmehnu, misleći: „Kada mi dečak nije dao lepinjicu iz ruku, šećer će još manje.”

Stade dečak da sisa komadić šećera, slatko zevnu i zaspao. Ruke opusti, prste rastvori i ispusti hleb i komadić šećera na zemlju.

— Pa ko je od nas jači? — upita Vetra San.

Pognu glavu silni Vetar i reče:

— Prijatelju moj, vidim da si ti jači.

Stade da zviždi, fijuče i odjuri dalje.

Tako slabi San pobedi moćnog Vetra.

ZMIJA IMA ŽALAC ZATO DA MOŽE DA UJEDA

Neki pastir pohita da odvede svoje ovce na sigurno mesto kada vide da je izbio požar u stepi. Odjednom začu neko glasno šištanje koje dopiraše iz vatre i dima. Priđe bliže i spazi kako se u plamenu izvija i savija velika zmija. Pastir se sažali na nju, priveza za svoj dugački štap torbicu i pruži je zmiji. Zmija se tako uvuče u torbicu. Tada je pastir privuče k sebi i istrese iz nje zmiju. Tog istog trena zmija mu se omota oko noge. On se začudi te je upita:

— Šta misliš da činiš?

— Uješću te — odgovori zmija.

Pastir se začudi.

— Spasao sam te smrti. Zar odista hoćeš da ujedeš čoveka koji ti je dobro učinio?

— Ništa ja ne znam. Takva je moja priroda, ja nisam za drugo sposobna do da ujedam, da otrov sipam — odgovori zmija.

— Ah, meni nesrećniku, — povika pastir — ali pričekaj malo. Da prvo upitamo nekog čime se odgovara na dobro — dobrim ili zlim. Kako nam odgovore, tako ti i postupi.

Krenu pastir po stepi, noseći zmiju omotanu oko noge.

Uz put sretoše mršavu kravu.

— Ej, kravo! — pozva je pastir — kako se na dobro • odgovara: dobrim ili zlim?

Krava, razmislivši malo, odgovori:

— Naravno da se dobro vraća zlim. Dok sam bila mlada i zdrava, muzli su me tri puta dnevno. Gazde su me volele i negovale. Sada sam ostarela i ne dajem više mleka. I sutra me, eto, teraju na pijacu da me prodadu mesaru. Zar je to dobro za dobro?

— Vidiš li, pastiru, istinu sam ja govorila! — prošišta zmija. — Jesi li se spremio da umreš?

Pastir je stade moliti:

— Pričekaj, upitaćemo još koga, a onda me možeš ujesti.

Kraj samoga puta stajala je jedna jabuka. Bila je stara, oguljene kore, polomljenih grana. Zemlja oko njenog stabla bila je puna kamenja.

Pastir upita jabuku:

— Ej, jabuko, reci nam: kako se dobro vraća: dobrim ili zlim?

— Eh, prijatelji moji, na dobro se odgovara zlim, naravno — reče jabuka. — Dok sam bila mlada, davala sam mnogo ploda. Ali prolaznici su me gađali kamenicama, deca su se verala na mene i grane mi lomila. Vidite šta se od mene načinilo. Uskoro će me saseći za drva. Zar je to dobro za dobro?

— Čuješ li, pastiru, sada ću te ujesti, pripremi se da umreš! — prosikta zmija.

— Pričekaj, zmijo, — zamoli pastir — upitaćemo i treći put nekoga.

Sretoše lisicu.

— Ej, lisice, — pozva je pastir — pričekaj, hoćemo da ti postavimo jedno pitanje.

Zaustavi se lisica, vide gde se zmija obavila oko čovekove noge i tek što ga nije ujela.

— Šta je to? — upita lisica.

Pastir joj reče:

— Ej, lisice, ja sam ovu zmiju spasao smrti, a ona se sada sprema da me ujede. Zar je to pravda?

— Kako si je spasao smrti? — začudi se lisica.

— Video sam u vatri zmiju i sažalio se na nju. Privezao sam za kraj štapa torbicu, evo ovu, i pružio zmiji. Ona se uvukla u torbicu, ja sam je povukao natrag, te tako spasao zmiju iz vatre — odgovori pastir.

Tada se lisica glasno nasmeja i reče:

— Ismejavaš se sa mnom, pastiru! Zar je tako velika zmija mogla da stane u tako malu torbicu? To je nemoguće.

— Ali ja sam ipak stala — usprotivi se zmija.

— Ne verujem! Pokaži kako si to mogla da učiniš. Uvuci se još jedanput u torbicu. I ja ću presuditi vaš spor.

— Evo, gledaj! — pohvali se zmija i uvuče se u pastirovu torbicu.

Namignu lisica pastiru i reče:

— Čoveče zaveži torbicu i udaraj njome o zemlju..

Pastir učini kao što mu je lisica rekla, ubi? zmiju i pođe svojim putem.

VAZDUŠNI DVORAC

To beše veoma davno. Na svetu življaše jedan surovi padišah. Kakva samo on zlodela nije činio!

Pozva jedanput padišah k sebi vezira i reče:

— Nađi mi neimara. Hoću da mi izgradi vazdušni dvorac, ali takav da mu krov ne dodiruje oblake, a dole da se zemlje ne dotiče. On mora biti prozračniji od vazduha, blistaviji od sunca i lepši od zvezda.

Vezir dobro razumede svu besmislenost padišahove želje, ali ne imade kud: naređenje je naređenje, ako ga ne izvršiš — ode ti glava. Obuče vezir stare, poderane haljine, uze u ruke štap i pođe da traži neimara koji bi umeo da izgradi padišahu vazdušni dvorac. Dugo je vezir išao, umorio se, namučio, nijedan neimar ne htede ni da ga sasluša do kraja. Samo bi se nasmejali, govoreći: „Zar je uopšte moguće podići vazdušni dvorac?”

Pade vezir u očajanje, ali se plašio da se vrati, jer ga je tamo očekivala neminovna smrt.

Jedva živ, izranavljenih nogu, stiže on do jednog dalekog grada, u kome življaše jedan nadaleko poznati neimar. Vezir dođe k njemu, pade mu pred noge:

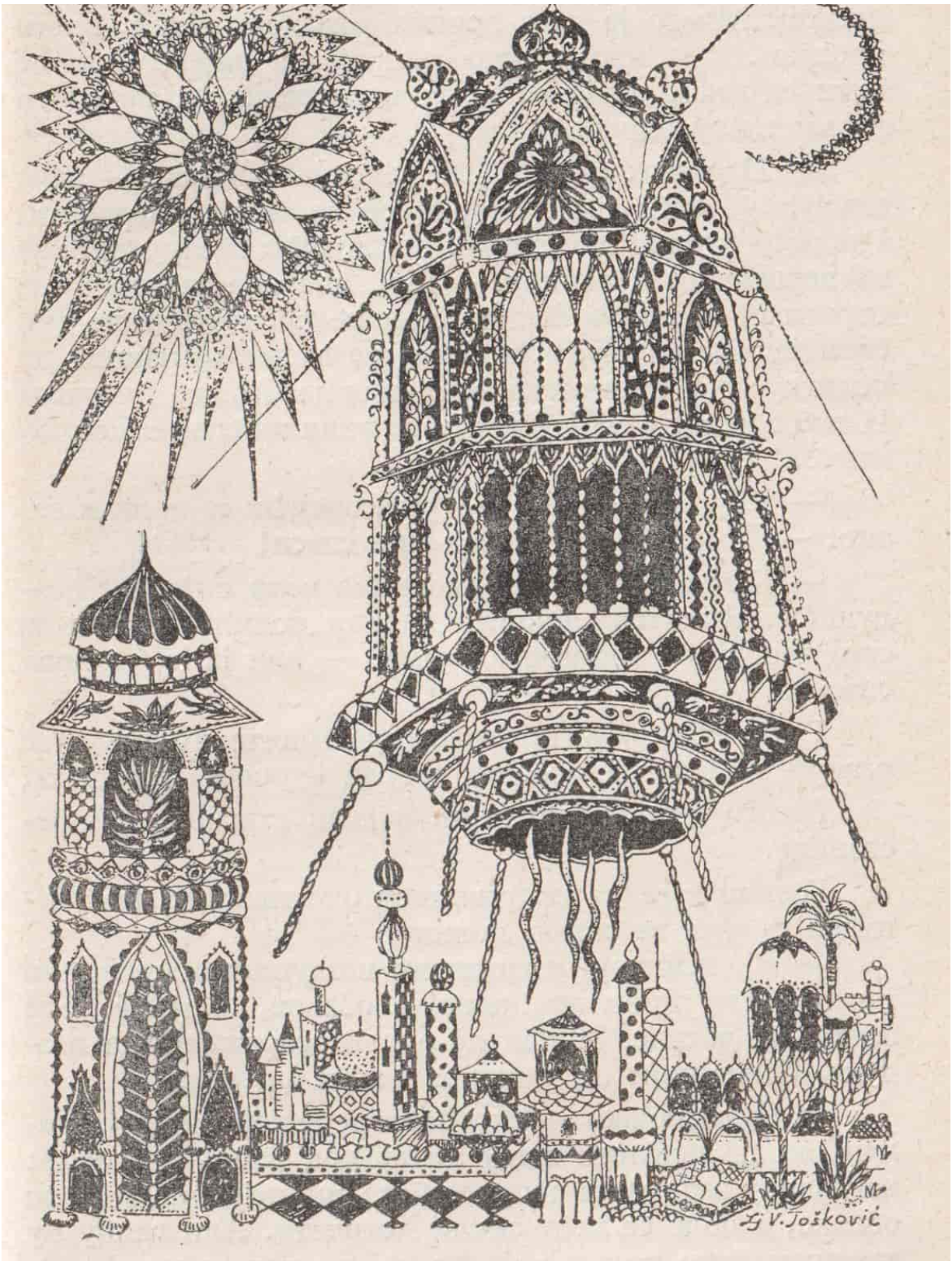
— Šta to činiš? Digni se! — uzviknu neimar.

Ali vezir ostade da leži u prašini.

— Neću se dići sve dotle dok mi ti, o veliki neimaru, ne daš obećanje da ćeš mi ispuniti molbu.

— A kakvu to molbu imaš? — upita neimar vezira.

— Padišah mi je naredio — odgovori vezir — da pronađem neimara koji bi izgradio za njega vazdušni dvorac. Mnogo je dana prošlo otkako tražim,

vreme prolazi, a ja nisam uspeo nikoga da nađem. Zlo će biti sa mnom, kada se vratim, padišah će narediti da mi glavu odrube.

— Padišah ti je zadao nemoguć zadatak, — reče neimar — vazdušni dvorac se ne može izgraditi. Gledaj! — uzviknu neimar, pokazujući veziru crteže na pergamentu i papiru. — Evo dvoraca za narod, za siromahe, za radne ljude. Doći će vreme kada će svi biti jednaki i ljudi će moći po mojim crtežima da podignu sebi prekrasne kuće-dvorce. Mnogo dvoraca! I takve kakve u svojoj mašti ne vidi nijedan padišah, ali...

— Šta to govoriš? — užasavajući se povika vezir. — To je buncanje! Bolje me spasi!

— Čak ni među tim dvorcima nema nijednog vazdušnog. Vazdušni dvorac ne mogu podići čak ni za svoj narod, — promrmlja neimar — ali ja ću te ipak spasti.

Gurnu u stranu crteže, trud mnogih godina, uze vezira za ruku i pođoše u grad surovog padišaha.

Mnogo dana su išli i, najzad, stigoše do prestonice.

Padišah je s nestrpljenjem očekivao dolazak neimara i, čim ga spazi, povika:

— Ej, neimaru, izgradi mi vazdušni dvorac, ali takav da mu krov ne dodiruje oblake, a da se dole zemlje ne dotiče. I još da bude prozračniji od vazduha, blistaviji od sunca i lepši od zvezda.

— O, gospodaru — skrušeno reče neimar. — Spreman sam da ispunim vašu želju pod jednim uslovom: izgradiću vazdušni dvorac čiji krov neće dodirivati oblake, a dole se neće zemlje doticati. Ali glinu ću zamešati samo vodom koja će se, po vašem naređenju, donositi u sitima. Samo se vodom donošenom u situ može izgraditi vazdušni dvorac.

Začudi se padišah i zamisli.

— Što ste se zamislili, o gospodaru? — upita ga tad neimar.

— Ej, čoveče, zar će se voda zadržati u rupičastom situ? Ti si, kako izgleda, pamet izgubio i pričaš gluposti.

— Gospodaru, ako se može dvorac izgraditi u vazduhu, znači da se može i voda nositi u situ.

Pogleda neimar padišaha, okrenu mu leđa i napusti dvorac.

Tako neimar pobedi padišaha u dvoboju rečima.

DANAŠNJI GNEV OSTAVI ZA SUTRA

Živeo na svetu neki siromašni prodavac suvoga granja. Njegovo zanimanje se sastojalo u tome da preko celog dana luta po stepi i kraj reka i da sakuplja suvo granje, a uveče je išao na pijacu i prodavao ga za tri groša. Za taj novac bi siromah kupio hleba. Tako je prehranjivao ženu i sina jedinca. Prodavac se dizao dok je još bio mrak, a legao kada je već pao mrak.

Jedanput, kao i obično, siromah donese na pijacu vezu suvoga granja. Dobi on za nju novac i, zamotavši ga u svoju maramicu, pođe u pekaru da kupi lepinjice.

Na putu sreće jednoga starca.

— Ej, prodavče suvoga granja, — reče starac — daj mi jedan groš, a ja ću tebi reći jednu mudru istinu.

Siromah htede da čuje mudru istinu, te pomisli: „Pa šta, imam tri groša. Potrošiću jedan, a ostaće mi dva. Ali zato ću čuti pametan savet.”

Izvadi on iza pojasa maramu i dade starcu groš.

— Dede, recite mi vaš mudri savet!

— Današnji gnev ostavi za sutra.

Razljuti se siromah i okomi se na starca:

— Da sam znao, stari brbljivče, da ćeš mi reći takve beznačajne reči, ne bih ti nipošto dao groš, vrati mi natrag moj groš.

Diže se galama, narod se sakupi. Dok se siromah jadao i objašnjavao šta se desilo, starac se izgubi u gomili.

Prodavac suvoga granja cele noći nije spavao, misleći kako je groš, tako teško zarađen, uzalud izgubljen. Ujutro se diže, kao i uvek, rano, zadenu za

pojas sekiru, prebaci preko ramena uže i pođe.

Rlšao je on tako i neprestano mislio na izgubljeni groš, i tako se zamislio da nije ni primetio kako je dospeo na nepoznato mesto i zalutao.

Dugo je lutao po stepi i planini i dođe, najzad, u jedan prekrasan grad. Nebo se nad ovim gradom beše tako nisko spustilo da si mogao ruku pružiti i uzeti koju ti drago zvezdu, staviti je u džep. Ali to ne behu obične zvezde već drago kamenje.

To se toliko svide prodavcu suvoga granja da zaboravi na svoj rodni kraj, na ženu i maloga sina, te ostade da živi u tom čarobnom gradu.

Prođe petnaest godina, a prodavcu suvoga granja izgledaše da je tek juče došao u taj grad, tako mu beše lepo tu.

Jedanput se seti žene i sina: „Šta li oni tamo rade? Rđavo im je bez mene.” Zadenu on sekiru za pojas, prebaci uže preko ramena i pođe u rodni kraj.

Stiže kući kasno uveče kada se već beše sasvim smrklo i proviri kroz pukotinu na vratima. Ugleda svoju ženu kako sedi za stolom i služi večeru nekakvom muškarcu. Zagleda se prodavac suvoga granja i mnogo se začudi: pa to on sam sedi za stolom i večera. Kakvo je to čudo!

Gledao prodavac suvoga granja, gledao, i odjednom oseti strašnu glad. Drukčije nije ni moglo biti: celi dan nije ništa u usta stavio. Obuze gnev prodavca: „Kakav je to bezobrazluk! Sedim za stolom, jedem razna jela kojima me moja žena služi, a, u stvari, stojim gladan na pragu sopstvene kuće. Nešto tu nije u redu. To je sigurno neki vukodlak!”

Izvuče on oštru sekiru i htjede već da uđe u sobu da zakolje vukodlaka, ali se seti reči mudroga starca — „Današnji gnev ostavi za sutra”.

Ode on od vrata i pope se na krov. Leže kraj odžaka i stade da prisluškuje razgovor između žene i mladića.

Prvo progovori mladić:

— Reci, mama, koliko mi je bilo godina kada je otac otišao od kuće?

— Sine, imao si tri godine.

— A zašto nas je otac ostavio?

— O, sine moj, nemoj to ni spominjati. Ta od tada je prošlo petnaest teških godina.

— Ja se uopšte ne sećam oca. Kakav je on?

— Ti mnogo ličiš na njega. Ti si njegova slika i prilika.

— Hoće li ikada doći taj srećni dan kada ću videti svoga oca?

I mladić za stolom zaplaka, a za njim zaplaka i njegova majka.

Prodavac drva ležase i mišljase: „Eh, umalo da rođenog sina ubijem. Dobro je što onda sretoh onoga starca. Izreka „Današnji gnev ostavi za sutra“ za koju sam platio jedan groš, donela mi je koristi na hiljade i hiljade zlatnika.”

On pohita da siđe sa krova i uđe u kuću. Njegova žena i sin se obradovaše.

Tako oni proživeše zajedno u sreći i veselju.

SUROVI ŠAH

Nekada davno u jednoj zemlji vladao je surovi šah.

Donese on jedanput ovakvu odluku: „Kome u kući umre čovek, domaćin treba da nosi telo umrlog preko krovova, s krova na krov, sve do samog groblja. A ako se neko ogлуši o to naređenje, biće kažnjen smrću.”

U toj zemlji živeo je i jedan veoma stari bajkar, sav sed. Pođe on u dvorac šahov. Šah ga upita:

— Zašto si došao?

A pesnik mu odgovori:

— Zar je malo narodu njegove muke koju trpi zbog gladi i sirotinje, nego si ti još izdao i ovakvo besmisleno naređenje? Ljudi se muče po pet, pa i deset dana da bi sahranili umrlog. I kakvo ti zadovoljstvo imaš od toga?

Šah se razgnevi.

— Priča se da su sedi starci mudri — reče on. — U stvari, to je laž. Nekakav izlapeli starac došao da mi pridike drži? Uхватite ga i odmah ga ubijte! — naredi on.

Zatim šah izdade novo naređenje:

„Da se svim starcima odrubi glava!”

Dželati su išli od kuće do kuće, kupili stare ljude i odsecali im glavu. Neki starci su se spasli bekstvom, neki su se posakrivali po podrumima i drugim skrovitim mestima, gde ih niko nije mogao naći.

Jedanput šah naredi da se skupe svi ljudi do tridesete godine radi odlaska u rat. — A ko je već uzeo trideset i prvu godinu, toga ostavite! On nema dovoljno snage — zaključio on.

U šaha bejaše jedan vezir. Stade on da ubeđuje šaha:

— Gospodaru, zašto tako činite? Koliko ste ljudi ni zbog čega upropastili!

Ali šah nije mogao da podnosi da mu bilo ko protivreči.

— Šta ti, tako glup, razumeš? — okomi se on na vezira. — Kako se usuđuješ da mi protivrečiš. Ako budeš i drugi put ovako govorio, narediću da ti u usta naliju rastopljenog olova.

Među šahovim vojnicima beše i mladić Zakir. On imadaše osamdesetogodišnjeg oca. Onih dana kada je šah naredio da se svim ljudima iznad četrdeset i pet godina odrubi glava, on sakri svoga oca.

Spremajući se za pohod, sin stade da se oprašta sa ocem.

A starac reče:

— Sine moj, ti ćeš otići, a hoćeš li se vratiti — to niko ne zna. Ja nikog, osim tebe, nemam ko bi me hranio i pazio. Od čega ću ja živeti dok ti budeš u ratu? Pođi šahu i reci mu da me ubije. Ti me sahrani, a zatim pođi na put. Ili me, pak, povedi sa sobom.

Žao beše sinu da ostavi oca u takvom položaju. On načini sanduk, sakri unutra starca i ponese ga sa sobom.

I tako šah sa svojom vojskom pođe u daleki pohod. Išli su, išli, i stadoše se približavati visokim planinama. U podnožju planina tekla je velika reka. Bučno i šumno je tekla njena prozirna voda.

Šah naredi vojsci da se zaustavi na obali reke, i da tu prenoći.

Uveče šah odjednom spazi neku čudesnu svetlost: u rečnoj dubini blistala su dva rubina kao jarke zvezde u noćnoj tmuni.

Dozva šah jednog vojnika i naredi mu da zaroni u vodu i da mu izvadi rubine.

Vojnik zaroni u reku, ali se natrag ne vrati. Šah dozva druge vojnike. Svi su oni, jedan za drugim, ronili u reku, ali se nijedan od njih više natrag ne vrati.

Jedan od vojnika se osmeli da odgovori šahu:

— Gospodaru, — reče on — nemoguće je doći do dna reke, tu je veoma duboko. Zašto da ljudi uzalud propadaju?

— Glupače jedan! — povika šah. — Kada bi reka bila duboka, zar bi se tada rubini videli na dnu? A zbog tvojih reči neka ti se glava odrubi.

Ovamo, dželati!

I vojniku odrubiše glavu.

Prinudi šah i druge vojnike da rone u vodu.

Kad se red približi na Zakira, on otrča u svoj šator, otvori sanduk i, ridajući, reče:

— Zbogom, oče, oprostite mi, ne pominjite me po zlu!

— Šta se desilo, sine? — uzbuđeno upita otac.

Sin ispriča o šahovom naređenju i o tome koliko se vojnika već udavilo u reci. Starac malo razmisli pa reče:

— Ima li kakvo drvo na obali?

— Da, ima — odgovori sin.

— Rubini nisu u reci. Rubini su na drvetu. U vodi se oni samo odrazuju — nastavi starac. — Ti, sine moj, dobro pregledaj to mesto, a kada dođe red na tebe, popni se na drvo, i to na sami vrh. Rubini se nalaze u samom ptičjem gnezdu, stavi ih u pojas i odatle skači u vodu, a onda ćeš isplivati na obalu.

Oprosti se mladić od oca, i pođe šahu. Šah mu naredi da skoči u vodu i da izvadi rubine.

Zakir potrča ka drvetu i uspuza se uz njega.

— Zašto se penješ na drvo? — povika šah.

— O, gospodaru, da bih dublje zaronio, bolje mi je da skočim sa vrha drveta. Ja ću vam izvaditi rubine, čak i ako su u nedrima zemlje.

Mladić ugleda na drvetu, u ptičjem gnezdu, par rubina gde blistaju na mesečevoj svetlosti. On ih odmah zgrabi, zamota u pojas, skoči u reku i nestade u boj.

Dok je mladić išao svome ocu, šah je objavio: „Ko izađe iz vode bez rubina, živome ću kožu oderati.”

A mladić ispliva, iziđe na obalu i predade šahu dva rubina.

— Sila si ti! — pohvali ga šah i potapša po ramenu.

Ujutru šahova vojska krenu dalje i uputi se duž reke. Na jednom mestu na obali ljudi spaziše mnoštvo mrava.

— Zašto li ovde mravi mile ? Šta oni to rade ? — upita šah.

Ali niko ne mogade da odgovori na pitanje. Šah tada objavi:

— Svakoga dana ću pitati po dva čoveka! Čiji mi se odgovor dopadne, toga ću pohvaliti, a čiji mi se ne dopadne, toga ću smrću kazniti.

Čuvši šahovo naređenje, Zakir opet ode ocu i sve mu ispriča.

A starac mu reče:

— Pođi šahu i reci da ti želiš da odgovoriš na pitanje. Reci: „Na dnu reke leži lonac od masla, zato mravi ovuda i mile.” A ako šah naredi da izvadiš lonac, ti reci: „Dobro izvadiću!” Zatim se popni na drvo i odatle pusti strelu pravo u cara, ali nišani dobro, pravo u usta, da bi ga na mestu ubio, neka crkne. Zbog jednog čoveka toliko ljudi propade.

Zakir pođe šahu i reče:

— Ja ću odgovoriti na vaše pitanje. Gospodaru, na dnu reke leži lonac od masla, zato mravi ovuda mile.

Šah se razgnevi.

— Kakve veze ima to što mravi ovuda mile sa loncem od masla na dnu reke. Odgovor ne valja! — reče šah, pozva dželate i naredi da ubiju Zakira.

Mladić stade da moli šaha:

— Veliki šahu, mogu li ja da izvadim sa dna reke taj lonac i da vam ga pokažem?

Šah pristade:

— Izvadi ga i pokaži!

Zakir polete ka drvetu, uzvera se, namesti se na (ednu granu, nanišani i pusti strelu na šaha. Strela ga pogodi pravo u usta.

Pade šah mrtav.

Kada mladić siđe sa drveta, vojnici mu pritrčase, stadoše ga grliti i radosno govoriti:

— Dobro si učinio!

A Zakir odgovori:

— To nisam učinio ja, već moj otac. Šteta što toliko ljudi uzalud pogibe, toliko naših nevinih otaca ubi tiranin.

Vojnici priđoše mudrom starcu, zahvališe mu što ih je izbavio od surovog šaha i izabraše ga za svog starešinu.

MUDRI ČUVAR KONJA

Živeo jednom jedan padišah. Više od svega na svetu voleo je on konje.

Jednog dana navrati padišah u konjušnicu i vide da su mu najbolji konji omršavili. Pozva konjušara i strogo ga upita:

— Zašto su konji omršavili?

Konjušar se prestraši, pade ničice pred padišaha i reče:

— O, vaše veličanstvo, vaši konji već nekoliko dana ne jedu detelinu, već stalno ržu. Jamačno su osetili nekakve druge konje.

Padišah smesta dozva svog glavnog vezira i naredi:

— O, mudri veziru, uzmi stražare i pođi u okolinu grada. Učini da nikakvi konji ne narušavaju mir mojim konjima.

Vezir se pokloni padišahu, rekavši:

— O, moj padišahu, vaše naređenje biće izvršeno.

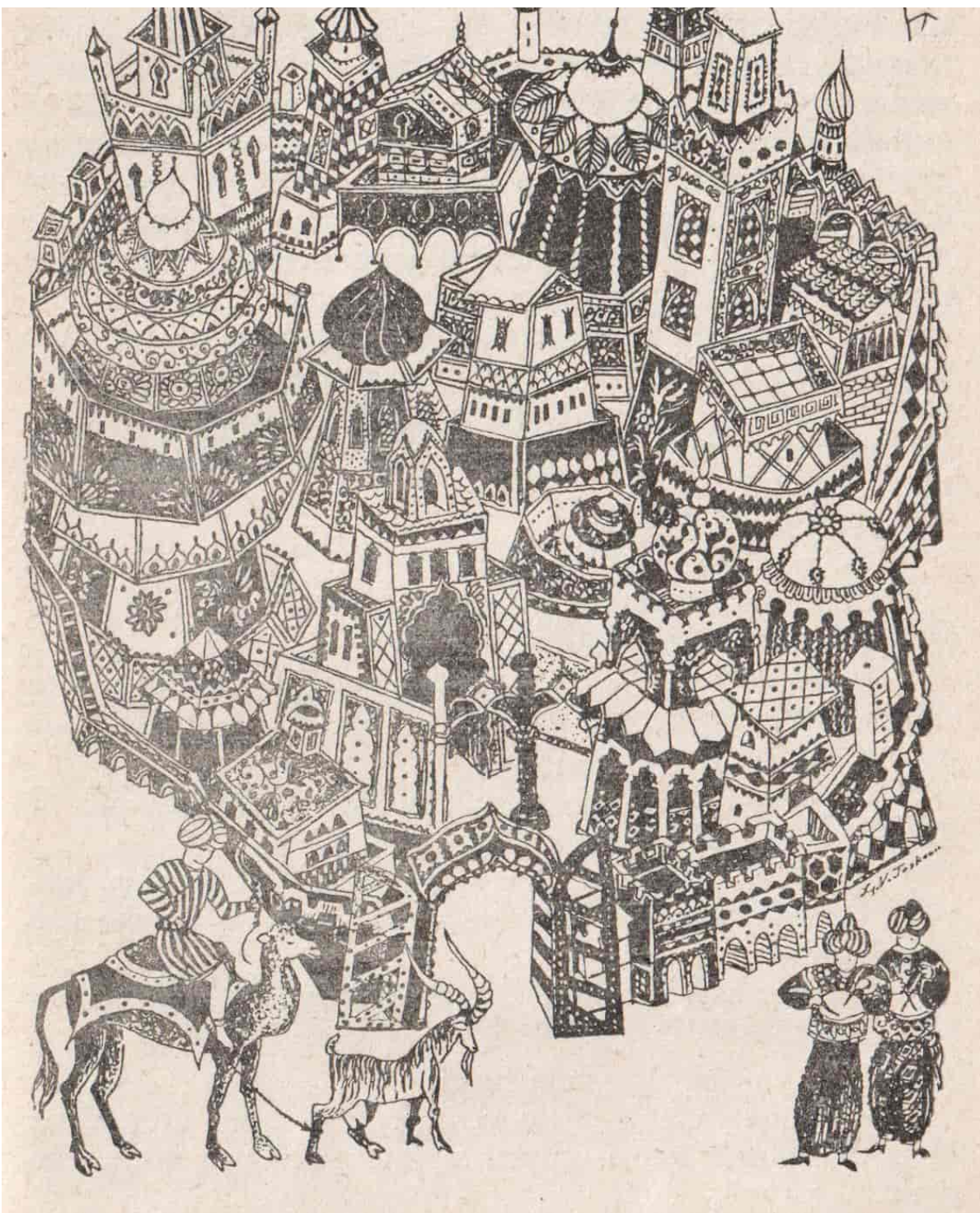
Vezir pozva stražare i pođe izvan grada. Išli su, išli, i došli do planine.

Tada vezir vide gde je jedan čuvar konja pustio svoje konje da pasu po livadi, a sam se ispružio na kamen te spava.

Probudi vezir pastira i reče mu:

— Ej, ti, glupi čoveče, pustio si svoje šugave konjiće da ržu koliko im drago, a ti ležiš i uživaš

u njihovom rzanju. A u gradu prekrasni konji našeg padišaha, slušajući rzanje tvoje kljusadi, neće da jedu detelinu i slabe iz časa u čas. Naređujem ti da odmah zavežeš gubice svojim konjima, inače ću te dželatu predati.

Začudi se pastir, ali nemade kud, morade da izvrši vezirovo naređenje i da zaveže gubice svojim konjima. Konji, naravno, prestadoše da ržu, ali

nisu više mogli ni da čupkaju travu. Vide čuvar da mu konji propadaju. Mislio on, mislio, i naposljetku smislio. Uzjaha najvišu kamilu, stavi ispred sebe bradatog jarca, uze luk i strelu i pođe u grad. Dođe do dvora gde su se nalazili padišahovi dobošari, koji su baš tada lupali u svoje doboše.

Tada pastir uze luk i stade da pušta strele u doboše, ali tako tačno da doboši stadoše jedan za drugim da pucaju, praveći pri tom veliku buku i galamu. Dobošari se prestrašiše te otrčaše u dvorac da se žale.

Padišah naredi:

— Uхватите tog bezumnika!

Stražari svukoše pastira sa kamile, svezaše mu ruke naopako i povedoše padišahu.

— Ko si ti? — upita ga padišah. — Zašto gađaš moje doboše i kvariš ih?

A pastir odgovori:

— Došao sam kao izaslanik sa planina koje se nalaze u blizini grada.

Pogleda padišah poderanu odeću pastirovu, njegovu otrcanu obuću i ne poverova da je on došao kao izaslanik.

— Šta, zar se kod vas nije našao podesniji čovek za izaslanika?

Tada se pastir usprotivi:

— A kakav vam je podesniji izaslanik potreban? I ja sam čovek kao i drugi ljudi: imam dve noge, dve ruke.

Razljuti se padišah i povika:

— Pitam te niste li imali koga bolje obučenog, malo većeg rastom, sa malo podužom bradom — eto šta te pitam!

A pastir odgovori:

— Ako želite nekog u novijoj odeći i rastom višeg, evo vam kamile moje. Ona se tu skoro olinjala a i rastom je viša. A ako vam je potreban neko sa dužom bradom, evo vam moga jarca: u njega je brada dva pedlja dugačka. A ako vam je potreban neko ko ima pameti — to sam ja. Ako imate kakva pitanja, pitajte me.

Neprijatno bi padišahu posle ovakvog odgovora i on, primirivši svoj gnev, reče:

— Dobro, ti si, znači, izaslanik. Zašto si ti poderao sve doboše u mome gradu?

— Kod vas u gradu, — reče pastir — i danju i noću lupaju doboši. Od buke i galame naši konji ne mogu da miruju. Tako ja dođoh na misao: poderaću doboše, možda će se moji konji najzad smiriti. Eto zbog čega sam ja gađao sve doboše na koje sam naišao.

Padišah se osmehnu i reče:

— Nikako ne mogu da razumem kako konji koji se nalaze u planinama daleko od grada nemaju mira od lupe doboša. Zar je to moguće? Ne može mi nikako to ući u glavu.

Tada pastir reče:

— A zar može da vam uđe u glavu da konji u dvorskoj konjušnici odbijaju detelinu i mršave samo zato što osećaju druge konje koji se nalaze daleko u planinama?

Nasmeja se padišah i reče:

— Odveži gubice svojim konjima i traži šta hoćeš.

— O, padišahu, — skrušeno odgovori pastir — dajte mi u ovom gradu komad zemlje velik kao pet volujskih koža.

Padišah ništa ne posumnja i naredi svome veziru: — Napišite u moje ime ovome pastiru da mu darujem komad zemlje velik kao pet volujskih koža.

Vezir napisa, stavi pečat i predade to pastiru.

Kad se vrati u planinu, pastir sakupi svoje prijatelje i, pošto im ispriča sve šta se desilo, reče im:

— A sad ću nešto uraditi da ćete se svi začuditi!

Prijatelji ga upitaše:

— Šta hoćeš to da uradiš?

Ali pastir ne htjede da otkrije svoju tajnu i samo reče:

— Zakoljite pet volova i donesite mi njihove kože, a onda ću vam ispričati šta hoću da uradim.

Pastiri donesoše pet volujskih koža.

Pastir naredi da se kože iseku u kaiševe, široke kao kanap, i da se načini od njih jedno uže. Zatim pastir i njegovi prijatelji pođoše u grad, pobodoše kolčeve, privezaše za njih kožne kaiševe, te tako okružiše čitav grad. Taman beše dovoljno koža od pet volova.

Kad pastir to završi, uze povelju i pođe sa njom padišahu.

— O, padišahu, — upita on — vi ne odustajete od onog što narediste?

Pastir mu pokaza povelju koju je dobio na dar i reče:

— Prema ovoj povelji, čitav grad sa svima onima koji u njemu žive, odsad pripada meni.

Padišah se iznenadi:

— Na osnovu čega govoriš takve glupe reči?

Pastir mu reče:

— Ako hoćete svojim očima da vidite to što potkrepljuje moje reči, pođite sa mnom izvan gradskih kapija.

Padišah pođe zajedno sa svim svojim vezirima i dvoranima izvan grada i reče pastiru:

— Hajde, pokaži na osnovu čega si onako govorio!

Tada pastir pokaza padišahu kožne kaiševe kojima beše okružio čitav grad i naredi svojim prijateljima da ih pokupe.

Kada oni donesoše sve kaiševe, on ih složi prema boji volujske kože. Videvši volujske kože, padišah se zadivi snalažljivosti i mudrosti pastirovoj i reče: Dobro, predajem ti čitav grad — i ode da sam u pustinji živi.

A veziri i dvorani, uz zvuke karnaja i surnaja, staviše na pastirovu glavu krunu i dovedoše ga u dvorac. Tako mudri čuvar konja postade vladar grada. Svoje prijatelje pastire postavi on za vezire i naredi da se nevini siromasi puste iz tamnica. Te se tako pastiru, pošto postade pravedan padišah, ostvari želja.

NAVOI I PASTIR

Veliki pesnik Ališer Navoi rano je ostao bez oca. Posle očeve smrti, mladić ostade bez sredstava i beše prinuđen da pođe u Samarkand, gde su živeli njegovi rođaci. Tamo se on upisao u medresu(*).

Trpeći materijalne teškoće i lišavanja, Navon je marljivo učio i za nekoliko godina završio sa uspehom školu. Dođe vreme da se vrati u domovinu, ali on nemađашe novaca da plati sebi povratak, te bi prinuđen da krene na daleki put pešice u odelu derviša(*). Dugo je išao, dok se u daljini ne ukazaše visoke planine.

Došavši do njihovog podnožja, Navoi srete sedoga pastira koji je čuvao ovce, i odmah ga poznađe. Starac je nekad davno radio kod njegovog oca kao pastir, i odnegovao je maloga Ališera, stalno ga na rukama nosio i s ljubavlju pazio.

Kada je ugledao Ališera, i starac odmah poznađe svog vaspitanika.

— Jeste li to vi, Ališeru? Šta je ovo, san ili java?! — radosno povika starac, pozdravljajući se sa Ališerom. Odmah izvadi iza pojasa maramu, odmota je i izvadi iz nje dve lepinjice. Pomuze ovčjeg mleka i nahrani mladića.

— Čije su to ovce? — upita Navoi.

— To su vaše ovce, sine — odgovori pastir. — Vaš otac je još za života odvojio iz svoga stada dve stotine grla i dao mi da ih čuvam. Sve imanje i stoku vaše porodice razgrabili su i opljačkali nepošteni ljudi, a ove ovce su se oplodavale i množile. Dok ste vi učili u Samarkandu, umesto dve stotine grla, sada već ima sedam stotina. Meni je milo što sam ispunio zavet vašeg oca. A sad ću vam predati ove ovce.

Navoi ostade da se počasti kod pastira. Uveče ga starac povede u svoju kolibu, počasti ga i smesti da spava. Sutradan Navoi izdvoji iz stada dve stotine ovaca i dade ih starcu.

— Oče, vi imate porodicu. Uzmite ove ovce, to vam je plata za vaš teški trud!

Pastir se obradova. On beše veoma zadovoljan onim što mu Navoi pokloni.

Oprostivši se od starca, Navoi potera svoje stado u obližnji grad. Ovnovi bejahu debeli i zato, tek što Navoi dotera stado na pijacu, sa svih strana ga opkoliše kupci.

— Pošto prodajete svoje ovce? — pitahu ga ljudi.

— Prodajem pod jednim uslovom: onaj ko kupi ovna treba da mi plati, ali ne sada, već onoga dana kada bude umro car ove zemlje. Oni koji prihvataju ovaj uslov, neka uzmu po jednog ovna i neka ga vode kući! — odgovori Navoi.

Svi ljudi koji bejahu na pijaci poleteše ka stadu i razgrabiše ovnove.

Carski činovnici odmah izvestiše cara te zemlje — Huseina Bajkara — o tom slučaju.

— O, gospodaru sveta! — rekoše oni Huseinu Bajkaru. — Danas je jedan mladić u odeći derviša doterao na pijacu ovnove i razdao narodu. „A novac”, rekao je, „daćete mi onog dana kad bude umro car.” On je to govorio pred celim narodom! Znači, on želi vašu smrt!

Razgnevi se Husein Bajkar i naredi:

— Odmah pođite i dovedite mi tog derviša!

Činovnici otrčaše na pijacu, uhvatiše Ališera, svezaše mu ruke i dovedoše ga caru. Pogleda ga Husein Bajkar i uzviknu u čudu, jer se on u detinjstvu družio sa Ališarom i školu s njim učio. Husein Bajkar stade da prekoreva Navoia:

— Tako, dakle! Vi želite moju smrt i bićete zadovoljni ako ja umrem! Sami ste to narodu rekli!

Navoi mirno odgovori:

— O, gospodaru! Ja nisam učinio ništa rđavo. Kada sam čuo da ste vi postali car, razdao sam na pijaci svoje ovnove i pri tom rekao: „Daćete mi novac onoga dana kada car bude umro.” A sada svi ljudi koji su uzeli

ovnove govore: „Samo kad ne bi naš car umro, kada bi što duže živeo! A ako on umre, Navoi će tražiti od nas pare.” I svi se oni mole da vam alah pošalje zdravlja i dug život.

SULTAN I NjEGOVII ČETRDESET VEZIRA

Geratski sultan Husein Bajkar imao je ukupno četrdeset vezira. Četrdeseti vezir bio je Ališer Navoi. Svih trideset i devet vezira stalno su unosili nekakvu smutnju, ravili se potkazivanjem i klevetali Navoija. Dođoše oni tako jedanput Huseinu Bajkaru i ponovo mu iznesoše neku klevetu protiv Ališera Navoija. Tada ga Husein Bajkar smeni sa položaja vezira.

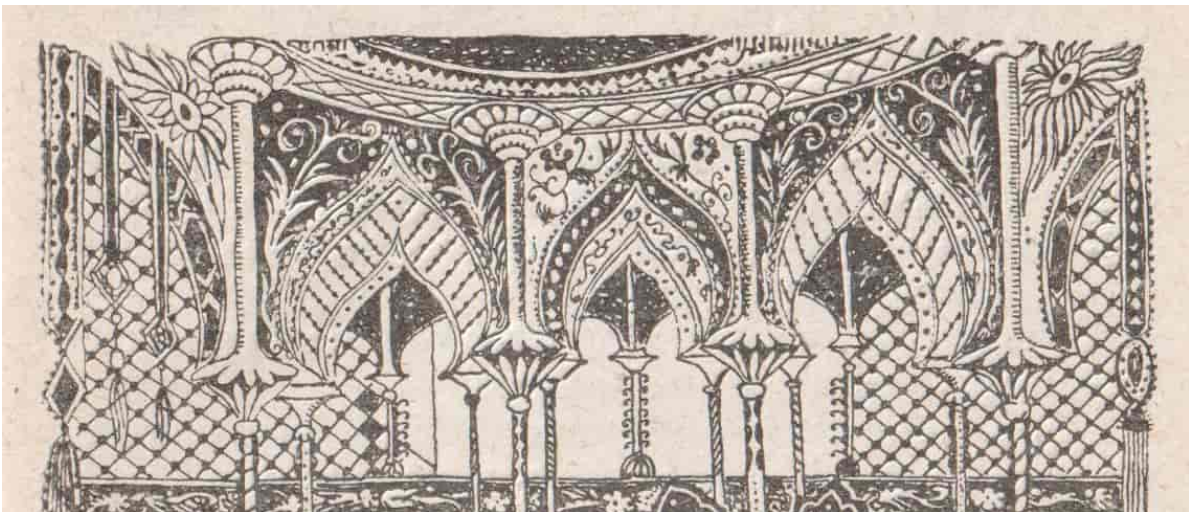
Husein Bajkar ležaše tako jednom na mekom divanu i, netremice posmatra jući tavanicu, reče vezirima:

— Pošaljite!

Veziri se ustrčaše i hitro pružiše sultanu nargile¹¹. Ali Husein Bajkar odbi nargile i reče još glasnije:

— Pošaljite!

Veziri poleteše u kuhinju i donesoše zlatne tanjire sa bogatim jelima, ali Husein Bajkar bejaše sit i ne htede da jede.

— Pošaljite! — ponovi on, sad već ljutitim glasom.

Veziri su, nagađajući, pružali sultanu čas jedno, čas drugo. Svaki od njih donosio je ono što bi njemu na pamet palo, misleći da je baš to tražio Husein Bajkar. Ali nijedan ne mogade da pogodi na šta mišljaše sultan, koji bi ih svaki put vraćao natrag, ponavljajući svoje naređenje:

— Pošaljite!

Veziri spadoše s nogu. Sve do kasno uveče trajala je ta trka po dvorcu. Veziri su već sve pokušali i sada su se, gledajući jedan drugog u nedoumici, tiskali kraj vrata. Najzad jedan od njih skupi hrabrosti i obrati se Huseinu:

— Gospodaru! — reče on. — Donosili smo ti raznorazne stvari. Izgleda nam da ti više nemamo šta donositi, ali se nikako ne možemo setiti šta želiš.

— Pogodite! — reče Husein. — Dajem vam rok do sutra. Sutra, kada se vratim iz harema, doći ćete k meni i reći ćete mi. Ako se ne dosetite, sve ću vas pogubiti! Šta će mi takvi glupi, nedovitljivi veziri. — S tim rečima, Husein se diže i uputi se u harem.

Veziri se stadoše savetovati. „Šta da se radi, kako da se dozna?” govorio je svaki od njih, ali ništa ne mogahu da smisle. Tada jedan od vezira reče:

— Sami nećemo ništa smisliti, niti doznati. Treba da se obratimo Ališeru Navoi. Neka neko od nas ode k njemu i upita ga. Samo od njega možemo doznati šta je to. Inače, nikako se nećemo moći dosetiti.

Jedan od vezira bio je ranije prijatelj Navoija. Svi se obratiše njemu:

— Samo ti možeš izvršiti naš zadatak. Otidi Navoiju, razgovaraj sa njim i saznaj šta hoće sultan.

Vezir ode Navoiju i ispriča mu šta se dogodilo.

— Husein Mirza leži na divanu, gleda u tavanicu i govori: „Pošaljite!” A šta treba da pošaljemo, mi ne znamo. Niko od nas nije mogao da se doseti o čemu on to govori. Šta da radimo? Posavetujte nas. Ako nam vi ne kažete, on će sutra narediti da nam svima glavu odrube.

Saslušavši vezira, Navoi reče:

— Dovedite mu majstora, samo on treba sa sobom da ponese sekiru i testeru.

Sutradan ujutro, kada Husein Bajkar izađe iz harema, upita vezire:

— Pa, šta je? Jeste li se dosetili?

— Da, dosetili smo se — odgovoriše Veziri i odmah mu privedoše majstora sa testerom i sekirom. Kada Husein vide majstora, pokaza mu tavanicu i reče:

— Popravi ovu gredu!

Pogledaše veziri u tavanicu i postade im sve jasno: jedna greda bejaše napukla.

„Eto zbog čega je Husein Mirza juče gledao u tavanicu! A mi se nikako ne mogadosmo setiti!” pomisliše veziri.

ŠTA JE NAJSLAĐE NA SVETU

Husein Bajkar obrati se jednom prilikom svojim vezirima, kojih beše trideset i devet na broju, i upita ih:

— Šta je najslađe na svetu?

Veziri stadoše da nabrajaju svakojaka ukusna jestiva i poslastice. A Husein Bajkar, pošto ih sve sasluša, odgovori:

— Ne, niste pogodili! Dajem vam rok do sutra — reče on. — Ako ne pogodite, moraćete se oprostiti sa životom!

Posavetovaši se, veziri poslaše Ališeru Navoiju njegovog prijatelja vezira. Vezir dođe Navoiju i reče:

— Gospodar nam je zadao tešku zagonetku: šta je najslađe na svetu? Mi je nikako ne mogadosmo odgonetnuti. Ako je do sutra ne odgonetnemo, sve će nas pogubiti.

— Odgovorite mu — reče Navoi — ovako: „Kada čovek izgladni, njemu je svejedno šta jede, samo da se najede. Sve što se pruži gladnome, za njega je najslađe na svetu.”

Kada sutradan ujutro Husein Bajkar upita vezire, oni mu odgovoriše onako kako ih je naučio Navoi.

— E, to niste sami smislili, neko vam je to rekao. Govorite istinu, ko je to odgonetnuo? — zahtevaše Husein.

— Gospodaru, sami smo odgonetnuli — uveravaše ga veziri.

Husein Bajkar naredi da sve vezire zatvore u jednu sobu i reče im:

— Pušćaće vas jednog po jednog. Ko ne kaže istinu, tome ću glavu odrubiti!

Tada veziri bejahu prinućeni da priznaju.

— Pitali smo Ališera Navoiija. On je to odgonetnuo — rekoše oni.

— A sami ste oklevetali Ališera! — povika Husein Bajkar. — Samo zbog vas sam ga prognao. Zašto sad k njemu idete i od njega savete tražite? Znači, bez njega vaši mozgovi ne rade!

Husein Bajkar naredi da pozovu Ališera Navoiija i ponovo ga postavi za vezira.

SVETE POUKE

Živeo u Taškentu jedan lukavi mula. Kupi on na pijaci magarca, zamota oko glave golemu čalmu, navuče belu haljinu i pođe u okolinu Tokatepa.

Zakuca na prva vrata. Domaćin iz kuće upita:

— Ko je?

Mula odgovori:

— Ja sam išan(*) Kukota!

Domaćin pohita da otvori vrata i pozva ga:

— Izvolite, sveti išane, u kuću!

On lepo primi išana, dade mu da ruča, napoji ga čajem. Mula je za to vreme poučavao prisutne, praveći se pri tom važan:

— Nikada nemojte slušati svoju ženu. Savetovati se sa ženom — „da učinimo ovako, da učinimo onako” — nije dobro. Muž ne treba da obraća pažnju na želje svoje žene. Prema njoj treba da bude uvek namršten i strog. Činite uvek suprotno onome što vam žena savetuje.

Slušajući savete išanove, domaćin se naljuti, jer se u narodu kaže: „Muž i žena su isto što i zaprega volova na oranju.” Ili: „Tamo gde saveta ima, posao uspeva, a tamo gde ga nema, posao zadrema”.

„Hajd’ da iskušam ovoga išana”, pomisli on i iziđe u dvorište. Malo kasnije se vrati i reče :

— Gospodine sveti išanu, ja imam sina. Ovih dana on se razboleo. Ja i žena bili smo se mnogo uplašili i dali smo obećanje da ćemo prineti na žrtvu nekom svetom išanu jednog ovna. Na našu sreću, vi sami izvoleste doći u našu kuću. Ja u kući imam samo dva ovna. Jedan je mršav, a drugi — ugojen. Navikao sam da se uvek posavetujem sa ženom šta da činim.

Maločas odoh k njoj te je upitah: „Kojeg ovna da damo gospodinu išznu?” Žena mi reče: „Daj debelog!” Ne znam kako sad da postupim, jer vi kažete: „Sa ženom se ne treba savetovati, treba činiti uvek suprotno njenim savetima.”

Naš mula stade se vrpeljiti i brzo reče:

— Eh, poštovani, ponekad nije na odmet poslušati ženin savet.

Tada se domćin ozbiljno naljuti:

— A tako! Mnogo sam video takvih pohlepnih skitnicamana, mnogim sam se išanima klanjao. Zbog njih sam ostao bez magarca i bez novaca. Hajd: gubi se!

I domaćin bez mnogo priče istera išana Kukotu iz svoje kuće.

BATMAN DAHSAR, ILI STO PUDI

Živeli starac i starica. Jedanput starica reče starcu:

— Uzmi ovaj krčag i donesi mi batman dahsar masla.

— Kako reče? — upita je starac.

— Batman dahsar, sto pudi — objasni mu starica.

Da ne bi zaboravio ženino naređenje, starac celim putem ponavljaše naglas:

— Batman dahsar, sto pudi, batman dahsar, sto pudi.

Ču to jedan seljak koji je na gumnu mlatio pšenicu, naljuti se na starca i povika:

— Ej, starče! Šta to govoriš: „batman dahsar, sto pudi”, a? Toliko sam pšenice posejo, a ti misliš da ću dobiti sve u svemu sto pudi?! Crko, dabogda! Bolje reci: „Letina, milina! Kupićete, nećete sve ni pokupiti!”

A starc nikako da prestane. Ide i stalno ponavlja: „Batman dahsar, sto pudi! Batman dahsar!”

Pritrča seljak starcu, ščepa ga za jaku i stade ga tući. Tuko ga, tukao, umalo ga ne ubi. Od straha starac zaboravi šta mu je žena rekla. Izleteše mu iz glave njene reči. Mislio on, mislio, i nikako da se seti. Pođe on svojim putem i stade da ponavlja:

— Letina, milina! Kupićete, nećete sve ni pokupiti!

Vide on gde sedi jedna žena, češlja kosu gustim češljem i vašeke trebi. Ču žena starčevu želju i navrže se na njega:

— Sasvim si pobudalio! Zašto tako govoriš? tako su me vašeke svu pojele, nikako ih se ne mogu osloboditi, a ti bi hteo da mi tu još nešto

vračaš!

Dohvati ona žarač i tresnu njime starca po glavi.

— Mnogo vas se takvih ovuda vrzma. Gubi se svojim putem.

— A šta treba da govorim? — stade da je moli starac.

— Pocrkajte svi do jednog!

Pođe starac dalje. Išao, išao i uz put glasno govorio: — Pocrkajte svi do jednog.

Putem sreće pratnju. Napred su išla četiri snažna seljaka i na nosilima nosili pokojnika. Kada čuše starčeve reči, staviše nosila na zemlju, ščepaše ga i stadoše ga tući. Tukli su ga, govoreći:

— Evo ti! Evo ti! Da to više ne govoriš! Ove nedelje su u našoj mahali umrla četiri čoveka. A ti tu još kao neki lešinar grakćeš da svi do jednog pocrkaju. Bolje bi bilo da kažeš: „Svi smo mi smrtni, neka alah da pokoj dušama našim!”

Isprebijaše oni starca, podigoše nosila i pođoše. Dugo je starac išao, češkajući se, i dospe slučajno u mahalu u kojoj baš tada beše priređena jedna svadba. Ide on, a sve ponavlja:

— Svi smo mi smrtni, neka alah da pokoj dušama našim!

Kad jedan od gostiju ču starčeve reči, zgrabi ga za jaku i reče:

— Ovde se svadba proslavlja, a šta ti to govoriš? Jesi li poludeo, šta li? Bolje bi bilo da pevušiš neku veselu pesmicu: „Tralala! Trulala!”

Starac krenu dalje i zapeva iz sveg glasa:

— Tralala, trulala!

Dođe on tako do šume, neprestano pevajući. A u šumi je lovac čekao divljač. Taman je on nanišanio i hteo da opali, a ptica ču starčevo pevanje, prhnu i odlete. Lovac se razbesne i povika:

— Ej, zar ne možeš tiše? Odlazi, ne viči i ne galami, polako gazi!

Krenu starac dalje vukući noge, onako kako ga je lovac naučio. Vide on gde kod vrata jedne kuće stoji razboj i tkač tka potku. Starac je zakači nogama i stade je vući po ulici. Tkača obuze bes.

— Dok ideš, gledaj sebi u noge i skači, skači! — povika on i udari starca.

— Dobro — odgovori starac i pođe skakućući. Kada se približi reci, zaleti se i skoči na most. Most je bio pešački, daske zalupaše i kamenje stade u vodu da pada.

„Izgleda da je neko pao u vodu i da se davi”, pomisli starac i skoči u reku. Tražio je, ali nikoga ne beše. Nekakav prolaznik prelazeći most, vide starca u vodi i začudi se: „Šta on to tamo traži?”

— Je li vam što palo u vodu? — upita prolaznik.

— Izgubio sam veoma vrednu stvar, sine! — odgovori mu starac. — Pomozite mi da je nađem.

I prolaznik skoči u vodu. Tražio, tražio, sav već iznemogao, ali ništa ne mogade da nađe, te iziđe iz vode. Pogleda u svoje noge i nasmeja se:

— Oho! Vidi, molim te! Na noge mi se sto pudu blata nalepilo! Čitav batman dahsar.

Starac izlete iz vode i stade da trči, kao lud, vičući:

— Batman dahsar, batman dahsar!

„Šta li mu bi? Da nije poludeo?”^pomisli prolaznik, zinući u čudu.

Ali starac se već izgubio, a prolaznik još stajaše otvorenih usta.

IZMIŠLJAČ IZMIŠLJOTINA

Živeo nekada u Taškentu jedan čuveni izmišljač izmišljotina. On beše toliko čuven sa svojih laži da se uobrazio preko svake mere i držao je da je on jedini na svetu i da se nijedan izmišljač izmišljotina ne može uporediti s njim. I odista, u Taškentu niko nije mogao da izmisli takve izmišljotine kao on.

Ali jednoga dana on ču da u gradu Kokandu živi nekakav čovek koji je, kako se pričalo, svojom veštinom izmišljanja izmišljotina prevazišao čak i njega.

Poče zavist da muči našeg izmišljača, te on odluči da proveri je li to istina. Ne razmišljajući mnogo, sede on u voz i pođe u Kokand, da bi na opštem takmičenju oštroumnosti pobedio svoga suparnika.

Čim je stigao u Kokand, pravo svoza pođe u grad i ubrzo mu pokazaše gde živi čuveni izmišljač izmišljotina.

Pokuca on na vrata i izađe pred njega devojčica od svojih šest-sedam godina.

— Moj otac nije kod kuće, a zbog čega ste došli? — upita ga ona ljubazno.

— Reci mu da sam došao da mu čestitam na njegovoj veštini izmišljanja izmišljotina. Doneo sam mu na dar turkmenstanski ćilim. Jedan kraj ovog ćilima je na stanici, a drugi kraj će nosači sada dovući na prag vaše kuće. Uzmi ga, devojčice!

Devojčica radosno odgovori:

— Oh, kako je to lepo! Dajte ga! I mi imamo takođe jedan mglji ćilim. Juče je iz odžaka pao žar na njega i progoreo ga na jednom mestu. Vaš

turkmenstanski ćilim će nam baš dobro doći da tu rupu zakrpimo.

Izmišljač izmišljotina se i nehotice uhvati za glavu:

„Ako je kći ovoga izmišljača ovakva, kakav li je tek njen otac?” pomisli on, i pohita na stanicu kako bi se još tog dana vratio u Taškent.

SUSAMBIL

Priča se da su nekada davno u jednoj zemlji živeli magarac i vo. Za jedan dan vo bi uzorao toliko zemlje koliko drugi ne bi mogao da uzore ni za tri dana, a kada bi se uveče vratio u štalu, umoran i izmučen, bacili bi mu snop suve prosene slame. Magarac, pak, nije ništa radio, od jutra do laka ležao je na suncu i grejao se. Magarca nisu pojili vodom, već mlekom, nisu ga hranili senom, već sočnom detelinom.

Tako se jedanput vo od umora jedva dovuče s rada i prihvati se svoje slame. Žvakao je, žvakao, i više ne mogade.

— Ej, ti, uvaženi, — pozva on magarca — daj mi malo tvoje hrane, zapela mi ova slama u grlu!

Sažali se magarac na vola i dade mu svoje sočne hrane. Kad domaćin uđe u staju, vide da je magarac pojeo svu hranu.

— Ehe, .vidite li kako moj magarac jede, sila je on — reče, i baci mu još jedan snop deteline. 3 tim pogleda u hranu vola i stade da viče:

— Eh, ti, životinjo jedna, z:što ne ždereš? Sutra ćeš da lipšeš, a ko će da ore? Majka tvoja, misliš?

Dohvati batinu i stade da tuče vola, tako da je iz njegove kože prašina poletela.

Od toga dana magarac je davao volu svakog dana jedan deo svoga obroka.

Zaviri opet domaćin u staju i vide gde vo mota magarčevu hranu, a ovaj stoji kraj njega i nudi ga: „Jedite vi samo, poštovani!”

Domaćin se razbesni i polete sa batinom na magarca:

— Ah, tako, pametnjakoviću jedan! Ugojio se, u salo zarastao! Počeo gazdinim dobrom da se razbacuje i vola — neradnika da hrani! Dobro, dobro!

Dobro izmlati i jednog i drugog, i ode.

Sutradan ujutro domaćin reče:

— Sada je red na vas, gospodine magarče, deder, izvolite!

Stavi on magarcu jaram na vrat i potera ga u polje.

Čitav dan je magarac radio tako da ga je sto znojeva probilo. A vo je grejao svoj trbuh na suncu.

Uveče domaćin čvrsto priveza magarca na mesto gde je vo stajao i baci mu snop suve slame. A volu dade detelinu.

Magarac stade da moli:

— Slušaj, prijatelju, ja sam se sažalio na tebe kada si ti bio gladan. Ti vidiš moj položaj. Kad bi hteo da mi dzš makar malo sočne deteline.

A vola beše obuzela neka ne nasitost, gramžljivost.

— Vidiš i sam, — promrmlja on — nije ni meni dovoljno. Kako da ti dam?

Jadni magarac pomiri se sa svojom sudbinom. A domaćin ga je sada svakog dana uprezao u jaram.

Vo, koji je donedavno bio mršav, sva mu se rebra videla, sada se najede i ugoji, a magarac omršavi i postade nalik na suhu brestovu granu.

Magarac sasvim onemoća i reče jedanput volu:

— Šta da radim? Kako da se izbavim od batina i mučenja. Domaćin me tuče tako da mi na koži nije ostalo nijedno čitavo mesto.

— Kada ti sutra nataknu jaram, — posavetova ga vo — nemoj se micati s mesta. Domaćin će se sažaliti na tebe, pa će reći: „Jadni moj magarčić, umorio se” — i dopustiće ti da se odmoriš.

Ujutro upregnu domaćin magarca u jaram, a ovaj se ne miče s mesta.

— A, tako! — povika domaćin i stade tući magarca. Magarac ne izdrža i pođe. Uveče ga domaćin dovede kući i priveza. Umorni magarac ležaše, misleći:

„Eh, sve ću da napustim i negde svoju glavu da sklonim.”

Skoči, povuče uže, a ono puknu i magarac istrča na ulicu.

Dok magarac trči, vi čujete nešto o petlu.

Jedan škrti vodeničar držao je petla i kokoši, a ni pregršti zrna im nije davao. Petao i kokoši su tumarali po dvorištu, skupljali prosuta zrna i od toga živeli.

Jedanput se petao pope na vodenicu i stade ključati pšenicu.

— Iš, proklet bio! — povika vodeničar i baci tojagu na petla. Od udarca, jedan petao se preturi i jauknu od bola:

„Kukuriku!”

Prelete on ogradu i pođe kud ga oči vode i noge nose.

Išao petao putem i spazi magarca gde korača.

Pozdravi se petao s njim.

— Salom, magarče!

— Salom — odgovori magarac. — Jesi li krenuo daleko?

— Idem u Susambil!

— A kakvo je to mesto Susambil? — upita magarac.

— To je takvo mesto gde ima ispaše sa gustom travom, i čistom vodom, i nikoga se niko ne tiče — odgovori petao.

Tako oni pođoše zajedno, jadajući se i žaleći se jedan drugom na svoju sudbinu. Išli su, išli, i najzad stigli u stepu.

Dok su tako išli stepom, dolete jedna pčela i ujede magarca za vrat.

— Ej, pčelo, šta li si to našla u meni pa me ujedaš? Sve se salo na meni istopilo, i vrat se osušio kao trščica. Ujedaj samo, ništa ti to ne вреди. Izgleda da si i ti nekakva nesrećnica, kao i mi. Bolje pođi s nama.

— A kud ste vi krenuli? — upita pčela.

— Mi idemo u Susambil.

— A kakvo je to mesto Susambil?

— Takvo mesto gde ima čiste vode i guste trave.

— Tada ću i ja poći s vama.

— Dobro, pođi.

— Ja imam drugove, mogu li ih pozvati?

— Pa idi, pozovi.

Magarac i petao začuše neko silno zujanje i videše kako za njima leti roj pčela. Tako svi oni pođoše dalje.

Dok oni idu za Susambil, čujte nešto drugo.

U stepi su živela dva glodara — muž i žena. Nisu imali ništa da jedu. Svakoga dana oni bi odlazili daleko, daleko u potragu za hranom, rili su zemlju mučili se i nisu mogli ni pregršt zrnevlja da pronađu.

Baš toga dana muž gladan reče ženi:

— Hajde, stara, da iziđemo danas na put. Možda će, na našu sreću, proći kogod, pa ćemo nešto izmoliti.

Iziđoše oni na put i spaziše gde idu magarac i petao, a iznad njih leti roj pčela.

Glodari ih zamoliše da im dadu nešto za jelo, a petao se zaustavi i reče:

— Eh, prijatelji, i vi ste, izgleda, isto tako gladni kao i mi; lutate ne biste li što pronašli za jelo. Ako hoćete da dođete do hrane, pođite s nama.

— A idete li vi daleko? — upitaše glodari.

— U Susambil.

— A kakvo je to mesto Susambil?

— Susambil je takvo mesto gde ima ispaša sa čistom vodom i sočnom travom.

— E, tada ćemo i mi poći s vama — rekoše glodari.

I tako krenuše svi zajedno. Išli su, išli, i odjednom začuše gde nešto u daljini viče i iz sve snage skače.

Zaustaviše se i spaziše vola. Vo pritrča i pokloni se svima:

— Salom! Kud ste krenuli?

— Idemo u Susambil.

— A kakvo je to mesto Susambil?

— Susambil je takvo mesto gde ima livada sa gustom travom i čistom vodom.

— E, tada ću i ja poći s vama — reče on.

— Šta se s vama desilo, poštovani vole? — — upita magarac. — Kad sam vas ostavio, vi ste živeli lepo, bili ste siti.

Tada vo poče da priča:

— Posle vašeg odlaska, domaćin me povede da se tučem sa jednim bikom. Ja pobedih tog bika, nagnah ga u bekstvo. Tada domaćin dovede drugog bika. Ja i njega pobedih, ali već mi to pade nešto teže. Zatim pomislih: „Nije dobro! On će dovoditi bikove sve dok me jedan od njih ne ubije.” Zaspao sam, tako, ja jednom u svojoj štali i usnim san: kao došao jedan veliki bik k meni i prožišta: „Aha, propao si, sad ću te ja naučiti!” Ja se malo povukoh unazad i tako ga bocnuh rogovima da je on samo zajaukao. Probudim se i videh gde preda mnom leži domaćin, s nogama uvis. Izgleda da je on noću došao u staju da mi donese hrane, a ja sam ga u snu udario rogovima. Kada se povratio, ustao je, privezao me za stub i stao da me tuče. Tukao me je, tukao štapom dok mi nije svu kožu na leđima odrao. I ja se tako uvredih, te se, bez reči, iskradoh na put — završi vo svoju priču.

Te tako pođoše svi na put: vo, magarac, petao, glodari, a pčele za njima.

Dugo su oni išli, dok, ne stigoše u Susambil. Ugledaše divnu dolinu: vazduh čist, trava zelena, dinje zru, u vinogradima vise grozdovi, na drveću kajsije, jabuke, kruške, sve vrste voća koliko god ih postoji na svetu. Ječam i pšenica klasaju, na poljima se detelina zeleni i cveta. Svuda unaokolo izobilje i bogatstvo.

Tako naši putnici ostadoše da žive u Susambilu. Niko ih ne grdi, niko ih ne tuče: vo i petao pšenicu žanju, magarac na leđima letinu prenosi, glodari je u ambare smeštaju. Pčele skupljaju cvetne sokove i med prave.

Vo, magarac, petao, glodari i pčele u sreći i veselju žive, ni za kakvu nevolju ne znaju.

Neka oni tako žive, a vi sada čujte nešto drugo.

U blizini Susambila nalazile su se planine sa vrhovima pokrivenim snegom, a u tim planinama bilo je mnogo vukova.

Tako se jedanput vukovi velikaši sakupiše na visokoj planini kod svog padišaha. Sedeli su i jadali se: došla su zla vremena, u planinama divokoza više nema, sve su pojedene. Nastala je glad.

Najednom ugleda padišah sa vrha planine gde magarac, vo i petao hodaju po susambilskim livadama i žito žanju.

— Ehe, — reče padišah — gledajte ko se tamo šeta.

Vukovi skočiše, zubima škljocnuše, pogledaše na onu stranu, pa im svima čak i pljuvačka na usta pođe.

Padišah reče:

— Neka desetorica najhrabrijih među vama pođu u dolinu i doteraju ih sve ovamo.

Jedan vuk hvalisavac iskoči pred padišaha, i reče, uvijajući repom:

— O, šahu, zar će se sa magarcem, volom i petlom deset vukova petljati? Dopustite mi da ja sam pođem, i sve ću ih ovamo doterati.

— Ti nećeš ništa umeti da uradiš, — prekide ga drugi vuk — bolje bi bilo da ja pođem.

Tu se oni zakačiše jedan za drugog i stadoše se gristi.

— Prekinite da se tučete, — povika padišah — idite obojica, a ostali neka pripreme sve za ražnjiće i neka dobro raspale vatru.

Dva vuka poleteše, radosno zavijajući, u dolinu Susambil.

— Ia, ia, ia! — povika magarac. — Vukovi! Neka se spasava ko može! — i htede da odjuri.

— Kukuriku! — povika petao i prhnu na magarčeva leđa. — Stani, kukavice, ti se uzdaš u svoje brze noge.

— Šta ćemo sad? — stade da muče vo. — Vukova je mnogo, a zubi su im oštri.

— Evo šta ćemo — reče petao. — Vo ima jake rogove, on će bosti, magarac ima snažna kopita, on će se ritati, pčele imaju oštre žaoke — one će ujedati, glodari će iskopati rupe, kako bi se vukovi spoticali.

— A šta ćeš ti raditi, bukaču? — upita ga magarac, dršćući od straha.

— A ja ću komandovati. Kukuriku! Kukuriku!

A vukovi su se već približili.

— Ti uzmi onoga, — reče jedan vuk drugome, pokazujući mu na magarca — a ja ću uzeti onoga tamo — mahnu on glavom u pravcu vola i jurnu na njega.

Vo se malo povuče, zatrča se i tako grunu rogovima da se vuk samo prevrnu sedam puta uzastopce.

Tada nalete roj pčela i stade da ujeda vukove u nos, u oči, u jezik. Stadoše vukovi da zavijaju i, osetivši da im se zlo sprema, poleteše tamo odakle su i došli. Trčali su oni, i svaki čas uiadali u rupe koje su glodari iskopali, te umalo ioge ne polomiše.

A u planini su svi očekivali da junaci, koje je šah poslao, doteraju vola i magarca, i pripremili su što više kolja za ražnjiće, luk narezali, začinili kimom i sirćetom — i samo čekaju.

Kad, odjednom, ugledaše oni gde se junaci vraćaju natrag, okrvavljeni i otečenih njuški.

— Šta se to desilo? — upita ih padišah.

— Eh, gospodaru, — zajaukaše izaslanici — ono dole šeta sama vučja propast.

I oni isprekidano stadoše pričati šta im se dogodilo.

— To je prava napast — reče prvi „junak”. — Tamo je sam anđeo smrti Azrail, u rukama ima gvozdenu palicu. Kako on mahne tom palicom, tako se mi po sedam puta prevrnemo i bez svesti na zemlju padnemo.

— Ma, ti nisi ni video — reče drugi „junak”. — Oni imaju jednog junaka, glas mu je baš kao truba, a pesnice mu gvozdene, kad udari, sedam puta se prevrneš i tek se posle toga dignješ!

— Ma, ti ne znaš — reče prvi „junak”. — Tamo ima hrabrih ratnika. Kad počnu oštrim kopljima da bodu, čitavo telo počne da te neizdržljivo boli i svrbi.

— A sa njima su došli i grobari, — povika drugi „junak” — mi nismo još ni umrli, a oni su za svakog od nas deset grobova iskopali. U te grobove smo upadali, te umalo šape nismo polomili.

A prvi ga prekide:

— Imaju oni i trubača — karnajčija... Popeo se on na drvo i tako svira da umalo nismo ogluveli.

Uplašiš se vukovi, a i padišaha obuže strah.

— Šta sad da radimo? — reče on. — Da pođemo svi na njih?

— Ne, gospodaru — zakukaše vukovi. — To je takva napast da i kada bi se svi vukovi sveta okupili i pošli na njih, ni tada im ništa ne bismo mogli učiniti. Mislite da oni nemaju nikoga za sobom? O, imaju oni nebrojenu silu!

— Pa, onda bi nam bolje bilo da odemo odavde — reče vučji šah, i odjuri tako brzo da mu niko ni trag ne vide. Vukovi brže-bolje pobacaše kočiće spremljene za ražnjiće, luk začinjen kimom i sirćetom, podviše repove i jurnuše u planinu.

U Susambilu ne ostade od njih ni traga ni glasa, a naši prijatelji poživeše srečno i spokojno, te im se tako ostvari želja.

HRABRI VRABAC

Leteo vrabac nekim svojim poslom i vide na putu kotaricu pamuka.

Obradova se vrabac, uze kotaricu i polete starici sa belom maramom na glavi.

— Očistititi! — zacvrkuta i baci kotaricu starici u krilo.

Starica, bez reči, izvadi pamuk iz kotarice očisti ga i dade ga vrapcu.

Polete vrabac pastirovoj ženi sa ogrlicom od petnaest novčića i zacvrkuta:

— Izdrndajajaj!

Pastirova žena bez reči izdrnda pamuk.

Vrabac ga uze i polete devojci sa dugačkim pletenicama:

— Ispredididi!

Devojka bez reči isprede od pamuka konac.

Vrabac uze od nje konac, poltete tkaču u prugastoj odeći i zacvrkuta:

— Istkajajaj!

Tkač bez reči istka platno.

Vrabac polete krojaču u sbući sa zelenim petama i zacvrkuta:

— Sašijijij!

Krojač uze meru vrapcu i saši mu lep haljetak.

Obuče vrabac haljetak, opasa se i stade nalik na naočitog džigita.

Podiže on nos, ponese se i polete u dvorac. Doskakuta do prestola, na kome je sedeo car u zlatom izvezenom odelu, i zacvrkuta:

— A moje odelo je lepše! A moje odelo je lepše!

Car se naljuti i povika:

— Dželata!

Dode glavni dželat. Car mu naredi:

— Šta to brblja ovaj vrabac? Pogubi ga!

Glavni dželat zamahnu svojom krvavom sekirom i udari iz sve snage. Vrabac se izmigolji i odlete na prozorsku dasku, a dželat sekirom udari cara i preseče ga. Obradova se vrabac i zacvrkuta da ceo svet čuje:

— Car je pogubljen, a meni na duši laknu!

Tako car pogibe, a vrapcu se ispuni želja.

LUKAVA PREPELICA

Priča se da je nekada živela jedna svraka.

Svila je ona gnezdo na samom vrhu drveta i izvela pet ptića.

Tek što su ptići naučili leteti, a to na neki način dokuči lisica.

Dođe ona pod to drvo i progovori:

— Ej, svrako, ako mi baciš jedno ptiće — dobro, a ako ne baciš, ja ću iščupati drvo iz korena, isisaću ti tvoju crvenu krv, poješću te, a tvoje kosti ću pokrckati. I tebe i tvoje ptiće ću uništiti, istrebiti.

Uplaši se jedna svraka i, gorko plačući, gurnu iz gnezda jedno svoje ptiće.

Lisica ga ščepa i otrča svojim putem.

Ujutro lisica ogladni, opet dođe pod drvo i stade, kao i juče, da preti:

— Ej, svrako, ako mi baciš jedno ptiće — dobro ako ne baciš, ja ću iščupati drvo iz korena, isisaću ti tvoju crvenu krv, poješću te, a tvoje kosti ću pokrckati. I tebe i tvoje ptiće ću uništiti, istrebiti.

Uplaši se svraka i, želeći da spase makar ostale svoje ptiće, dade lisici još jedno ptiće, koje joj beše milije od očiju.

Lisica ščepa drugo ptiće i ode svojim putem.

Kad se jedanput želja u srcu pojavi, lako ona ne iščezava. Tako lisica dolazaše i trećeg i četvrtog dana.

Za četiri dana lisica je pojela četiri svrakina ptića.

Ostade svraki samo jedno ptiće. Sedi ona na drvetu i plače.

Odjednom dolete prepelica. Kada vide kako svraka plače, ona je upita:

— Ej, svrako, zašto plačeš?

Svraka ispriča svoju nesreću. Prepelica se začudi i posavetova je:

— Ako ti lisica ponovo dođe i kaže: „Ej, svrako, ako mi baciš jedno ptiče — dobro, a ako ne baciš, drvo ću iz korena iščupati...” i počne da ti preti, ti joj odgovori: „Ako hoćeš — čupaj, ako hoćeš — krv sisaj, ako hoćeš — kosti moje krckaj.” Samo joj nikako nemoj baciti svoje poslednje ptiče.

Tek što prepelica odlete, pojavi se lisica. I stade da preti, kao i pre.

A svraka joj odgovori:

— Ako hoćeš, čupaj drvo, ako hoćeš, sisaj krv. Sada te se ne bojim.

Tada se lisica začudi i reče:

— Ej, svrako ko te tome naučio?

Svraka odgovori:

— Naučila me je prepelica.

Lisica posede pod drvetom, posede, i kad vide da je se svraka ne boji, otrča da traži prepelicu. A prepelica je bila odletela na veliku livadu, uvukla se u travu i zaspala. Lisica je pronađe, prikrađe joj se i vešto je uhvati.

Prepelica upita:

— Ej, lisico, šta ćeš sa mnom da uradiš?

Lisica joj odgovori:

— Ti si naučila svraku da mi ne da svoje poslednje ptiče! Sada ću tebe pojesti!

Prepelica reče lisici:

— Ja sam mala. Čak i ako me pojedeš, ostaćeš gladna. Na meni ima taman toliko mesa kao i na malom prstu. A ako me ne pojedeš, ja ću te pošteno nahraniti.

— Kako ćeš me nahraniti?

Prepelica odgovori:

— Danas je u obližljem naselju svadba. Izići ćemo na širok put, ti ćeš se sakriti u travi kraj puta. Kada se na putu pojave žene sa kotaricama punim hrane, ja ću istrčati pred njih i početi žalostivo da pištim. Kad me žene budu videle, reći će: „Gledajte, prepelica!” — staviće korpe na zemlju i počće mene da hvataju. Ja ću polako trčati putem i odvoditi ih sve dalje i dalje. A ti nemoj da zevaš.

Lisica se obradova.

Iziđe ona sa prepelicom na širok put. Lisica se sakri. U taj čas pojaviše se žene s korpama na glavi. Pošle su one na svadbu, a u korpama nosile lepinje i kuvano meso. Mudra prepelica istrča na put i žalostivo zakrešta. Jedna od žena reče:

— Gledajte, prepelica!

Druga primeti:

— Mome sinčiću je odletela prepelica. Svaki dan mi dosađuje da mu kupim prepelicu. Haj'te da je ulovimo. Izgleda da ona ne može da leti.

Žene staviše korpe na zemlju i stadoše da hvataju prepelicu.

U početku je mudra prepelica trčala skačući, ali ne tako brzo, najзад stade da čika žene, te ih odvede daleko, daleko. Tada prhnu i odlete. A lisica se baci na korpe, najede se hleba i mesa i mirno pođe kući.

Vide prepelicu gde leti i reče joj:

— Ej, ti si me prehranila, suviše sam se prejela, čak mi je teško i da idem. Sada me malo razveseli, nasmej me.

Tada prepelica dolete do jedne starice koja je muzla kravu i sede kravi na rogove.

Starica vide prepelicu i pozva muža. Starac baci na prepelicu štap, ali prepelica odlete i on slomi kravi jedan rzg. Krava odskoči u stranu i prevrnu vedro: mleko se prosu.

Lisica se smejala toliko da joj suze na oči podoše. Prepelica odlete, ni ne oprostivši se sa lisicom.

Ujutru lisica pođe da opet potraži prepelicu. Prepelica je bila na livadi — sakupljala zrnevlje po travi i pućpurikala. Da nije pućpurikala, lisica je do mraka ne bi ni pronašla

— I danas me nahrani i razveseli, — naredi lisica — inače ću te pojesti.

Prepelica pomisli: „Vreme je da se nekako izbavim ove dosadne lisice. Opasan je ona neprijatelj, ako me uhvati, poješće me, to se zna.” A naglas reče:

— Dobro, i danas ću te nahraniti, ali ima tu jedna nevolja: u blizini nema nikakve svadbe, i zato se danas neće pojaviti žene s korpama. Ali nedaleko od naselja videla sam komad mesa i dobro bi bilo da te tamo povedem.

Lisica pristade.

Išle su one, išle, i najzad lisica spazi komad mesa, te ga odmah ščepa.

Škljoc! Kljusa se zatvori i lisica bi uhvaćena.

Tako prepelica oslobodi i sebe i svraku dosadne i krvožedne lisice.

A kada pastiri nađoše u kljusi lisicu, obradovaše se, jer se od njenog krzna može načiniti vrlo lepa kapa.

LISICA I PAUN

Sprijateljiše se lisica i paun. Postadoše tako dobri prijatelji da su se svi čudom čudili. Uvek su bili zajedno, uvek jedno drugom ljubazne reči upućivali.

Prijateljstvo za prijateljstvo, a lisica je u sebi razmišljala: „Dok ja budem sita, paun će mi biti drag prijatelj, a kada ogladnim — neće biti zgorega da od svog prijatelja pečenje dobijem.”

A i paun se dao u razmišljanje: „Što da imam glupog prijatelja”, mislio je on, „bolje je da imam pametnog neprijatelja. Lisica je lukava, preduzimljiva. Ja ću pored nje uvek biti sit, a ako počne da me obmanjuje, tada će doći kraj našem prijateljstvu!”

Prošlo je neko vreme i lisica jako ogladne, a nema šta da stavi na zub. Gledala ona pauna, gledala i... cap — šćapi ga.

A paun u strahu povika:

— Lijo draga, mila moja, ta ja sam tvoj prijatelj. Šta sam ti srkivio?

Lisica mu odgovori:

— Da, bio si mi prijatelj, ali više nisi. Sam si kriv. Počinio si tri teške greške.

— A kakve to greške? — začudi se paun.

— Evo kakve — odgovori lisica. — Prva greška ti je što sve uznemiravaš svojim neskromnim ispadima, toliko se dereš da svima u ušima zvoni.

Kao da se i bez tvoga dranja ne zna kada se sunce rađa ili kada je ponoć. Druga greška ti je u tome što nemaš jednu ženu, kao sve ostale pristojne šumske zveri, nego devet žena. Treća greška ti je u tome što ti, budalo,

nosiš perjanicu na repu, a ne kao što je običaj, kao što i sultan nosi — na glavi. Eto, zbog svega toga ja ću te pojesti. E pa, prijatelju, spremaj se, kucnuo ti je zadnji čas.

Saslušavši svoju presudu, paun reče:

— AvaJ, prijatelju moj, ja sam svestan svojih grešaka. Molim te samo jedno: pre no što me pojedeš, pomoli se za moju dušu. Ipak smo nas dvoje bili prijatelji.

— Dobro, — promrmlja lisica — neka ti bude. — Ispuniću ti poslednju želju.

Podiže lisica obe šape uvis, a paun se izvuče i odlete na drvo.

— Prijatno, prijatno, lijo draga — zakrešta paun.

Ostade lija pokunjena nosa.

JELEN I TIKVA

Živeo jednom jedan jelen, polugladan, polusit. Imao je on na padini planine u jednoj pećini svoje legalo. Pored njega prođe nekakav čovek i obesi na drvo, na samom ulazu u legalo, suvu tikvu. Tako je tikva zvečala i po danu i po noći. I od toga dana jelen se nikako ne usuđivaše da iziđe iz legala.

Svako jutro bi jelen prišao izlazu iz pećine, ali kada bi začuo zveket, vraćao se natrag i uvlačio u najudaljeniji ugao legala, misleći pri tom: „To je jamačno lovac!”

Desetak dana jelen nije izlazio iz legala, i od gladi je već bio sasvim iscrpljen.

Najzad odluči: „Zašto da od gladi umrem, bolje mi je da poginem od lovčeve ruke. Bar ću, umirući, videti svetlost dana.“

Polako se on prišunja izlazu, pogleda i vide gde na drvetu visi suva tikva, ljuljuška se na vetru, zveči i lupa: „trrtuk, trrtuk!”

„Eh, za sve mi je kriva ova tikva, — naljuti se on. — Skinuću je sa drveta i osvetiću joj se.”

Skide jelen rogovima tikvu sa drveta, priveza je za svoj rep i stade trčati i udarati tikvom po stenju, kamenju, drveću. Trčao jelen, trčao, i umorio se.

— A sada ću te, tikvo, potopiti — reče jelen, priđe izvoru i gurnu u vodu rep sa tikvom. Tikva se napuni vodom i stade vući jelena na dno. Jelen se uplaši, upre se nogama o zemlju i stade plakati: „Mila moja tikvice, prijatelju dragi, pusti me!” I najednom se njegov rep otkide, a tikva potonu.

Jelen ode malo u stranu i stade se jadati:

— Oh, da mi se rep ne otkide, tikva bi me povukla i ja bih se udavio!
Propao bih!

Iako ga je bolelo, on radosno odskakuta u šumu.

U susret mu je trčalo sedam jelena.

— Ej, prijatelju, zašto ti je rep kus? — zapitaše oni.

Kusi jelen odgovori:

— Eh, prijatelji moji, zbog suve tikve sam deset dana proveo u legalu i umalo nisam od gladi umro. Najzad sam je zgrabio, prokletinju jednu, zavezao za rep i gurnuo u vodu ne bi li je udavio. A ona je, bogme, bila jača od mene i umalo da me nije upropastila. „Mila moja tikvice, prijatelju dragi, pusti me!” — govorio sam joj, ali me ona ne htjede slušati, otkide mi rep i nestade u vodi. Eto, tako sam vam ja postao kus.

A jeleni rekoše:

— Ej, prijatelju, pokaži nam tu tikvu zlotvorku, mi ćemo joj se zbog tebe osvetiti!

I tako svi pođoše ka izvoru. Išli su, išli, i nađoše na gumno.

Kusi reče:

— Ej, prijatelji, hteo bih da vam nešto predložim.

Jeleni zapitaše:

— A šta to?

— Hajde — reče kusi — da ovršemo žito na ovom gumnu i da odnesemo!

Prijatelji se usprotiviše:

— A šta će biti ako naiđe gazda?

Kusi se nasmeja:

— A ne, ja ga poznajem, on živi daleko.

Prijatelji upitaše:

— Dobro, a ko će upravljati vršidbom?

— Ja ću, ja umem i da pevam! — reče kusi jelen.

Prijatelji poslušашe njegov savet i pođoše na gumno.

Kusi jelen reče da se za vreme vršidbe svi moraju međusobno užetom povezati.

— Ej, prijatelju, — upitaše jeleni — hoćeš li nas za vratove vezivati?

— Ako vas vežem za vratove, — reče kusi jelen — i ako se desi da naiđe lovac, može nas sve pobiti dok se budemo odvezivali. Bolje je da vas za repove vežem. Ako se pojavi lovac lako ćemo se odvezati.

Tako on zaveza jedan za drugi repove jelena, pusti ih na gumno da gaze pšenično snoplje, zapeva i stade ih goniti.

Odjednom povika:

— Oh oseća se čovek! Lovac ide! — skoči i pobeže.

Jeleni poleteše na razne strane, jedan drugom poodkidaše repove i razbežaše se kud koji.

Eto zbog čega jeleni nemaju rep.

BELEŠKA

Uzbekstanska literatura počiva na temeljima usmenog narodnog stvaralaštva, pa prema tome, njeni koreni zalaze u veoma daleku prošlost naroda Srednje Azije.

Najeзде Arapa, Džingiskana, uticale su da književnost uzbekstanskog naroda ponese težnje i nade naroda o slobodnom i srećnom životu i mržnju protiv tuđinskih osvajača.

Vladavina Arapa (od VII veka) nanela je ozbiljan udarac kulturi naroda Srednje Azije, pre svega u nasilnom širenju islama i nametanju arapskog jezika, veštački zadržavajući prirodne tokove kulturnog razvitka naroda Uzbekstana.

Svoje „zlatno doba” uzbekstanska književnost doživljava u stvaralaštvu uzbekstanskog pesnika, mislioca i naučnika Ališera Navoje (1441 — 1501).

Ovaj mudri i obrazovani čovek bio je pored ostalog i vatreni borac protiv feudalnih razmirica, veliki humanista, glasni tužilac protiv tiranije i tlačenja. Bio je istinski izraz težnji svoga naroda. I narod ga nije zaboravio. Danas, čitajući bajke uzbekstanskog naroda, naći ćemo veliki broj priča, anegdota vezanih za ovog znamenitog sina uzbekstanskog naroda.

U bajci nalazimo mudru i vernu ocenu zbivanja, ljudi, epohe. Ona tu ocenu iskazuje na zanimljiv, maštovit način. Daje se lik pravog borca za pravičnost, lik čestitog čoveka dostojnog poštovanja. Potka svake bajke je realistička, a na nju se kasnije nadograđuju plodovi fantazije, verovanja.

Uzbekstanska bajka je veoma stara. Po svome sadržaju, kompoziciji i likovima može se podeliti na: fantastične, realističke i priče o životinjama.

Fantastična bajka nastala je još u vreme kada su ljudi verovali u tajanstvenu moć prirode, kad su drhtali pred prirodnim pojavama, verovali u postojanje vila, veštica, vukodlaka, divova, u mogućnost pretvaranja čoveka u životinju.

Njihova osobenost je u tome što one, krećući se kroz svet čuda, oslobođene zakona stvarnosti, izlažu opšte istine kroz iznenađujuće i neuobičajene primere, logici suprotne, ali fantaziji dopuštene.

Međutim, kako su ljudi, stičući znanje, nalazili odgovore na mnoge tajne prirode i u isto vreme pronalazili sredstva za borbu sa prirodom i prirodnom stihijom, u bajkama se uporedo sa divovima, zmajevima, zlim dušima, javljaju junaci koji pobeđuju sva ta moćna natprirodna bića. O tome je Marks pisao: „Svaka mitologija savladava, potčinjava i formira snage prirode u uobrazilji i uz pomoć nje, pa, prema tome, ona i nestaje kada se postigne istinska vlast nad tim prirodnim silama.”

Volšebna svojstva raznog prstenja, lampi, noževa, životinja (legendarne ptice Semurg koja na svojim krilima izvlači iz zemlje Kendžu-batira u bajci „Kendža batir“), nerazdvojni su pratioci odvažnih i veštih glavnih junaka uzbekstanske fantastične bajke. Ovo čudotvorno oruđe ne umanjuje ulogu junaka u bajci i ne dovodi u sumnju njegove vrednosti. Naprotiv, ovde je sve tako prikazano da čudotvorna pomoć bez lične hrabrosti, mudrosti i lukavstva glavnog junaka ne bi značila ništa, a ponajmanje bi uticala da pravda pobedi.

Čak i u onim bajkama čiji je siže naizgled sav satkan od nežnih osećanja dvoje mladih i kada se misli da drugome tu nema mesta, narod je i tu utkao plemenitu misiju pomoći narodu u jednom teškom trenutku. Takva je, na primer, jedna od najpoznatijih i najomiljenijih bajki „Farhad i Širin”, svakako jedna od najblistavijih i najpoetičnijih kockica u čudesnom mozaiku uzbekstanskog folklora.

Čitajući ove bajke naići ćemo na peridobru vilu. Taj lik lepe i mudre žene vrlo je čest. Događa se da ona postane i vladar. Kada je ona pravična, voli i poštuje svoj narod, sluša njegov glas („Karasočperi”). Može se reći da slikanje plemenitog vladara nije tako retko u uzbekstanskim bajkama. Narod želi da istakne svoju ljubav prema vladaru koji je jednostavan, živi među narodom i ne izdvaja se ničim, osim svojom mudrošću, čestitošću i pravičnošću („Mukbil-Bacač”).

Uzbekstanske bajks su ravnopravni član porodice ostalih istočnjačkih bajki. Naravno da one sa svoje strane unose i svoje nacionalne crte. One su bogate, raskošne, obilato nas zasipaju draguljima, zlatom, srebrom, kadifom, svilom, uvode nas u raskošne dvorce od belog mermera, u čijim vrtovima šume šedrvani, a pokraj njih sede čežnjive lepotice-zarobljenice koje čekaju svog spasioca. Jezik ovih bajki je bogat, živ, svež i vrlo blizak savremenom narodnom jeziku.

Priče iz života predstavljaju pravu riznicu narodne mudrosti. Mnoge lepe crte uzbekstanskog naroda mogu se baš kroz ove priče otkriti i uočiti. Um, trudoljubivost, odvažnost, humanost — to su vrline koje ceni Uzbekstanac. U isto vreme on žigoše i šiba sve što po njegovom mišljenju ne valja. On ismeva glupost, pohlepu, lenjost itd. On kroz ove priče sa satiričnim elementom jasno ismeva i osuđuje surovost hanova, uobraženost i glupost pojedinih šahova. I tu on biva nemilosrdan i bespoštedan. Ide dotle da poziva narod da se digne protiv omraženog vladara („Šahtiranin”). Priča „Glupi šah“, u kojoj je glupost vladara dovedena do krajnjih granica samo upotpunjuje sliku rđavih vladara koje je narod u svojim pričama ismejao.

Kao i u pričama ostalih naroda, tako i ovde postoji lik narodnog čoveka, čoveka pozitivnih osobina. Taj čovek potiče iz samog naroda i zato štiti male ljude, sebi slične. On je pravičan, spretan, oštar na jeziku, on ne zna za poraz, nikog se ne boji. Lukav je, a po potrebi razume se i u raznorazne čarolije. U uzbekstanskim narodnim bajkama taj lik je Čelavko. To je lik u kojem su se, kako kaže M. Gorki „harmonično sjedinili racio i intuicija, misao i osećanje”. On se javlja kao protivteža predstavnicima eksploatatorske klase („Čelavko i padišah“).

Narod mora i želi da veruje u svoje snage i u ispravnost svojih pogleda. On ističe te svoje pozitivne junake. To su obično siromašni ljudi, ljudi koji nemaju nikakve vlasti niti uticaja u društvu, često su to sluge, nadničari itd., itd. I oni, naravno, nadmudruju i pobeđuju svoje protivnike — glupe, gramzive hanove, baje itd.

U priči „Obučar Magruf” koja zaslužuje da bude posebno pomenuta zanimljivo je da je istaknuta ideja podele zemlje seljacima, tj. onima koji je i obrađuju i oslobođenje seljaka od bezdušne eksploatacije baja. Tu se upliće i motiv sličan „Aladinovoj čarobnoj lampi“, što ovoj bajci ni malo ne odriče originalnost, boju i specijalnu aromu.

U svim ovim pričama, više ili manje, slavi se ljudski rad koji donosi čoveku sreću i istinsko bogatstvo života. Novac i blago, nije to koje krasi čoveka, već umešnost i znanje, kaže se u mudroj priči „Um i zlato“. Snaga zlata je u narodu i ono treba njemu i da pripadne. Ove priče su krcate drevnim mudrim izrekama, pametnim savetima i poukama i stoga je njihov vaspitni značaj neocenljiv.

Vezane za totemizam i mitologiju, priče o životinjama su najstarije u uzbekstanskom folkloru. Narod je prikazujući životinje, njihov način života i međusobne odnose ismevao i osuđivao razne ljudske poroke i nedostatke, a, isticao vrline. Takva alegorična forma pružala je, jasno određenim karakterom pojedinih životinja, široke mogućnosti priči da kaže i ono

što se ne bi smelo reći, ponešto o onima o kojima se ništa rđavo ne bi smelo reći. Ugnjetači, tirani, i lopovi, zelenaši, dati su u koži grabljivih i krvožednih divljih zveri, dok je mali čovek, na čijoj je strani uvek pripovedač, šćućuren u ljupkoj, trudoljubivoj, mirnoj životinjici. U priči „Susambil“ ili „Hrabri vrabac“, na primer, domaće životinje se bore protiv divljih zveri, mali, slabašni vrabac ume i ima dovoljno hrabrosti da se suprotstavi i digne glas protiv moćnoga cara.

Lakonizam, slikovitost, izražajnost i obavezno „naravoučenje“, dato određeno ili u kontekstu, su bitne odlike ovih priča.

D. Jakijić

- 1 Starinski muzički instrument, sličan violini. (Prim. prev.)
- 2 Peri (persis.) — lepotica, a u persijskoj mitologiji dobra vila koja štiti ljude od demona. (Prim. prev.)
- 3 Baj (turkestanski) — krupni zemljoposjednik, bogataš,. (Prim. prev.)
- Tabib — lekar. (Prim. prev.)
- 6 Usta (azerbejdž.) — majstor. Obično se pri oslovljavanju uvek dodaje uz ime. (Prim. prev.)
- 7 Aršin (turski) — mera za dužinu, lakat. (Prim. prev.)
- 8 Medresa, muslimanska srednja duhovna škola.
- 9 Muslimanski kaluder. (Prim. prev.)
- 10 Nekada su išanima nazivani ljudi koji su živeli pri svetim grobnicama i grobljima, a imali su veliki uticaj na proste, neprosvećene ljude. (Prim. prev.)
- 4 Batir (kod nekih istočnih naroda) — jumak, hrabar čovek. (Prim. prev.)